

Mendlova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

Brno 2015

Martina Zemanová

Mendlova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

**Problematika regionálních disparit na příkladu
regionů NUTS 3 v České republice ve vybraném
období**

Disertační práce

Školitel:

prof. Ing. Jan Široký, CSc.

Autor:

Ing. Martina Zemanová

Brno 2015

Děkuji svému školiteli prof. Ing. Janu Širokému, CSc. za metodické vedení při psaní disertační práce, za podnětné rady, které mi při jejím zpracování poskytnul. Zároveň děkuji Mgr. Martinu Prokopovi za poskytnuté odborné konzultace v rámci statistického vyhodnocení. A v neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým synům za jejich trpělivost a též svým nejbližším, bez jejichž podpory bych práci nedokončila.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma „*Problematika regionálních disparit na příkladu regionů NUTS 3 v České republice ve vybraném období*“ zpracovala samostatně za použití pramenů, které uvádím v seznamu literatury.

V Brně dne 30. prosince 2015

.....

Ing. Martina Zemanová

Abstract

Zemanová, M., 2015: *Regional disparities in NUTS 3 regions in the Czech Republic within a given period*. Brno: PEF MENDELU in Brno, 166 s.

Current issues arising from analysis of socioeconomic differences are constantly gaining importance. This fact is due to gradual accession of less developed countries to the European Union, resulting in deepening differences between individual regions within the European Union. European Union has been attempting to resolve this problem through its regional policy, primarily aiming at the development of underdeveloped regions and closing gaps in economic and social standards of individual member states and their regions. The growing importance and influence of regional policy among European Union policies means that it is being allocated more than one third of funds from the European Union budget. This dissertation paper analyses the development of differences in NUTS 3 regions in the Czech Republic during the period 2006 – 2013. The analysis was carried out using β - convergence and σ - convergence parameters and cluster analysis.

Key words

Regional policy, regional disparity, convergence, β - convergence, σ - convergence, cluster analysis, NUTS 3.

Abstrakt

Zemanová, M., 2015: *Problematika regionálních disparit na příkladu regionů NUTS 3 v České republice ve vybraném období*. Brno: PEF MENDELU v Brně, 166 s.

Problematika analýzy socioekonomických rozdílů dosahuje v dnešní době stále většího a rostoucího významu. K tomuto faktu přispělo postupné rozšiřování Evropské unie o méně rozvinuté státy, což vedlo k prohloubení rozdílů mezi jednotlivými regiony Evropské unie. Tento problém se snaží vyřešit Evropská unie prostřednictvím regionální politiky, jejímž hlavním cílem je rozvoj zaostalých regionů a sblížení ekonomické a sociální úrovně jednotlivých členských států a jejich regionů. Regionální politika patří svým rostoucím významem k nejdůležitějším a nejvýznamnějším politikám Evropské unie, a proto na ni připadá více než jedna třetina finančních prostředků z rozpočtu Evropské unie. Tato disertační práce analyzuje vývoj regionálních rozdílů v regionech NUTS 3 v České republice za období 2006 – 2013. Analýza je provedena pomocí ukazatelů β -konvergence a σ -konvergence a shlukové analýza.

Klíčová slova

Regionální politika, regionální disparity, konvergence, β -konvergence, σ -konvergence, shluková analýza, NUTS 3.

OBSAH

Úvod.....	3
Teoretická část	6
1 Teorie regionálního rozvoje	6
1.1 Neoklasické a neoliberální teorie regionálního rozvoje	6
1.2 Keynesiánské období	10
1.3 Neomarxistická teorie rozvoje	15
1.4 Institucionální směry.....	20
1.5 Neoliberální teorie regionálního rozvoje	22
1.6 Shrnutí teorií regionálního rozvoje	26
2 Regionální politika Evropské unie	31
2.1 Regionální politika na úrovni Evropské unie.....	34
2.2 Právní rámec regionální politiky Evropské unie.....	38
2.3 Vývoj regionální politiky Evropské unie v čase	48
2.4 Shrnutí regionální politiky Evropské unie	59
3 Regionální politika v České republice	64
3.1 Legislativa a strategické dokumenty regionální politiky v České republice	65
3.2 Shrnutí regionální politiky v České republice	75
Cíle, metody a metodologie	78
4 Cíle disertační práce	78
5 Aplikace základních vědeckých metod.....	80
6 Metodologie	81
Praktická část	91
7 Beta konvergence a sigma konvergence	91
7.1 Hrubý domácí produkt	91
7.2 Tvorba hrubého fixního kapitálu	95
7.3 Míra registrované nezaměstnanosti	99
7.4 Soubor ukazatelů kvality života.....	104

8 Shluková analýza	121
8.1 Shluková analýza – všechny ukazatele	121
8.2 Shluková analýza – vybrané ukazatele	124
Diskuse výsledků a závěr	128
Seznam použité literatury	138
Seznam tabulek	153
Seznam obrázků	155
Seznam grafů	156
Přílohy	158

ÚVOD

V dnešním světě, kdy na území Evropy dochází ke snaze o vytvoření jednotného celku, se projevuje uvnitř Evropské unie zvětšování rozdílů mezi jednotlivými členskými státy a regiony v ekonomické i sociální oblasti. Tyto regionální disparity (nerovnosti) se snaží řešit regionální politika, která se uplatňuje v oblasti hospodářské a sociální soudržnosti. Jejím cílem je podporovat vyvážený a harmonický rozvoj jednotlivých regionů, snižování nezaměstnanosti, rozvoj lidských zdrojů, ochrana životního prostředí a zabezpečení rovných příležitostí pro muže i ženy.

Regionální politika je jednotlivými evropskými státy využívána ke snižování socioekonomických rozdílů již od 30. let 20. století. V průběhu let se můžeme setkat s jejími různými aplikacemi, které závisí především na zvolených teoretických konceptech. Různé teoretické ekonomické směry se na tuto problematiku dívají odlišným způsobem. Některé předpokládají, že na poli regionální politiky je konvergenční vývoj zcela přirozený, jiné zas, že vznik rozdílů je přirozenou součástí každého regionu, což vyplývá z jeho jedinečných charakteristik, jako je poloha, historie, množství nerostných surovin, atd. Někteří autoři pohlížejí na regionální rozdíly jako na komparativní výhody, které mohou být motivací a hnacím motorem pro regiony ostatní, neboť ty se budou snažit tyto rozdíly vyrovnávat. Zásahy státu nebo jiné autority jsou žádoucí až v případě nerovností takového rozsahu, které mohou negativně ovlivnit život obyvatel v daném regionu.

Vývoj regionální politiky na území současné Evropské unie můžeme rozdělit do několika vývojových etap. V první etapě neexistovaly příliš velké rozdíly ve vyspělosti mezi jednotlivými státy a uvnitř států samotných, takže regionální politika byla prováděna pouze na makroekonomické úrovni. Ve druhé etapě v důsledku vstupu nových zemí (Velká Británie, Irsko, Dánsko) a vrcholící ekonomické krizi došlo k enormnímu nárůstu rozdílů mezi jednotlivými státy a též jejich regiony. V roce 1975 vznikl Evropský fond pro regionální rozvoj, který měl zabezpečit podporu financování

regionální politiky hlavně v regionech s převažujícím zemědělstvím a postižených strukturálními změnami v průmyslu. V průběhu 80. let 20. století dochází k neustálému prohlubování regionálních rozdílů v důsledku přistoupení Řecka, Španělska a Portugalska. V této době došlo ke spojení regionální politiky s částí sociální a zemědělské politiky z důvodu nízké míry koordinace těchto politik a vznikla strukturální politika.

V této době byl poprvé do praxe zaveden princip programování, který znamenal odklon od dosud používaného projektového přístupu k politice orientované na dlouhodobější programové cykly. Tento krok se stal předzvěstí významné změny a položil základy budoucí podoby regionální politiky, která se zrodila reformou celé oblasti spolupráce v roce 1988. (König, Lacina, 2004) K další důležité změně došlo na počátku 21. století, kdy mluvíme o pátém období regionální politiky, jež byla v tomto období ovlivněna dokumentem Agenda 2000. Tento dokument se mimo jiné věnoval budoucímu připravovanému rozšíření Evropské unie. V roce 2004 došlo k historicky největšímu rozšíření Evropské unie, vstupem deseti nových členů, převážně postkomunistických zemí, došlo k výraznému nárůstu regionálních rozdílů mezi jednotlivými zeměmi a i regiony. Došlo také k redukcí cílů regionální politiky ze šesti na tři.

V období tvorby této disertační práce se nacházíme v šestém období regionální politiky Evropské unie (2007 - 2013). Cíle regionální politiky byly upraveny na cíle Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a Evropská uzemní spolupráce. Pro budoucí vývoj byla vytvořena strategie Evropa 2020, která si klade za cíl, že v příštím desetiletí bude dosaženo nového růstu a že v dnešním měnícím se světě Evropská unie vytvoří inteligentní a udržitelnou ekonomiku, která podporuje sociální začleňování. Tyto tři vzájemně provázané priority by měly Evropské unii i členskými státy pomoci ke zvýšení zaměstnanosti a produktivity a ke zlepšení sociální soudržnosti. Je stanoveno pět ambiciózních cílů, které se týkají zaměstnanosti, inovací, vzdělávání, sociálního začleňování a změny klimatu a energetiky. Ty by měly být dosaženy do roku 2020. Všechny členské státy si v každé z těchto oblastí mají

stanovovat své vlastní cíle, jimiž bude podpořena strategie na celém území Evropské unie.

Česká republika vstupem do Evropské unie v květnu 2004 získala možnost čerpat finanční prostředky určené na regionální politiku a snižování regionálních disparit na celém svém území. Právě analýza vývoje regionálních disparit v jednotlivých regionech NUTS 3 v období 2006 - 2013 je cílem této disertační práce. Vývoj regionálních disparit je analyzován pomocí ukazatelů β -konvergence a σ -konvergence a shlukové analýzy.

Předkládaná disertační práce je rozdělena do třech základních částí, a to do teoretické části, do cílů, metod a metodologie a do praktické části.

V teoretické části jsou popsány přístupy jednotlivých ekonomických teorií k problematice regionální politiky, vývoj regionální politiky v Evropské unii, přehled jednotlivých etap a cílů, vývoj regionální politiky v České republice a legislativa upravující regionální politiku na území Evropské unie i České republiky.

Kapitola cíle, metody a metodologie popisuje hlavní a dílčí cíle předkládané disertační práce, metody použité při jejím zpracování a vysvětlení stěžejních pojmů a teoretický základ pro analýzy.

Třetí část této disertační práce, nazvaná praktická část, obsahuje konkrétní analyzovaná data a ukazatele, pro které byly vytvořeny výše zmíněné analýzy a kterými byl hodnocen vývoj regionálních disparit v jednotlivých regionech České republiky.

Předložená práce může, díky provedeným analýzám a zjištěním výsledkům, být pokladem pro aktéry regionální politiky k tvorbě regionálních rozvojových programů v dalších letech.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORIE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Pokud se podíváme na problematiku klasifikace teorií regionálního rozvoje, zjistíme, že takových teorií je velké množství. Všechny teorie jsou úzce spjaty s ekonomickými teoriemi, jejich metodologiemi a metodami zkoumání.

V rámci teorie regionálního rozvoje a regionální politiky můžeme najít hned několik základních teoretických koncepcí, patří mezi ně neoklasický, keynesovský, neomarxistický, neoliberální a institucionální přístup. Jednotlivé teorie se od sebe velmi liší, použijeme-li vyšší míru abstrakce, můžeme výše zmíněné koncepcce rozdělit na dva proudy.

V prvním z nich, konvergenčním přístupu, se k regionálním disparitám pohlíží jako k nerovnostem vznikajícím v důsledku přirozeného vývoje specifického regionu v dlouhém období. Existují zde automatické tendence, které vyrovnávají regionální rozdíly a regionální politika by zde měla pouze posilovat tyto vyrovnávací mechanismy a jiným způsobem zde nezasahovat. Tento přístup reprezentují neoklasické směry a neoliberalismus.

Druhý, tzv. divergenční přístup, vychází z toho, že region není schopen samoregulace a bez zásahu regionální politiky vznikají ekonomické nerovnováhy a rostou územní rozdíly. Tímto problémem bývají postiženy hlavně hospodářsky slabší regiony. Reprezentantem tohoto přístupu je keynesiánství a neomarxismus.

1.1 Neoklasické a neoliberální teorie regionálního rozvoje

Za vůbec první teorie regionálního rozvoje jsou považovány lokalizační teorie pocházející ze 17. a 18. století (Richardson, 1978). Lokalizační teorie vycházejí z neoklasických přístupů a snaží se najít faktory, které ovlivňují lokalizaci

ekonomických aktivit, a vysvětlit prostorové rozmístění ekonomiky. V rámci lokalizačních teorií rozlišujeme čtyři základní směry.

Za vrcholnou práci těchto nejstarších teoretických přístupů, reprezentující první směr, je považována studie J. H. von Thüнена z roku 1826, ve které se autor věnuje pravidelnostem v rozmístění typů zemědělských aktivit. Blažek, Uhlíř (2002) ve své publikaci uvádí, že k dalším autorům tohoto proudu patří např. A. Weber, který se věnoval problematice lokalizačních rozhodnutí firem, zejména optimální lokalizaci podniku a minimalizaci dopravních nákladů. Zavedl pojem lokalizační faktory¹, aglomerační úspory² a deglomerační síly či faktory. (Blažek, Uhlíř 2002)

Druhý směr pak řeší problematiku vzájemných závislostí lokalizačních rozhodnutí jednotlivých firem, jedná se o tzv. Hotellingův model, který vycházel z toho, že všechny firmy bez rozdílu velikosti mají přirozenou tendenci se stát monopolem, a to alespoň na určitém území, a tomu pak podřizují své strategie.

Třetí směr lokalizačních teorií prezentuje např. práce J. Wolperta. Ten vycházel z behaviorálního paradigmatu a snažil se dát neoklasickému modelu „realističtější“ podobu tím, že do něj zahrnul subjektivní vnímání aktérů.

Poslední (čtvrtý směr) pak představuje teorii regionální rovnováhy, která se snaží vysvětlit prostorové uspořádání ekonomiky jako celku. Sem můžeme zařadit teorii centrálních míst, která vychází z prací von Thüнена a A. Webera, kterou vypracoval W. Christaller a dále rozpracoval A. Lösch. Tato teorie vychází ze dvou základních faktorů, a to z maximální vzdálenosti, z které si je zákazník ochoten dojet pro zboží, a z minimální velikost trhu. (Blažek, Uhlíř 2002)

¹ „Lokalizačními faktory jsou specifické vlastnosti daných míst, které mají vliv na umístění socioekonomických aktivit.“ Damborský, Wokoun, 2010, s. 32.

² Aglomerační úspory jsou podmnožinou vnějších úspor, vnější úspory vznikají díky přítomnosti a blízkosti jiných firem nebo veřejnou dostupností některých zdrojů, jsou to např. úspory vzniklé expanzí ostatních firem vedoucí ke snížení jednotkové ceny vstupů, kvalitní vzdělávací systém připravující budoucí pracovníky soukromých firem. (Blažek, Uhlíř, 2011)

Poté se v roce 1964 Borts a Stein (viz tab. 1.1) ve svém díle *Economic Growth in a Free market* pokusili vysvětlit problematiku regionálního růstu pomocí jednosektorového modelu. Ten vyplývá z Cobb - Douglasovy produkční funkce a říká, že objem produkce závisí na funkci vyjadřující vztah mezi objemem kapitálu a práce a na technickém pokroku. Technický pokrok je v tomto případě považován za exogenní veličinu. Z modelu vyplývá, že základními příčinami regionálních rozdílů v objemu produkce jsou rozdílná tempa růstu kapitálu, pracovních sil a technického pokroku.

Autor/autoři	G. H. Borts, J. L. Stein (1964)
název teorie	neoklasické jedno- a dvou-sektorové modely růstu
jádro teorie	růst závisí dlouhodobě na množství kapitálu a pracovní síly a na technickém pokroku, krátkodobě pak tempo růstu závisí na vzdálenosti od stavu rovnováhy
základní tendence regionálního vývoje	konvergence
příčina meziregionálních rozdílů	rozdílná vybavenost regionů výrobními faktory
hlavní mechanismy způsobující konvergenci/divergenci	klesající výnosy kapitálu i práce, mobilita pracovních sil a kapitálu, kongesce a vysoké náklady v centrálních regionech
hlavní subjekty	klesající výnosy kapitálu i práce, mobilita pracovních sil a kapitálu, kongesce a vysoké náklady v centrálních regionech
implikace pro regionální politiku	automatická tendence k vyrovnávání regionálních rozdílů, RP má jen posílit vyrovnávací mechanismy, např. zvýšit mobilitu pracovních sil

Tab. 1. 1 Neoklasické modely regionálního růstu. Zdroj: Blažek, Uhlíř, 2002, s. 67, vlastní úprava.

Dvousektorový model v tomto případě vychází z existence dvou sektorů s různou produktivitou, kde je možno dosáhnout komparativní výhody vzájemným obchodem

mezi regiony. Je zde tedy možné nejen analyzovat závislost regionu na exportu, ale také je možné sledovat důsledky přesunu výrobních faktorů mezi regiony na růstu produkce a též důsledky rozdílu růstu exportního sektoru v regionech.

Doporučení stoupců neoklasické teorie růstu, která spočívají např. ve finanční podpoře migrantů z regionů s vysokou nezaměstnaností nebo ve výrazném snížení mezd v těchto regionech, jsou v praxi dosti omezená. Tyto modely mohou být využity spíše v dlouhodobém vývoji, a to za předpokladu přijetí existence strukturálních změn v ekonomice, protože bez nich lze jen těžko vysvětlit příčiny vzniku a vývoje regionálních rozdílů.

Po druhé světové válce dochází k rozvoji statistických metod, metod národního účetnictví a ekonometrických metod, čímž neoklasické teorie dostávají nový impuls. V tomto období se také zformoval nový obor „růstové účetnictví“. Ten na základě empirických studií zjistil, že příčinami rozdílné míry růstu nejsou tradiční výrobní faktory a jejich změny, ale hlavně rozdílná produktivita práce. Tento jev se poprvé podařilo začlenit do exaktních matematických modelů v druhé polovině 50. let 20. století R. M. Sollowovi. Sollow ve své práci poukazuje na fakt, že klesající výnosy z kapitálu vedou ke konvergenci ve všech regionech. Základními předpoklady tohoto modelu jsou ekonomický růst poháněný technologickým pokrokem³, výrobní faktor práce je daný velikostí populace⁴, zásoba kapitálu je určena investicemi, míra investic je konstantní a exogenní, z toho vyplývá, že produkt, investice a zásoba kapitálu roste rovnoměrně a ocenění výrobních faktorů na základě hraničního produktu klesá. (Buček, Gerulová, 2009)

I přes spoustu dalších pokusů o vysvětlení nového faktoru technologie se nikomu nepodařilo vysvětlit, proč přetrvávají technologické rozdíly mezi regiony, když z neoklasického modelu vyplývá, že technologie jsou exogenním faktorem a dlouhodobě by měly vést k vyrovnání regionálních rozdílů.

³ Technický pokrok je považován za exogenní veličinu.

⁴ Výrobní faktor je také považován za exogenní veličinu.

Přestože mají výše zmíněné metody růstového účetnictví velké množství nedostatků, užívají se i dnes a za jejich hlavní přínos můžeme považovat to, že díky nim se od 70. let 20. století staly technologie a technologické změny nedílnou součástí vysvětlení rozdílů temp hospodářského růstu regionů.

Na metody růstového účetnictví navázaly v 90. letech 20. století dva nové směry, kterými jsou nová ekonomická geografie a nová teorie růstu. Autoři Krugman, Porter, Romer, Barro, Sala-i-Martin navázali na metodologické předpoklady neoklasické ekonomické školy, ale opouštějí neoklasický postulát o klesajících výnosech, dokonalé konkurenci a nahrazují jej konceptem nedokonalé konkurence, rostoucích výnosů z rozsahu a vnějších úspor. Díky existenci sektorů s rostoucími výnosy z rozsahu a koncentraci výroby do jednoho místa spolu s nedokonalou konkurencí, dochází v těchto regionech k přílivu pracovní síly a vědomostí, protože tyto regiony mají vyšší reálnou mzdu. Tento příliv pak vyvolá kumulativní proces aglomeračních efektů⁵, v jehož důsledku pak dojde ke vzniku prostorového modelu jádro-periférie. (Buček, Gerulová 2009)

1.2 Keynesiánské období

Zatímco u neoklasických modelů byl kladen důraz na faktory strany nabídky, jako je růst kapitálu, přírůstek pracovních sil a technologické změny, pak typickým rysem keynesiánského pojetí regionálního růstu v období po druhé světové válce je poptávka po zboží vyráběném v daném regionu. Velikost poptávky po zboží daného regionu a tržní nerovnováha jsou tedy chápány jako hnací motor regionálního rozvoje. Teorie, které vznikaly v tomto období, řadíme do skupiny teorií jádro-periferie.

Velký význam pro vývoj teorií regionálního rozvoje i regionálního výzkumu měla formulace pojmu multiplikátor, který zformuloval J. M. Keynes ve 30. letech 20. století.

⁵ Např. jednoduchý přístup na trhy s kvalifikovanou pracovní silou a vědomostmi.

Autor doporučuje aktérům regionální politiky, aby využili deficitního financování jako nástroje hospodářské politiky v obdobích recese.

Keynesiánské teorie regionálního růstu kladou důraz na velikost poptávky a vyrobeného zboží v jednotlivých regionech. Zásahy státu mají být převážně směřovány směrem k veřejné nebo soukromé spotřebě formou podpory investic jednotlivých firem.

Teorie regionálního růstu se vyvíjely několika směry. Jednou z teorií je teorie růstových pólů. Její autor F. Perroux (1983) tuto teorii postavil na úvaze, že existují rychle rostoucí a významnější odvětví, která mají vazby na další odvětví, a tak celkově ovlivňují ekonomický vývoj. K rozšíření této teorie dále přispěl J. R. Boudeville (1966), který svou teorii nazval teorií růstových center a růstových os. Za růstové centrum označil soubor dynamických a vzájemně propojených odvětví, která se soustředí kolem hnacího odvětví. Předpokládal, že pokud v regionu existují tato centra, budou společně s nimi růst i ostatní firmy, čímž bude docházet k rozvoji celého regionu. V ekonomické realitě se však ukázalo, že k rozvoji zaostávajících regionů nestačí pouze existence dynamických „hnacích“ odvětví, ale je zapotřebí změnit i sociální prostředí tohoto regionu, aby bylo dosaženo jeho celkového rozvoje. S praktickým využitím tohoto přístupu se můžeme setkat v 50. a 60. letech 20. století v regionálních politikách několika evropských zemí, mezi které patří Velké Británie, Francie a Itálie, kde za hnací motor byl považován automobilový průmysl, ocelářství a chemie. Tyto země směřovaly tato odvětví do zaostávajících oblastí, a tak se snažily o nastartování rozvoje celého regionu. Bohužel výsledky těchto opatření zůstávaly většinou za očekáváním. (Tvrdoň a kol., 1995; Sloboda, 2006)

Další významnou teorií je teorie kumulovaných příčin. Její autor G. Myrdal přišel se zjištěním, že pokud dojde z jakýchkoliv důvodů k nerovnoměrnému rozvoji regionu, tzv. že nějaký region bude růst rychleji než ostatní, pak se tento rozdíl bude i nadále umocňovat, zvětšovat a kumulovat. Podle Myrdala (1957) dochází k situaci, kdy změna primárního faktoru způsobí i změnu orientace dalších faktorů tím, že tyto sekundární změny posílí i změnu prvotní. Jako hlavní faktory tohoto kumulativního procesu autor

označil aglomerační efekty, blízkost trhů, externí úspory, rychlejší růst produktivity práce a rychlejší obměnu technologií v dynamicky rostoucích regionech. Myrdalovo doporučení pro aktéry regionální politiky je, aby byl vytvořen integrovaný plán rozvoje regionu a využití celospolečensky prospěšných investic, které umožní dosažení externích úspor i dalším subjektům. Zdroje pro realizaci takové politiky by měly být získány odložením spotřeby a jejím přesunutím spotřeby do investic. Tento typ regionální politiky se stal základem hospodářské politiky např. ve Švédsku po druhé světové válce. Po aplikaci teorie došlo sice k růstu životní úrovně obyvatelstva, ale zároveň došlo též k expanzi veřejného sektoru, růstu zdanění a tím ke ztrátě konkurenceschopnosti ekonomických subjektů a jejich následného přesunu do zemí s příznivějšími podmínkami pro podnikání.

Prakticky ve stejné době vytvořil A. Hirschman teorii nerovnoměrného vývoje, založenou na koncepci regionální polarizace, ve které dospěl k podobným závěrům jako G. Myrdal. On však za hlavní příčinu nerovnoměrného vývoje považuje skutečnost, že k růstu nedochází ve stejnou dobu, tzv. dochází k nerovnoměrnému ekonomickému vývoji, který je neustále posilován procesy koncentrace a specializace. Podle Hirschmana má být cílem regionální politiky posílení jádra – centrální části regionu a poté podpora periférií pomocí finančních nástrojů jako jsou např. daňové úlevy či úpravy monetární politiky. (Maier, Tödling, 1998)

Výše zmíněné teorie nerovnoměrného rozvoje dále rozpracoval J. Friedman, ten je autorem tzv. všeobecné teorie polarizovaného rozvoje, kterou také nazýváme teorie jádro - periferie. Podstatou jeho doporučení pro regionální politiku k tomu, aby došlo k urychlení růstu periferních oblastí, je vytvoření vhodného systému městských regionů, které mají lokalizační výhody. Významnou podmínkou pro optimální alokaci zdrojů a ekonomického růstu je přitom podle Friedmana stav meziregionální rovnováhy, decentralizace a posílení periferních městských regionů. (Sloboda, 2006)

Pokud bychom shrnuli společné znaky teorií patřících do skupiny jádro - periferie, nalezneme zde několik shodných znaků, a to především to, že regionální růst je podle

nich nerovnovážený divergentní proces. Dále všechny modely zdůrazňují význam strany poptávky pro stimulaci růstu a rozlišují význam různých odvětví, (hlavně exportních) pro ekonomický růst. Negativním rysem těchto teorií je jejich přílišné zobecňování a účelové dělení regionů na prosperující jádra a zaostávající periferie jako i abstrahování od rozdílů existujících v rámci jader i periférií. Pokud bychom hledali rozdíly od neoklasických modelů, pak nejvýznamnější rozdíl mezi těmito modely je předpoklad dlouhodobé nerovnováhy a intervence vlády, oba patří k důležitým faktorům při předpokladu dlouhodobé nerovnoměrnosti v ekonomickém rozvoji regionů. (Blažek, Uhlíř 2011; Sloboda 2006)

Další z keynesiánských teorií je teorie exportní základny, kterou do teorie regionálního růstu zapracoval v 50. letech 20. století D. C. North. Základem jeho teorie je rozdělení ekonomiky na sektor základní a doplňkový. Hnacím motorem je v tomto případě exportní sektor, ten přináší dodatečný důchod do regionu, a tím částečně působí jako poptávka po zboží a službách obslužného sektoru a tento vyvolaný růst ve výrobě vede k dalšímu dodatečnému důchodu, který opět přitahuje dodatečnou poptávku. Vzniká multiplikační efekt a zvýšení regionálního důchodu má tak vyšší důsledky než růst exportní činnosti, kterou vyvolal. Nejdůležitějším úkolem regionální politiky je podle D. Northa posílení exportního odvětví v regionu. Hlavními nástroji k dosažení cílů jsou pak různé formy dotací, daňové úlevy, zrychlení odpisů u firem investujících do zaostalých regionů, lokalizace výzkumných a vědeckých center do zaostalých regionů, atd. (Blažek, Uhlíř, 2002)

Přehled teorií patřících do skupiny jádro - periferie zobrazuje tabulka 1.2.

<i>Autor/autoři</i>	<i>G. Myrdal (1957)</i>	<i>A. Hirschman (1958)</i>	<i>F. Perroux (1950) J. Boudeville (1966)</i>	<i>D. North (1955)</i>	<i>J. Friedmann (1966)</i>	<i>R. Vernon (1966), resp. A.R. Markusen (1985)</i>
<i>název teorie</i>	teorie kumulativních příčin	teorie nerovnoměrného vývoje	teorie pólů růstu / teorie center růstu a růstových os	teorie exportní základny	obecná teorie polarizovaného vývoje (teorie jádro-periferie)	teorie výrobních cyklů, resp. teorie ziskových cyklů
<i>jádro teorie</i>	jakmile z jakýchkoli důvodů vznikne rozdíl mezi regiony, další vývoj bude rozdíl y umocňovat	rozdíly jsou základní a nezbytnou podmínkou růstu	některá odvětví rostou rychleji a jsou významnější než jiná	rozdílování základních (exportních) a doplňkových (obslužných) odvětví	nerovnoměrné rozdělení moci a bohatství v ekonomice a ve společnosti, motorem změn jsou proměny vztahů autority a podřízenosti	přesuny výroby mezi regiony podle fáze zralosti výrobku, resp. prosperita regionů závisí na rozmištění oligopolů dosahujících superzisků
<i>zákl. tendence reg. vývoje</i>	divergence	divergence	divergence	divergence	divergence v dalších fázích konv.	divergence
<i>příčina meziregionálních rozdílů</i>	fyzickogeografické, historické	vlastnost reality, psychociální přecenení aglomeračních výhod	rozdíly v ekonomické struktuře	poptávka po zboží produkovatelném v regionu	míra autonomie regionů a schopnost tvorby inovací	každý region má jinou konkurenční výhodu, která předurčuje v jaké fázi životního cyklu výrobku je výhodné jej v regionu vyrábět
<i>hlavní mechanismy způsobující konvergenci/divergenci</i>	externí úspory, aglomerační výhody, konkurence, mezireg. rozdíly v produktivitě práce jsou větší než rozdíly ve mzdách (silnější <i>back-wash</i> vs. slabší <i>spread</i>)	konkurence, selektivní migrace, mobilita kapitálu, „filtrování“ reality (=zkrácené mentální mapy regionálních příležitosti)	meziodvětvové vazby, reg. multiplikátor, vnitřní a vnější aglomerační úspory	vnější impulz, export, vnější úspory, aglom. výhody, technologický pokrok	1) Efekt dominance 2) informační efekt 3) psychologický efekt 4) modernizační efekt 5) efekt vazeb 6) výrobní efekt	standardizace výrobního postupu, rostoucí cenová konkurence, resp. změny v potřebě koncentrace výroby, difúze inovací a změny ve vztazích kapitálu a práce
<i>hlavní subjekty</i>	firmy, stát	firmy, lidé	firmy	firmy	lidé, firmy	firmy, oligopol y
<i>implikace pro reg. politiku</i>	integrováný rozv. plán, celospol. prospěšné investice, které umožní dosáhnout vnějších úspor dalším subjektům. Zdroje získat odložením spotřeby a přesunutím zdrojů na investice.	nezbytné nejprve posílit jádro, pak pomoci perif. daňovými úlevami a úpravami monetární politiky	růstu dosáhnout implantací hnacích odvětví	posílení exportních odvětví v regionu	decentralizace, posilování městských regionů na perifériích	nové mechanismy průmyslové politiky, kdy budou společenské náklady integrální součástí procesu rozhodování o postavení či uzavření závodu.

Tab. 1. 2 Teorie „jádro - periferie“. Zdroj: Blažek, 1999. s. 5, vlastní úprava.

1.3 Neomarxistická teorie rozvoje

Hlavní myšlenka neomarxistických teorií vychází z toho, že příčinou ekonomických problémů je variabilita ve vlastnictví výrobních faktorů a fakt, že existuje menší skupina lidí - kapitalisté - vlastníci výrobních prostředků a početnější skupina - pracující lidé. Problém pak nastává při přerozdělování zisku mezi těmito dvěma skupinami. Pracující lidé totiž vytváří tzv. nadhodnotu, ale za svou práci dostanou zaplacenou pouze směnnou hodnotu, tzn. hodnotu nutnou k přežití. O alokaci nadhodnoty rozhodují vlastníci výrobních prostředků a ti tím, že ji směřují z periférií do center, zvyšují zaostávání periferních regionů.

Rozvoj neomarxistických teorií začal v 70. let 20. století jako reakce na nepříznivý hospodářský vývoj v zemích s tržní ekonomikou. Ve vyspělých zemích tzv. Západu v té době vrcholily hospodářské problémy, země se potýkaly s deficitem veřejných financí, růstem nezaměstnanosti a inflací, k němuž došlo díky keynesiánské politice, která nebyla schopna tyto problémy řešit. Nerovnoměrný regionální rozvoj tedy považují neomarxisté za pouhý prostorový rozměr strukturální a sociální nerovnosti, který vyplývá z podstaty kapitalistického systému. Autoři neomarxistických teorií se snaží proniknout pod povrch problému k hlubším strukturám, jako jsou například nerovnost při výrobě a postavení na trhu, existence monopolů, oligopolů, které podle nich způsobují divergentní vývoj. Řešením regionálních rozdílů jako důsledku uplatňování kapitalismu ve společnosti vidí marxisté ve změnách ve společnosti na národní (centrální) úrovni, nikoliv na úrovni lokální či regionální. (Sloboda 2006; Blažek, Uhlíř, 2002)

Významnou teorií patřící do skupiny teorií závislosti je teorie nerovné směny, která má implikaci na meziregionální i mezinárodní úrovni. V díle A. Emmanuela můžeme nalézt kritiku Richardovy teorie komparativních výhod, podle které obchod probíhá ve prospěch všech zúčastněných i za situace, že je vzájemný obchod realizován mezi státy s rozdílnou mírou rozvoje. Emmanuel ve své teorii rozděluje státy podle výše mzdové hladiny do dvou skupin, a to na státy vyspělé a zaostalé. Říká, že zaostalost rozvojových

zemí způsobují jejich obchodní vztahy se zeměmi vyspělými, v jejichž prospěch tento obchod probíhá. Cena je podle Emmanuela určena lišící se výší výrobních nákladů a tento rozdíl je hlavně způsoben rozdílnou výší mezd, nikoliv nabídkou a poptávkou. Díky vyššímu podílu mezd na cenu ve vyspělých státech dochází k transferu hodnoty práce do vyspělých zemí. Předpoklad a zároveň i nejslabší stránka této teorie je teze o rovné hodnotě práce bez ohledu na její produktivitu. Hlavní důvody způsobující divergenci jsou podle A. Emmanuela nerovné podmínky mezinárodního obchodu. Regionální politika by se tedy měla v souladu s tímto předpokladem zaměřit na omezování obchodu rozvojových zemí se zeměmi vyspělými. (Emmanuel, 1972)

Další autoři, kteří se věnovali aplikaci této problematiky na regionální úrovni (např. Stöhr, Taylor), navrhuje, aby byl selektivně omezován mezinárodní obchod zaostalých, problémových regionů, což má určitý význam pro rozvojové země, protože zvýšením jejich soběstačnosti může dojít k možnosti zabezpečit alespoň základní potřeby pro obyvatele těchto regionů z vlastních zdrojů. Tento přístup však přináší nutnost kontroly mezinárodního obchodu, který lze provádět jen obtížně, pouze ve výjimečných, krizových situacích. (Sloboda 2006; Blažek, Uhlíř, 2002)

Dalším významným autorem je Stuarta Rolland, který představuje teorii mezoekonomiky, kterou chápe jako speciální sektor, jenž je tvořen velkými firmami, a ty mají podle autora klíčovou roli, protože ve vyspělých zemích vytváří více než padesát procent veškeré produkce, tj. zaujímají monopolní či oligopolní postavení, čímž je podle Rollanda vyvrácena platnost neoklasického předpokladu dokonalé konkurence - velkého množství ekonomických subjektů, mezi kterými trh anonymně zprostředkovává transakce. Na druhé straně stojí malé, pomalu inovující firmy, zaměřené na maloobchodní výrobu, které sídlí v méně vyspělých regionech. Tyto firmy však nedokáží konkurovat velkým, prosperujícím firmám z vyspělých regionů, což přispívá k odlivu volných zdrojů (poklesu příjmů) z méně vyspělých regionů do regionů vyspělejších. Toto pak vede k nastartování negativního kumulativního procesu (nízká míra investic, nízká produktivita, malá úspěšnost na trhu) a k velkým meziregionálním

rozdílům. Řešení této situace Rolland vidí v posílení regulační role státu, odborů a státního sektoru, který by měl jít příkladem soukromému sektoru a měl by směřovat své investice (např. umístováním pobočných závodů) do méně rozvinutých regionů. (Blažek, Uhlíř, 2002)

Za čelního neomarxistického teoretika druhé polovina dvacátého století můžeme považovat geografa Davida Harveye (2009), ten se snažil o spojení problematiky nerovnoměrného rozvoje s teorií krize kapitalismu. Ve své práci se snaží objasnit prostorovou nerovnoměrnost na lokální úrovni (úrovni měst). Svou teorii považuje za „třetí úroveň teorie krize“.

Za hlavní příčiny vzniku a prohlubování meziregionálních rozdílů Harvey považuje konkurenci lokálních, resp. teritoriálních aliancí, setrvačnost v jejich chování, technologický pokrok a investice do nemobilní infrastruktury, která se vyznačuje vysokými úsporami z rozsahu, a tak vyžaduje koncentraci a hledání relativní nadhodnoty kapitálu.

Ve stejném období vytvořil Harveyův žák Neil Smith svoji teorii nerovnoměrného vývoje, který je podle něj způsoben nerovnoměrnými sociálními vztahy, především nerovnoměrnou dělbou práce a kapitálu ve společnosti. Za hlavní mechanismy divergence označil centralizaci, koncentraci kapitálu a rozdíly v kvalifikaci a mzdách. Tvrdí, že kapitál směřuje z oblastí s nízkou mírou zisku do oblastí s nejvyšší mírou zisku a tím se v cílovém regionu snižuje míra zisku a dochází k další vlně mobility společnosti a v ekonomice ke krizím, které jsou dříve či později překonány především díky adaptaci existujících struktur a institucionálních forem. (Blažek, Uhlíř, 2011; Sloboda 2006)

Za vůbec nejvýznamnější neomarxistickou teorii, která se zabývá regionální úrovní a zahrnuje v sobě i prvky kritického realismu, je považována teorie územní dělby práce, jejíž autorkou je geogrfka Doreen Massey. Autorka ve své teorii poukazuje na to, že rozdíly v rozvoji jednotlivých regionů ovlivňují rozmístění center firem a jejich útvarů,

kdy např. nejvyšší hierarchické úrovně jdou umístěny v metropolitních regionech, špičkové závody pak ve vyspělých průmyslových regionech a pobočné závody v perifériích či často i problémových regionech. Massey při tom považuje pozici konkrétního závodu v hierarchii za důležitější než jeho sektorovou příslušnost. O rozdělení zisku v jednotlivých útvarech rozhoduje většinou vedení firmy, které má sídlo ve vzdáleném, metropolitním regionu, a proto nemusí mít ani vysoce prosperující podnik výraznější multiplikační efekt na další firmy v regionu. Jednotlivé regiony se také liší strukturou zaměstnanosti a úrovní kvalifikace, což podmiňuje alokaci terciárního a kvartálního sektoru do nejvyspělejších regionů. (Sloboda, 2006)

Obecně můžeme závěrem říci, že neomarxisté připisují hlavní úlohu společenským strukturám na úkor úlohy jednotlivců a individuálních aktivit. Za další typický rys můžeme považovat přehlížení vlivu makroekonomických nástrojů (daňové zatížení, vládní opatření, atd.) na inflaci, nezaměstnanost a investice.

Přehled neo/post marxistických teorií zobrazuje tabulka 1.3.

<i>Autor/autoři</i>	<i>D. Harvey (1982)</i>	<i>N. Smith (1984)</i>	<i>D. Massey (1984)</i>	<i>S. Holland (1976)</i>	<i>A. Emmanuel (1972)</i>
<i>název teorie</i>	„třetí úroveň“ teorie krize	teorie nerovnoměrného vývoje (<i>see-saw</i>)	teorie prostorových dělb práce	teorie mezeonomiky	teorie nerovné výměny
<i>jádro teorie</i>	střídání nadakumulace a znehodnocení kapitálu v místě a čase; rozpor mezi mobilním a nemobilním kapitálem (část kapitálu musí být nemobilní, aby byla umožněna vysoká mobilita ostatního kapitálu, např. infrastruktura)	nerovnoměrný vývoj je způsoben nerovnými společenskými vztahy	třídní a sociální vztahy při výrobě	neplatí předpoklady neoklas. teorie o dokonalé konkurenci, neboť stále větší roli v ek. hrají velké firmy v oligopolním postavení	ceny zboží jsou určeny výší mezd nikoli naopak
<i>zákl. tendence reg. vývoje</i>	divergence	divergence	divergence	divergence	divergence
<i>příčina meziregionálních rozdílů</i>	konflikt či konkurence lokálních/teritoriálních aliancí bránících znehodnocení nemobilního kapitálu v daném místě	dělba práce ve společnosti, dělba kapitálu mezi jednotliv. způsoby akumulace, např. a mezi výrobou vyr. prostřed. a spotř. zboží	nerovné postavení pracujících vůči kapitalistům, systematické využívání rozdílů mezi regiony velkými firmami k maximalizaci zisku	nerovné rozdělení moci ve společnosti/oligopolní pozice velkých firem na trhu	monopolní postavení dělníků ve VZ vůči dělníkům v RZ
<i>hlavní mechanismy způsobující konvergenci/divergenci</i>	technologický vývoj, investice do nemobilní infrastruktury s vysokými úsporami z rozsahu vyžadujícími koncentraci, dále hledání relativní nadhodnoty a inercie v chování teritoriálních aliancí	různé mechanismy na různých úrovních, na úrovni měst se jedná o pozemkovou rentu, na úrovni země o dělbu práce, na globální úrovni o různé způsoby určování hodnoty práce; další dif. mechanismy: centralizace a konc. kapitálu, rozdíly ve mzdách a v kvalifikaci, finanční kapitál může působit konv. i diverg.; k nivelizaci na globální úrovni vede hl. tendence k vyrovnávání podmínek výroby a cirkulace kapitálu	dělba zisku, akumulace kapitálu, nerovné rozdělení ekonomické a politické moci mezi regiony, <i>de-skilling</i>	lobování u vlády, <i>transfer-pricing</i> , využívání levné prac. síly v RZ, rozdíl mezi mobilitou prac. síly a kapitálu	nerovné podmínky mezinárodního obchodu
<i>hlavní subjekty</i>	lokální/teritoriální aliance (lokální aliance vlastníků pozemků, developerů, stavebníků, místní správy a hypotečních bank, příp. i privilegované prac. síly; aliance mohou vzniknout na jakékoli řádovostní úrovni).	kapitál	kapitalisté velké firmy, pracující, vláda	velké firmy	firmy, státy
<i>implikace pro reg. politiku</i>	naprostá změna vztahů při výrobě, odstranění kapitalizmu	dělnické hnutí	radikální decentralizace, změna spol.-ek. systému	posílení regulační role státu, role odborů, posílení veřejného sektoru, inv. veř. i soukr. sektoru do zaost. regionů	omezení obchodu s VZ, zavedení celosvětové daně z příjmu

Tab. 1. 3 Přehled Neo/post marxistických teorií regionálního rozvoje. Zdroj: Blažek, 1999, s. 7, vlastní úprava.

1.4 Institucionální směry

K rozvoji institucionálních směrů v teorii regionálního rozvoje dochází od 80. let 20. století a v současné době patří k nejdynamičtěji se rozvíjejícím směrům v této oblasti. Hlavní představitel institucionální ekonomie R. Nelson (2005) definoval tři problémové oblasti, které jsou podle něj klíčem k pochopení rozdílů v hospodářském růstu jednotlivých regionů a kterým doposud nebyla věnována dostatečná pozornost. Podle Nelsona jsou těmito oblastmi technologie a technologické inovace a proces učení a objevování nových postupů a řešení vede k neustálému narušování rovnováhy trhu. Tento proces je v určité míře závislý na historickém vývoji, zvolené cestě vývoje v určitém historickém okamžiku, ale je i dílem náhody a předem nedeterminovatelných faktorů. Druhou problémovou oblastí je podle Nelsona chápání pojetí firmy, kterou doposud ekonomové chápali pouze zjednodušeně a izolovaně a ne jako odlišné subjekty, které se od sebe liší např. vztahem ke konkurentům, subdodavatelům, komunikací s okolím, vnitropodnikovými procesy atd. Třetí klíčovou oblast představují instituce, a to nejen ve smyslu organizace s adresou, ale hlavně institucionalizované praktiky, zvyklosti, hodnoty a návyky jednotlivců. (Nelson, 2005)

Můžeme tedy říci, že společným rysem všech institucionálních teorií je fakt, že se snaží objasnit regionální rozdíly pomocí jedné, druhé nebo i třetí výše zmíněné problematiky. Za další společný rys můžeme považovat nedůvěru ke všem velkým teoriím, k spolehlivosti předvídání vývoje pomocí exaktních metod. Institucionalisté naopak kladou důraz na jedinečnost institucí a jejich historicky orientovanou analýzu.

Institucionální směry tvoří několik vzájemně blízkých teorií, pro které je typická snaha o odstranění nedostatků ekonomických teorií hlavního proudu, za které považují nedocnění úlohy učení se a inovací a nedocnění významu institucí a nediferenciaci firem.

První z teorií, která patří do institucionálního směru, je teorie výrobních okrsků, která vznikla v 70. letech 20. století. Jejími autory jsou italské ekonomové G. Becattini,

S. Brusco, Bagnasco. Podle této teorie patří mezi základní faktory prosperity regionu kvalitní sociální, kulturní a institucionální struktury a nehierarchický systém organizace spolupráce malých firem prostřednictvím networkingu. Dalšími faktory pak jsou úspory z rozsahu, ze specializace a dělby práce mezi firmami, vzájemná závislost, sdílení informací a inovací. Úloha regionální politiky pak podle teorie výrobních okrsků spočívá v podpoře tvorby institucí, které podporují malé a střední podniky. (Wokoun 2008; Sloboda, 2006)

Teorie flexibilní specializace navazuje na teorii výrobních okrsků. Autoři M. Piore, Ch. Sabela a A. J. Scoty na základě svých poznatků dospěli k závěru, že úspěchy malých firem jsou spojeny s tzv. vertikální dezintegrací, která vede ke vzniku malých specializovaných firem, pro které je příznačná dělba práce mezi firmami, územní aglomerace firem ve specializovaném regionu a rozvoj subdodavatelských vztahů a také to, že vertikální dezintegrace velkých firem napomáhá vzniku aglomeračních efektů a naopak aglomerační efekty napomáhají vertikální dezintegraci velkých firem. (Blažek, Uhlíř, 2011)

Hlavní příčinou disparit je podle autorů chování podniků a rozdíly ve společenském rámci pro organizaci výroby. Mezi mechanismy způsobující divergenci řadí externí úspory, aglomerační výhody a re-skilling. Podle teorie flexibilní specializace by se měla regionální politika soustředit na udržování konkurenčního prostředí a na restrukturalizace malých a středních podniků v málo nebo nově industrializovaných oblastech. (Sloboda, 2006)

Posledním institucionálním směrem je teorie učících se regionů. Tato teorie vznikla v 90. letech 20. století, kdy na základě poznatků mnoha odborníků a propojením znaků evoluční a institucionální ekonomie s poznatky teorie regionálního rozvoje. V tomto období se odborníci mnoha profesí shodli na tom, že zdrojem konkurenceschopnosti jsou vědomosti, schopnost učit se a vytváření kulturního klimatu, které napomáhá tvorbě inovací. Konkurenceschopnost není chápána jako konkurence cenová, ale jako konkurence založená na neustálých inovacích. Znalosti jsou

považovány za nejstrategičtější „surovinu“ a učení za rozhodující proces z hlediska trvale udržitelné konkurenceschopnosti. (Wokoun, 2008) Za nejvýznamnější představitele teorie učících se regionů jsou považováni např. A. Malmberg, P. Mashell, D. Foray, R. Florida, A. Saxenian, B. A. Lundvall, M. P. Feldman.

Regionální politika inspirovaná tímto neoinstitucionálním přístupem by se měla především zaměřit na vyšší investice do vzdělání, podporu institucí na podporu učení, vědy a výzkumu, vznik regionální podpůrné infrastruktury a podporu kooperací typu PPP⁶, vznik podnikových klastů a zkvalitnění životního prostředí.

1.5 Neoliberální teorie regionálního rozvoje

Mezi neoliberální teorie regionálního rozvoje můžeme zařadit novou ekonomickou geografii a novou teorii růstu. Ty vycházejí a navazují na metodologické předpoklady neoklasické školy a pokračují v neoklasických tradicích modelování. Stoupenci školy nové ekonomické geografie však opouštějí neoklasický postulát o klesajících výnosech a dokonalé konkurenci a nahrazují jej konceptem vnějších úspor, rostoucích výnosů z rozsahu a nedokonalou konkurencí. (Wokoun, 2008)

Hlavními zkoumanými body pak jsou působení jednotlivých tržních struktur (dokonalá konkurence, monopol) na aglomerační mechanismy, zjišťování, zda finanční či technologické externality více přispívají k aglomeraci a vytváření ekonomických modelů, které by formalizovaly vágní koncepty používané v sociálních vědách. Autoři nové ekonomické geografie se dále snaží promítnout význam historie pro hospodářský růst. Dále také připouštějí, že technologie mají endogenní povahu a nejsou volně dostupnou komoditou a že lidské zdroje jsou méně mobilní než kapitál a suroviny.

Důvod v odlišném hospodářském vývoji spatřují ve specializaci jednotlivých regionů. Každý region je specifický tím, jaké v něm existují podniky a jaká je jejich

⁶ Jedná se o Public-Private Partnership, poskytování veřejných služeb prostřednictvím spolupráce veřejného a soukromého sektoru.

subdodavatelská provázanost a jakým způsobem dochází k vzájemnému posilování technologií a inovací v daném oboru a koncentraci kvalifikované a specializované pracovní síly. Důležitým faktorem jsou také dopravní náklady a náklady na mobilitu pracovní síly. Významným hnacím mechanismem je i pozitivní očekávání, že úspěch plodí další úspěch.

V regionální politice jsou zastánci omezování státních intervencí, doporučují decentralizaci na regiony a stimulaci rostoucí kvality výroby a specializaci na úrovni malých a středně velkých firem. Krátkodobé intervence podle nich spustí kumulativní procesy a mohou mít dlouhodobé efekty. Stoupenci školy nové ekonomické geografie počítají s velkou rolí očekávání firem, neboť atraktivní lokalitou bude taková lokalita, o které si firmy myslí, že je atraktivní i pro ostatní firmy. Vlády tudíž mohou na toto reagovat tím, že ovlivní chování firem tím, že ovlivní jejich očekávání.

Za další teorii, prezentovanou v pracích P. Romea a S. Rebala, můžeme považovat teorii endogenního růstu. Tito autoři zdůvodňují meziregionální rozdíly různou úrovní vybavenosti regionů lidskými zdroji a technologiemi. Konvergence je podle nich způsobena rostoucími výnosy z kapitálu, externími úsporami a transferem znalostí a technologií. (Sloboda, 2006)

Autoři M. Porter a P. Krugman ve své nové teorii obchodu tvrdí, že ekonomický vývoj je vývojem od náhodných jevů k uspořádanosti, což je v souladu s přirozenou tendencí ekonomiky k samoregulaci. Mezinárodní disparity podle nich vznikají náhodně nebo z důvodu existence aglomeračních výhod a procesů, kterými jsou např. růst výnosů z rozsahu, nedokonalá konkurence, výhodné polohy, externí úspory, rozsah trhu, šíření technologií či klesající dopravní náklady. Krugman tvrdí, že s růstem integrace se snižují dopravní náklady a výnosy z rozsahu se dají použít i ve vzdálenějších místech. Zmrazení mezd v některých regionech vede k odlivu pracovní síly do periférií. Pokud existují bariéry volného pohybu pracovníků, dojde k ustálení tohoto stavu a regionální disparity se budou dále prohlubovat. Regionální politika by se měla podle autorů zaměřit hlavně na podporu specializace, mezinárodního obchodu, decentralizaci

hospodářské politiky a krátkodobou ochranu rozvíjejících se ekonomik. (Buček, Gerulová, 2009; Nedomlelová, 2010)

K dalším neoliberálním teoriím, které se zabývají regionálním rozvojem, můžeme zařadit tzv. novou teorii růstu. Autoři R. Barra a X. Sala-i-Martin navazují na neoklasický předpoklad, že každá ekonomika, a tudíž i region, mají díky odlišným technologickým a behaviorálním parametrům jiný stav rovnováhy, ke kterému směřují. Autoři také vyslovili předpoklad, že konvergenční tendence se prosazují výrazněji v rámci regionu jedné ekonomiky než na mezinárodní úrovni, a to díky větší podobnosti institucionálních, sociálních a právních, technologických a strukturálních parametrů v rámci dané země. (Nedomlelová, 2010)

Regionální politika inspirovaná neoliberálním přístupem by se měla především zaměřit na snižování zdanění, podporu malého a středního podnikání, decentralizaci kompetencí, podporu lokální iniciativy či odstraňování bariér mobility výrobních faktorů.

Přehled teorií „nové ekonomické geografie“ zobrazuje tabulka 1.4.

<i>Autor/autoři</i>	<i>P.A. David (1985), resp. W.B. Arthur (1988)</i>	<i>P. Romer (1986), S. Rebelo (1991)</i>	<i>P. Krugman (1991), M. Porter (1990)</i>	<i>R. Barro, X. Sala i Martin (1995)</i>
<i>název teorie</i>	QWERTY, resp. path dependence	(nová) teorie endogenního růstu	nová teorie obchodu	nová teorie růstu
<i>jádro teorie</i>	decentralizované rozhodování může vést k suboptimálnímu řešení, např. při výběru technologií, rostoucí výnosy vedou k nestabilitě místo k ekvilibriu	Cobb-Douglasova produkční funkce je modifikována na rostoucí výnosy z rozsahu a rozšířena např. o ukazatel lidského kapitálu, znalosti jsou považovány za základní druh kapitálu	ekonomický vývoj je vývojem od náhodnosti k řádu, (=přirozená tendence ekonomiky k samoorganizaci)	neoklasický základ, každá ekonomika (region) má jiný stav rovnováhy
<i>zákl. tendence reg. vývoje</i>	divergence	konvergence	divergence	konvergence
<i>příčina meziregionálních rozdílů</i>	náhoda, přír. podmínky, silný subjekt, historická událost	rozdíly ve vybavenosti regionů lidskými zdroji (včetně kvality sociálních interakcí) a technologiemi	náhoda, přirozená výhoda	odlišné technologické a behaviorální parametry regionů způsobují, že každý region má jinou úroveň stavu rovnováhy
<i>hlavní mechanismy způsobující konvergenci/divergenci</i>	úspory z rozsahu, aglomerační výhody, nedokonalá konkurence, lock-in (inercie), síťový efekt (kompatibilita s dalšími subjekty)	rostoucí výnosy z kapitálu (včetně lidského kapitálu, resp. akumulace znalostí), externí úspory (především v oblasti šíření znalostí) a naopak klesající výnosy z investic do nových znalostí. Transfer znalostí a technologického pokroku.	rostoucí výnosy z rozsahu, nedokonalá konkurence, výhodná poloha, externí úspory, aglomerační výhody (sdílení trhu práce, šíření technologií, rozsáhlý trh- poptávka i nabídka), klesající dopravní náklady, význam pozitivních očekávání	institucionální a právní systém, podobné kulturní i behaviorální vzorce obyvatel, mobilita kapitálu, prac. sil a šíření technologií, náhlá zvýšení rozdílů způsobena externími šoky
<i>hlavní subjekty</i>	instituce, lidé	soukromé subjekty, vláda	firmy, lidé	technologie, instituce, lidé
<i>implikace pro reg. politiku</i>	k růstu může dojít kdekoli, stačí jej iniciovat	státní zásahy mají vliv na to, kterého z několika možných stavů rovnováhy bude dosaženo	reg. pol. má podporovat specializaci, zvyšování statusu (<i>upgrading</i>) a mezireg. obchod; decentralizace hosp. pol.; dočasná ochrana rozvíjejících se ekonomik umožňující dosažení úspor z rozsahu a externích úspor	aktivita mezinárodních institucí podporujících rozvojové země

Tab. 1. 4 Přehled teorií „nové ekonomické geografie“. Zdroj: Blažek, 1999, s. 9-10, vlastní úprava.

1.6 Shrnutí teorií regionálního rozvoje

Teorie regionálního rozvoje jsou úzce spojeny a vycházejí z jednotlivých ekonomických teorií. Znalost teorií regionálního rozvoje hraje důležitou roli při tvorbě regionální politiky a regionálních strategií.

Existuje celá řada teorií, které se často velmi liší ve svých principech. Původně byla problematika rozvoje regionů pouze doménou ekonomů, avšak v posledních desetiletích se jí začali zabývat i ostatní vědci, jako jsou např. sociální geografové, sociologové, demografové, manažeři, politologové.

Teorie regionálního rozvoje lze členit podle různých hledisek. Podle vztahu k jednotlivým ekonomickým teoriím je můžeme rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří neoklasické teorie, které vycházejí ze zjednodušené aplikace všeobecné makroekonomické teorie na regiony. Druhou skupinu pak tvoří teorie alternativní, vycházející z makroekonomických teorií tvořící originální příspěvek do oblasti regionálního rozvoje. Do této skupiny můžeme zařadit keynesiánské, neoliberalní a institucionální teorie, konkrétně pak např. teorie jádro-periferie, novou ekonomickou geografii či teorii učících se regionů.

Nejčastěji se však můžeme setkat s dělením ekonomických teorií, které se zabývají regionálním rozvojem, na dvě velké skupiny (např. Armstrong, Taylor, 2000). První skupinu tvoří konvergenční teorie, ty tvrdí, že regionální vývoj má přirozenou tendenci k vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Regionální nerovnosti jsou jen krátkodobé jevy, které stimulují seberegulační změny v cenách, práci a kapitálu, což má opětovné konvergenční tendence. Dva hlavní teoretické koncepty konvergenčních teorií ukazuje tabulka 1.5.

Název teorie/ čas vzniku	Hlavní představitelé	Příčiny konvergence
Teorie exportní báze 60. léta 20. století	D. C. North CH. M. Tiebout	Rozdílnost v exportu a zvyšující se mobilita faktorů rozděluje produkci do všech regionů a tím podporuje jejich konvergenci
Neoklasická exogenní teorie 70. léta 20. století	G. H. Borts J. L. Stein	Klesající produktivita a mobilita faktorů přeměrovává kapitálové investice do rozvíjejících se regionů a

Tab. 1. 5 Hlavní konvergenční teorie regionálního rozvoje. Zdroj: Pukeliene, Butkus, 2012, s. 24, vlastní úprava.

Druhou skupinou jsou pak divergenční teorie.⁷ Autoři těchto teorií se spíše přiklánějí k tomu, že v průběhu vývoje dochází spíše ke zvětšování regionálních rozdílů. Tvrdí, že neexistují faktory, a to ani v dlouhém období, které by snižovaly územní rozdíly uvnitř národních ekonomik. Divergenci v regionech přisuzují neregulovaným tržním silám, které mají za následek vznik teoretické nerovnováhy. Přehled hlavních divergenčních teorií zobrazuje tabulka 1.6.

V úplných počátcích regionální politiky, která probíhala spíše na úrovni národní politiky jednotlivých států, se uplatňovaly neoklasické teorie regionálního rozvoje. Zastánci těchto teorií spatřovali problém vzniku regionálních rozdílů v nedostatečné mobilitě produkčních faktorů. Jejich doporučení pro regionální politiku spočívala např. ve finanční podpoře migrantů z regionů s vysokou nezaměstnaností či snížení mezd v prosperujících regionech. Tento druh politiky je pokládán za pasivní, protože tímto způsobem se řeší spíše následky než příčiny problémů.

⁷ Také nazývané teorie regionální nerovnováhy.

Název teorie/ čas vzniku	Hlavní představitelé	Příčiny divergence
Teorie kumulativních příčin 60. - 70. léta 20. století	G. Myrdal N. Kaldor	Úspory z rozsahu a aglomerace vedou ke koncentraci kapitálu, práce a produkce do některých regionů na úkor regionů jiných
Teorie růstových pólů	F. Perroux A. O. Hirschman J. Friedmann	Úzké vztahy mezi odvětvími a firmami, tj. úspory z rozsahu, konkurenční a obchodní překážky, vytvářejí lepší podmínky pro některé regiony na úkor jiných regionů

Tab. 1. 6 Hlavní divergenční teorie regionálního rozvoje. Zdroj: Pukeliene, Butkus, 2012, s. 24, vlastní úprava.

Za další teorie regionálního rozvoje můžeme považovat keynesiánské teorie, které můžeme spíše přiřadit k teoriím divergenčním. Na rozdíl od neoklasických teorií, které spatřovaly podstatu v podpoře faktorů strany nabídky⁸, bylo keynesiánské pojetí založeno na podpoře poptávky po zboží vyráběném v daném regionu, zásahy státu by měly být směřovány k veřejné či soukromé spotřebě ve formě podpory investic firem. Nejpoužívanější byla teorie růstových pólů, která byla postavena na úvaze, že existují tzv. hnací odvětví, která ovlivňují další odvětví v daném regionu. Cílem politiky bylo umístit firmy v takto rychle rostoucích a významných odvětvích do méně vyspělých regionů a tím přispět k jejich rozvoji.

Neomarxistické teorie se začaly projevovat od 70. let minulého století. Neomarxisté spatřovali příčiny regionálních nerovností v samotných strukturálních a sociálních nerovnostech způsobených samotným kapitalistickým systémem. Na snižování nerovností se dívají skepticky, tvrdí, že léčeny jsou pouze příznaky a ne podstata skutečných problémů. Tyto teorie patří k teoriím, které nejvíce podporují zásahy státu

⁸ Např. růst kapitálu, přírůstek pracovních sil, technologické změny atd.

do ekonomiky, protože ve svém důsledku vedou ke spravedlivějšímu rovnoměrnějšímu rozdělování zisku.

Neoliberální teorie poté znamenají návrat k původním neoklasickým předpokladům o samoregulačních schopnostech trhu, původní neoklasické teorie jsou rozšířeny o makroekonomický aspekt. Na rozdíl od dřívější aplikace exogenního přístupu k rozvoji regionů neoliberalisté kladou důraz na význam technologií, ty považují za endogenní zdroj, který dlouhodobě ovlivňuje rozvojové vlastnosti regionů. Druhým významným faktorem jsou lidské zdroje, ty představují nejméně mobilní faktor, ale jsou schopny vytvářet řadu aglomeračních výhod a externích úspor v regionu.

Institucionální směry regionálního rozvoje, které se vyvíjely od 80. let 20. století, kladou důraz na znalosti, proces učení a vytváření vhodného podnikatelského prostředí pro růst regionu, v čemž můžeme spatřovat prvky endogenního přístupu k regionálnímu rozvoji. Zaměřují se na tvorbu infrastruktury pro firmy, investice do lidských zdrojů formou vzdělávání, zvyšování kvalifikace a podporou vzniku vzdělávacích institucí.

V současné době je pro přístupy k regionálnímu rozvoji charakteristická značná metodologická nejednotnost a stejně je tomu tak při vymezování aktérů a mechanismů regionálního rozvoje a stanovování doporučení pro konkrétní regionální politiku. Nejmladší a stále se vyvíjející teorií regionálního rozvoje je teorie učících se regionů. Její nejznámější autoři Lundvall, Florida a Saxenian kladou důraz na procesy učení se. Rozhodujícím faktorem v rozvoji regionu je schopnost jeho aktérů se učit a přijímat nové technologie a postupy, stejně tak získávat nové informace. Oproti keynesiánskému pojetí regionálního rozvoje kladou důraz na aktivizaci vnitřního potenciálu jednotlivých regionů a preferují spíše finanční spoluúčast dotčených území před čistě externím financováním regionálního a místního rozvoje. (Kutscherauer a kol., 2010)

V moderních neo-endogenních regionálně-rozvojových koncepcích není disparitám věnována přílišná pozornost, preferuje se předcházení vzniku extrémních rozdílů před vyrovnáváním meziregionálních rozdílů samotných. Disparity jsou vnímány spíše jako

motivační prvek. Spíše než regionálním rozdílem je pozornost věnována úspěšným lokalitám a regionům, které mají být brány jako příklad a motivace pro méně prosperující regiony. Tyto regiony by měly hledat a získávat inspiraci od úspěšnějších konkurentů a získávat inspiraci pro vlastní rozvoj.

Stručný přehled vývojových etap regionální politiky zobrazuje tabulka 1.7.

Obecný přístup	Převažující teorie regionálního vývoje	Regionální politika
neoklasický (1920-1940)	teorie regionální rovnováhy (zejm. tzv. neoklasické modely)	základní idea - „dělníci za práci“, hlavní nástroje - nástroje zvyšující mobilitu pracovních sil
keynesiánský (1950-1975)	teorie regionální nerovnováhy (např. teorie kumulativních příčin, teorie pólů růstu)	„práce za dělníky“, nástroje podporující příliv investic ze soukromého i veřejného sektoru do problémových regionů (investiční dotace, relokační instituce)
neomarxistický (1970 - 1985)	teorie regionální nerovnováhy (např. teorie prostorových dělb práce)	návrhy na opatření neomarxisté neformulovali (v soc. zemích byla regionální politika velmi účinná, ale za cenu ztráty vnější konkurenceschopnosti)
neokonzervativní (1975 - doposud)	teorie regionální nerovnováhy (např. <i>path dependence</i> , nová teorie růstu)	„podpora lokální iniciativy“, podpora malých a středních firem, decentralizace kompetencí, deregulační opatření,
neoinstitucionální (1980 - doposud)	teorie regionální nerovnováhy (např. teorie průmyslového okresu, teorie učících se regionů)	„spolupráce a inovace“, podpora malých a středních firem, šíření inovací, <i>networking</i> , gradualistická proměna místních institucí, založená na učení

Tab. 1. 7 Hlavní vývojové etapy regionální politiky. Zdroj: Blažek, 1999, s. 3, vlastní úprava.

2 REGIONÁLNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

Regionální politika Evropské unie tvoří významnou část politiky hospodářské, sociální a politiky soudržnosti, která patří k vůbec nejdůležitějším politikám Evropské unie. Vznik regionální politiky na území Evropy můžeme datovat do 30. let 20. století. V té době vznikla jako reakce na stále se prohlubující problémy některých regionů a zvětšující se rozdíly v jejich socioekonomickém rozvoji. Tento vývoj měl za následek růst sociálních nepokojů mezi obyvateli těchto postižených oblastí. Ukazuje se, že čím větší stát, tím existují větší rozdíly mezi jednotlivými regiony uvnitř státu. Existence prosperujících a zaostávajících regionů vedle sebe, výskyt problémových regionů a trvalí meziregionální rozdíly byly hlavním důvodem vzniku regionální politiky. Politika soudržnosti jako taková vznikla v roce 1988 sloučením politiky regionální, sociální a z části i zemědělské z důvodu zlepšení koordinace mezi jednotlivými výše zmíněnými oblastmi.

Regionální politika patří svým rostoucím významem, který prodělala v průběhu minulých let, k nejdůležitějším a nejvýznamnějším politikám Evropské unie, a proto na ni připadá více než jedna třetina finančních prostředků z rozpočtu Evropské unie.

Regionální politika je koncipována jako tzv. komunitární politika, což znamená, že orgány Evropské unie ji koordinují a harmonizují a samotná realizace spočívá na jednotlivých členských státech. Regionální politiku tvoří nástrojů, které se snaží podporovat jednotlivá opatření přispívající k růstu ekonomických aktivit, k jejich lepší alokaci v rámci území a k rozvoji technické a dopravní infrastruktury.

Regionální politika napomáhá k rozvoji zaostalých regionů, k restrukturalizaci problémových průmyslových oblastí, k ekonomické diversifikaci venkovských oblastí s ustupujícím zemědělstvím či k revitalizaci zanedbaných městských částí. Jejím hlavním úkolem je posilování hospodářské, sociální i územní „soudržnosti“ Evropské unie. (Palán 2009)

Za dlouhé období fungování regionální politiky vznikla celá řada jejích definic, ale žádná z nich zatím nebyla shledána jakožto všeobecně přijatelná.

Ministerstvo pro místní rozvoj definuje regionální politiku jako činnost, jejímž úkolem je přispívat ke snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů a k zabezpečení jejich harmonického rozvoje. Ministerstvo pro místní rozvoj usiluje o to, aby všechny regiony měly stejné šance a možnosti se rozvíjet a využít naplno svůj demografický, hospodářský a přírodní potenciál. Stát často musí přijímat určitá opatření na regionální úrovni, aby zabezpečil vyvážený rozvoj ve všech regionech, protože pouze tržní mechanismy k tomu samy často nestačí.

Pěchula a kol. obecně definuje regionální politiku jako „*soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke snižování příliš velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů*“ (Pěchula a kol., s. 29.) Dále také Pěchula a kol. Charakterizuje regionální politiku jako „*určitou koncepční a cílevědomou činnost jisté veřejné autority (místních a regionálních orgánů, vlád, řídicích orgánů EU) usilující o eliminaci negativních důsledků teritoriálně nerovnoměrného ekonomického rozvoje a probíhajících strukturálních změn.*“ (Pěchula a kol, s. 30) Dle Pěchula a kol. by měla regionální politika upravovat rozmístění ekonomických zdrojů v ekonomice, protože některé důsledky působení tržního mechanismu jsou pro danou společnost nepřijatelné.

Ve stejném duchu definuje regionální politiku i Vanhove, který konstatuje, že regionální politika představuje všechny veřejné intervence vedoucí ke zlepšení geografického rozdělení ekonomických činností, resp. se pokouší napravit určité prostorové důsledky volné tržní ekonomiky ve smyslu dosažení dvou vzájemně závislých cílů, a to ekonomického růstu a zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů. (Vanhove, 1999)

Dle Goodala (1987) je regionální politika součástí státní politiky, která ovlivňuje rozmístění hlavních ekonomických zdrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Zahrnuje opatření napomáhající jak růstu stupně ekonomické aktivity v území,

kde je vysoká nezaměstnanost a malé naděje na přirozený ekonomický růst, tak na druhé straně opatření sloužící kontrole ekonomických aktivit v územích s nadměrným růstem.

Regionální politiku také definovala Matoušková jako soubor opatření a nástrojů, jejichž pomocí má dojít ke zmírnění nebo odstranění rozdílů v ekonomickém rozvoji regionů. (Matoušková, 1992)

Blažek a Uhlíř píšou, že regionální politiku je spíše nutno chápat jako součást souboru ekonomických a sociálních politik, pomocí nichž se státy snaží dosáhnout národních cílů, jako jsou ekonomický růst, udržitelný rozvoj, kvalitní životní prostředí, sociální a politická stabilita, rovnost šancí obyvatel i rozdělování příjmů způsobem, který většina obyvatel považuje za spravedlivý a který je současně ekonomicky stimulující. (Blažek, Uhlíř, 2002).

Kern pohlíží na regionální politiku jako na součást hospodářské politiky, která představuje činnost státu zaměřenou na ovlivňování vývoje veřejných věcí bez ohledu na to, kdo ji uskutečňuje. Hospodářská politika dle autora představuje specifické aktivity vedoucí k řešení problematiky meziregionální nerovnováhy a nerovností uvnitř regionů. Regionální politika je součástí makroekonomické hospodářské politiky státu a je úzce realizována se strukturálními a urbanistickými odvětvovými politikami. (Kern, 1998)

Při uplatňování regionální politiky by měli aktéři regionální politiky respektovat to, že rozdíly a nerovnosti jsou přirozenou součástí všech oblastí a nelze je chápat pouze negativně, protože právě rozdílnost přírodních, společenských, ekonomických a dalších forem je základem stability funkčnosti krajinné sféry. Z toho vyplývá, že je potřeba se zaměřit pouze na určité typy disparit a řešit spíše jejich příčiny než důsledky, protože právě ty jsou výsledkem dlouhodobého přehlížení a neřešením samotných příčin.

2.1 Regionální politika na úrovni Evropské unie

Základním cílem regionální politiky na úrovni Evropské unie je podpora rozvoje problémových oblastí se snahou o redukci meziregionálních rozdílů. Právě snižování meziregionálních rozdílů bylo uvedeno jako jeden z nejvýznamnějších cílů už ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství v roce 1957.

V době vzniku Evropského společenství uhlí a oceli⁹ bylo všech šest zakládajících států na srovnatelné hospodářské úrovni, proto se regionální politice tyto státy moc nevěnovaly. Až s postupem času, když do Evropské unie přistupovaly další státy a zvýrazňovaly se rozdíly v hospodářské a sociální úrovni, bylo zapotřebí se těmto skutečnostem začít věnovat a řešit je. (Malinovský, 2006)

Konkrétněji byl tento cíl snižování meziregionálních rozdílů a podpora rozvoje problémových oblastí ukotven v dokumentu Europe's Regional Policy v roce 1988. Tam je psáno, že *„regionální politika usiluje o koordinaci regionálních politik členských států, vnáší regionální rozměr do dalších politik Evropské unie a poskytuje širokou škálu finanční pomoci pro realizaci rozvojových aktivit v problémových regionech.“*

Jedním z hlavních dokumentů zabývajících se problematikou regionální politiky na regionální úrovni je Evropská charta regionálního plánování, která byla schválena v roce 1983. Charta formuluje několik cílů prostorového uspořádání (Wokoun, 2006):

- 1) Vyrovnaný socioekonomický vývoj regionů - regulace vývoje přetížených regionů, podpora rozvoje zaostalých regionů řešením infrastruktury.
- 2) Zlepšování životních podmínek - podpora zlepšování kvality života občanů (pracovní příležitosti, bydlení, kultura a volný čas).
- 3) Zodpovědné zacházení s přírodními zdroji a ochrana životního prostředí - snaha o zodpovědné využívání území, půdy, vody, ovzduší, energetických zdrojů, fauny a flóry. Snaha o zachování přírodních hodnot a kulturního dědictví.

⁹ ESUO

- 4) Tacionální využívání území - umíst'ování průmyslových zón, infrastruktury, výstavby v závislosti na výše uvedených cílech a na ochraně zemědělské a lesní půdy.

Každý stát v Evropské unii je unikátní jednotkou se svou historií a tradicemi, proto i každá země volila různé cesty k naplňování výše uvedených cílů, a proto na tuto Evropskou chartu navázalo v roce 1990 usnesení Evropského parlamentu, kde můžeme nalézt kritické zhodnocení nedostatečné koordinace regionálního plánování uvnitř Evropské unie.

V dnešní době je regionální politika v rámci Evropské unie uplatňována na třech úrovních, a to nadnárodní, národní a regionální. S prohlubováním se meziregionálních disparit v rámci Evropské unie roste i úloha regionální politiky na regionální úrovni. Regionální politika k naplňování své politiky využívá nástroje, Kolektiv autorů (2004) je člení do tří hlavních skupin:

1) Makroekonomické nástroje - mezi tyto nástroje patří:

- a) fiskální politika, která se snaží stabilizovat celou ekonomiku a svými nástroji snižovat meziregionální rozdíly, mezi její nástroje patří např. regionalizace daní a odvodů, snížená sazba daně ve vybraných podporovaných regionech, sociální podpory.
- b) monetární politika - těmito nástroji jsou např. zjednodušení přístupu k úvěrům ve vybraných regionech a zahraniční politika – uvalení dovozních limitů, cla na produkty vyráběné v upadajících regionech.

2) Mikroekonomické nástroje - tyto nástroje jsou zaměřeny na ovlivňování rozhodování ekonomických subjektů. Patří mezi ně např. realokace pracovních sil (částečná úhrada nákladů na stěhování, podpora při nákupu nového bydlení.) a realokace kapitálu (kapitálové subvence na pracovní sílu, levné půjčky, snížení daní, dotace na dopravu).

3) Ostatní nástroje - využívají se spíše výjimečně, patří mezi ně administrativní nástroje (správní rozhodnutí o zastavení ekonomické činnosti nevhodné z hlediska potřeb rozvoje daného území) a institucionální nástroje (vznik a existence regionálních rozvojových agentur).

R. Wokoun se svým týmem navrhl v roce 2006 nové členění nástrojů regionální politiky, a to na:

1) Nástroje nefinanční - patří mezi ně:

- a) administrativní nástroje - legislativní úpravy regionální politiky, zákazy, restriktivní a administrativní opatření.
- b) institucionální nástroje - instituce realizující opatření regionální politiky, projekty a programy, využívání zdrojů Evropské unie
- c) věcné a jiné nefinanční nástroje - bezplatné služby poradenského charakteru subjektům v regionech, propagace regionu, poradenství zahraničním investorům atd.

2) Nástroje finanční - patří mezi ně:

- a) investiční a neinvestiční - finanční transfery, nevratné dotace, granty, náhrady části vynaložených nákladů, úroková zvýhodnění, úvěry a půjčky a záruky na úvěry a půjčky
- b) kapitálové podílnictví a daňové zvýhodnění - daňové prázdny, slevy na daních, slevy na sociálním a jiném zákonném pojištění
- c) rozpočtová zvýhodnění - zvýhodnění v odvodech rozpočtových příjmů, mimořádně dotace z rozpočtů

Dle Wokouna se ze všech nástrojů nejvíce osvědčily zvýhodněné úrokové podmínky a investiční dotace, případně některé typy subvencí.

Regionální politika Evropské unie má ve světě jedinečné postavení pro svoji nadnárodní působnost. Z toho důvodu byly také stanoveny principy, kterými se řídí, a které mají

napomáhat k tomu, aby byla efektivně vykonávána. Tyto principy např. popisuje König, Lacina (2004):

- 1) Princip koncentrace - tento princip spočívá v zásadě koncentrace úsilí, která stanovuje, aby prostředky fondů byly využívány co nejúčelněji pouze k realizaci předem stanovených cílů. A aby byly největší prostředky směřovány do regionů s nejzávažnějšími problémy na projekty, které přinesou největší efekt.
- 2) Princip partnerství - princip představuje úzkou spolupráci mezi orgány Evropské unie a národními orgány na všech úrovních a osobami a orgány stojící mimo implementační strukturu. Uplatňuje se zde snaha, aby se na konkrétním rozdělení prostředků podíleli samotní příjemci, kterým jsou prostředky určeny, tj. regiony, města, obce či soukromé subjekty.
- 3) Princip programování - na základě tohoto principu jsou prostředky alokovány na schválené programy, které jsou realizovány prostřednictvím konkrétních projektů. Jsou vyžadovány dlouhodobé záměry, strategie řešení konkrétních regionálních rozvojových problémů. Princip klade důraz na komplexní přístup k řešení v problémových regionech. Prostředky jsou rozdělovány na základně víceoborových a víceletých programů, nikoliv na jednotlivé projekty.
- 4) Princip adicionality - tento princip stanovuje pravidlo, že prostředky poskytnuté ze zdrojů Evropské unie slouží jen jako doplněk k ostatním veřejným výdajům a nesmí být použity jako náhražka vlastních rozpočtových výdajů. Jedná se tedy pouze o spolufinancování schválených projektů a ne jejich kompletní financování. Členské státy mají povinnost poskytnout informace potřebné k ověření adicionality jak při vytváření plánů, tak i poté při poskytování pomoci.
- 5) Princip monitorování a vyhodnocování - jedná se o průběžné sledování a vyhodnocování daných opatření a efektivnosti vynaložených prostředků. Je vyžadováno podrobné hodnocení dopadů daného projektu před jeho schválením a následné průběžné monitorování jeho realizace a konečné zhodnocení jeho skutečných přínosů. Cílem evaluace je dle čl. 45 odst. 1 obecného nařízení Rady ES k hodnocení přínosu fondů EU zvýšení kvality a efektivnosti pomoci poskytované

z fondů Evropské unie a soudržnosti s cíli Evropské unie a také zdokonalení strategií a zefektivnění implementace jednotlivých operačních programů.

- 6) Princip solidarity - toto je princip založený na základní myšlence a filozofii integračního procesu. Vychází z toho, že hospodářsky vyspělejší země financují svými příspěvky do evropského rozpočtu rozvoj méně ekonomicky rozvinutých zemí.
- 7) Princip subsidiarity - tento princip je zakotven v Maastrichtské smlouvě a je založen na plnění cílů na co nejnižší možné úrovni rozhodování, pokud je toto plnění na dané úrovni možné uspokojivě zajistit.

2.2 Právní rámec regionální politiky Evropské unie

Se samotným pojmem regionální politika se v právu Společenství moc neseťkáme, zde se většinou používají pojmy jako hospodářská a sociální soudržnost nebo politika soudržnosti. Fungování regionální politiky je v Evropské unii zajištěno velkým množstvím právních aktů. Fungování regionální politiky je zakotveno jak v primárním právu, tak i právu sekundárním.

2.2.1 Primární právo

První z dokumentů primárního práva je Smlouva o založení Evropského společenství z roku 1957. Regionální politiky se týkají hlavně úvodní články 2 a 3 a články 158 až 160 z hlavy XVII Hospodářská a sociální soudržnost. Politika soudržnosti je založena na článku 158 Smlouvy o Evropském společenství, tento článek udává, že cílem Společenství je podpora harmonického vývoje a že za tímto účelem má Společenství rozvíjet a prosazovat svou činnost vedoucí k posilování hospodářské a sociální soudržnosti. Lisabonská smlouva pak dále tento článek upravuje o územní soudržnost.

Článek 158 Smlouvy o založení ES dále říká, že společenství se především zaměří na snižování rozdílů mezi úrovní rozvoje různých regionů a na snížení zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů nebo venkovských ostrovů, včetně oblastí.

Článek 159 pak uvádí, že členské státy provádí a koordinují své hospodářské politiky tak, aby dosahovaly cílů uvedených ve článku 158. K podpoře naplňování těchto cílů jim slouží strukturální fondy, Evropská investiční banka a jiné finanční nástroje.

S problematikou regionální politiky také souvisí oblast společných pravidel pro soutěž, a to hlava VI Společná pravidla pro hospodářskou soutěž, daně a sblížení právních předpisů Smlouvy o založení ES, oddíl 2 - Státní podpory např. článek 87 odst. 3 písm. a), uvádí, že na základě podpor poskytovaných státy v oblasti strukturálních fondů mohou být za slučitelné považovány podpory napomáhající hospodářskému rozvoji oblastí s mimořádně nízkou životní úrovní nebo s vysokou nezaměstnaností. Vymezení rozpočtových záležitostí Společenství vymezuje hlava II Finanční ustanovení konkrétně články 268 až 279. Oblast životního prostředí pak upravuje hlava XIX články 174 až 176. Další neoddělitelnou součástí Smlouvy o založení ES tvoří Protokol o hospodářské a sociální soudržnosti.

Důležitým krokem pro ukotvení regionální politiky Evropské unie v evropském primárním právu bylo vstoupení v platnost Jednotného evropského aktu¹⁰ v červenci roku 1987. Tento dokument doplnil smlouvu o Evropském společenství o hlavu V Ekonomická a sociální soudržnost, články 130A až 130E. JEA např. prohlašuje: K podpoře celkového harmonického rozvoje Společenství rozvíjí a uskutečňuje aktivity vedoucí k posilování své ekonomické a sociální soudržnosti. Společenství se zaměřuje zvláště na zmenšování nerovnoměrností mezi různými regiony a zaostalosti regionů, jimž se dostává nejmenší podpory.

Maastrichtská smlouva také v článku B upravuje otázku regionální politiky. Říká, že unie si stanovuje tento cíl: podporovat vyvážený a trvale udržitelný hospodářský a

¹⁰ JEA

sociální pokrok, zejména vytvořením prostoru bez vnitřních hranic, posilováním hospodářské a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie, jež v souladu s ustanoveními této smlouvy v konečném důsledku zahrne i jednotnou měnu.

Poté v konsolidované Amsterdamské smlouvě je tento cíl trochu poupraven a zní takto: podporovat hospodářský a sociální pokrok a vysokou úroveň zaměstnanosti a dosahovat vyváženého a udržitelného rozvoje, zejména vytvořením prostoru bez vnitřních hranic, posilováním hospodářské a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie, v konečném důsledku zahrnující v souladu s ustanoveními této Smlouvy jednotnou měnu.

Všechny dřívější zakládající smlouvy změnilo podepsání a přijetí Amsterdamské smlouvy a Smlouvy z Nice . Tyto smlouvy nahradily Smlouvu o Evropské unii, Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství, Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii a Smlouvu o založení Evropského společenství uhlí a oceli.

V konsolidované verzi Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství ve znění Amsterdamské smlouvy a Smlouvy z Nice je problematika regionální politiky popsána ve článku 2 následovně: Úkolem Společenství je vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie, stejně jako prováděním společných politik nebo činností uvedených ve člancích 3 a 4, podporovat harmonický, vyvážený a trvale udržitelný rozvoj hospodářského života, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, rovné zacházení s muži a ženami, trvale udržitelný a neinflační růst, vysoký stupeň konkurenceschopnosti a konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň ochrany a zlepšování kvality životního prostředí, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy. Přímo hospodářská politika a sociální soudržnost je popsána v hlavě XVII Hospodářská a sociální soudržnost, článku 158 takto: Společenství za účelem podpory harmonického vývoje rozvíjí a prosazuje svou činnost vedoucí k posilování hospodářské a sociální soudržnosti. Společenství se především zaměří na snižování rozdílů mezi úrovní rozvoje

různých regionů a zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů nebo ostrovů, včetně venkovských oblastí.

Poslední smlouvou, ve které můžeme nalézt primární legislativu k této problematice, je Lisabonská smlouva. Ta změnila původní název hlavy XVII na Hospodářskou, sociální a územní soudržnost. Jak již název hlavy napovídá, k původní problematice přibyla územní soudržnost. Ve článku 158 jsou upraveny cíle pro znevýhodněné regiony a zní takto: V rámci dotyčných regionů je zvláštní pozornost věnována venkovským oblastem, oblastem postiženým průmyslovými přeměnami a regionům, které jsou závažně a trvale znevýhodněny přírodními nebo demografickými podmínkami, jako jsou například nejsevernější regiony s velmi nízkou hustotou obyvatelstva a ostrovní, přeshraniční a horské regiony.

2.2.2 Sekundární právo

Sekundární právo regionální politiky Evropské unie obsahuje převážně nařízení a rozhodnutí Evropské komise, která v sobě zahrnují konkrétní kroky pro realizaci regionální politiky Evropské unie. Jejich tvorba vychází z článků 161 a 251 Smlouvy o evropském společenství. Z těchto článků vychází to, že oprávnění k vydávání sekundárních aktů má Rada EU, Evropský parlament a Evropská komise. Sekundární právní akty obsahují konkrétní kroky k realizaci regionální politiky Evropské unie. V nařízeních jsou zakotveny cíle regionální politiky Evropské unie pro všechna programovací období, jednotlivé principy, finanční rámec daného období a procedury řízení finančních nástrojů. Rámcově tedy řeší legislativní rámec regionální politiky Evropské unie, její efektivní implementaci a účinnou koordinaci.

Nařízení jsou právní akty normativní povahy závazné jak na úrovni Evropské unie, tak i na úrovni jednotlivých členských států. Tato nařízení zavazují nejenom jednotlivé státy, ale i jejich vnitrostátní subjekty práva. Rozhodnutí jsou pak určena konkrétním členským státům.

V následujícím textu přináším přehled nejdůležitějších sekundárních právních aktů, týkajících se regionální politiky Evropské unie v letech 1989 - 1999. V tomto období byla nařízení přijímána postupně beze změn a byla doplňována průběžně dalšími nařízeními.

Nařízení Rady (EHS) č. 2052/88 z 24. června 1988 o úkolech strukturálních fondů a jejich efektivnosti a o koordinaci jejich činností navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 4253/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o koordinaci činností různých strukturálních fondů navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 4254/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský fond regionálního rozvoje.

Nařízení Rady (EHS) č. 4255/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský sociální fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 4256/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond.

Po roce 1989 byla beze změn přijata nařízení z předchozího období, krom toho byla doplněna nařízeními, jejichž výčet následuje.

Nařízení Rady (EHS) č. 2081/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 2052/88 o úkolech strukturálních fondů a jejich efektivnosti a o koordinaci jejich činností navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 2082/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4253/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o koordinaci činností různých strukturálních fondů navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 2083/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4254/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský regionální rozvojový fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 2084/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4255/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský sociální fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 2085/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4256/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond.

Nařízení Rady (ES) č. 3193/94 z 19. prosince 1994 doplňující nařízení (EHS) č. 2052/88 o úkolech strukturálních fondů a jejich efektivnosti a o koordinaci jejich činností navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

V dalších letech 2000 - 2006 došlo k zjednodušení a slučování legislativních dokumentů. Níže opět uvádím nejdůležitější nařízení.

Nařízení Rady (ES) č. 1260/1999 o obecných ustanoveních o strukturálních fondech.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1783/1999 o Evropském fondu pro regionální rozvoj.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1784/1999 o Evropském sociálním fondu.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1257/1999 o podpoře pro rozvoj venkova ze Zemědělského podpůrného a záručního fondu a měnící a rušící některá nařízení.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1784/1999 o Finančním nástroji na podporu rybolovu.

Posledním obdobím, které uvádím, jsou roky 2007 - 2013. Vzhledem k tomu, že se jedná o programovací období stěžejní pro tuto práci, popisují stručně i obsah jednotlivých nařízení.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1080/2006 z 5. července 2006 o Evropském fondu pro regionální rozvoj a o zrušení nařízení (ES) č. 1783/1999. Toto nařízení stanovuje úkoly Evropského fondu pro regionální rozvoj z hlediska cílů konvergence, regionální konkurenceschopnosti a zaměstnanosti, evropské územní spolupráce a pravidla způsobilosti poskytnutí pomoci. Hlavními prioritami pro financování jsou hlavně investice do infrastruktury (hlavně v nejméně rozvinutých regionech) a příspěví k snižování rozdílů mezi jednotlivými regiony Evropské unie, dále pak výzkum, inovace, ochrana životního prostředí a prevence rizik.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1081/2006 z 5. července 2006 o Evropském sociálním fondu a o zrušení nařízení (ES) č. 1784/1999, které stanoví úkoly Evropského sociálního fondu, rozsah jeho pravomocí a druhy výdajů způsobilých pro poskytnutí pomoci. Nařízení se věnuje především oblastem zaměstnanosti, zvyšování kvalifikace pracovníků a jejich začleňování na trh práce a snižování diskriminace na trhu práce. Evropský sociální fond zejména podporuje akce jednotlivých členských států, které jsou zaměřené na přizpůsobivost pracovníků a podniků, dostupnost zaměstnání, posílení sociálního začlenění znevýhodněných osob, zvýšení a zlepšení lidského kapitálu.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 z 5. července 2006 o evropském uskupení pro územní spolupráci. Jedná se o nařízení vycházející

z článku 159 Smlouvy o založení Evropského společenství a řeší otázky překonávání překážek bránících této územní spolupráci. Tato seskupení provádějí projekty a programy přeshraniční spolupráce. Jsou založené na úmluvě mezi národními, regionálními a místními orgány státní správy. Možnost vytvoření takového seskupení mezi subjekty různých členských států bez nutnosti podepsání mezinárodních dohod ratifikovaných národními parlamenty je v tomto smyslu premiérou. Tyto celky vznikají na základě podnětu jejich členů. Oni rozhodují o tom, zda má toto evropské seskupení pro územní spolupráci právní subjektivitu nebo zda jeho úkoly budou svěřeny některému z jeho členů. Jednotliví členové vytvoří povinně úmluvu o spolupráci, ve které jsou zakotveny kompetence evropského seskupení pro územní spolupráci. Toto seskupení má stejnou právní způsobilost jako právnické osoby daného členského státu, může tudíž např. přijímat zaměstnance do pracovního poměru, prodávat a nabývat majetek. Právo interpretace a použití úmluvy přísluší členskému státu, ve kterém má toto seskupení oficiální sídlo. Seskupení slouží nejen k řízení projektů spolupráce v rámci cíle Evropská územní spolupráce, ale též v rámci opatření meziregionální spolupráce, na které se finančně podílí Evropský fond pro regionální rozvoj nebo Evropský sociální fond.

Nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 ze dne 11. července 2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1260/1999 stanovuje pravidla a vytyčuje cíle, ke kterým mají tyto fondy přispívat. Určuje metody stanovení obecných strategických zásad Společenství pro soudržnost, národní strategické referenční rámce a proces kontroly na úrovni Společenství. Dále stanovuje pravidla a zásady pro programování, partnerství, řízení, hodnocení, monitorování a kontrolu.

Nařízení Rady (ES) č. 1084/2006 z 11. července 2006 o Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1164/1999. Nařízení vymezuje oblasti pomoci, jako jsou např. transevropské sítě a ochrana životního prostředí. Fond soudržnosti by měl

přispívat k posilování hospodářské a sociální soudržnosti Společenství v zájmu podpory udržitelného rozvoje ve dvou výše zmíněných oblastech pomoci.

Nařízení Komise (ES) č. 1828/2006 z 8. prosince 2006, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti a k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1080/2006 o Evropském fondu pro regionální rozvoj.

Nařízení Rady (ES) č. 1085/2006 ze 17. července 2006, kterým se zřizuje nástroj předvstupní pomoci (NPP).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 z 26. května 2003 o zavedení společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS). Toto nařízení vytváří společnou statistickou klasifikaci územních jednotek NUTS, umožňující unifikovaný sběr dat, sestavování a distribuci harmonizovaných regionálních statistik ve Společenství. Klasifikace NUTS uvedená v tomto nařízení zcela nahrazuje klasifikaci těchto jednotek vytvořenou Eurostatem ve spolupráci s národními statistickými úřady jednotlivých členských států. Jedná se o hierarchickou klasifikaci, která dělí jednotlivé členské země na územní jednotky úrovně NUTS 1, tyto jednotky jsou pak dále děleny na územní jednotky NUTS 2 a ty jsou dále rozděleny na územní jednotky úrovně NUTS 3. Každá jednotka může být klasifikována na několika úrovních NUTS a každý členský stát může rozhodnout o dalším hierarchickém dělení svého území na další jednotky z úrovně NUTS 3. Každý členský stát má právo si stanovit podrobnější územní členění. Kritéria pro definování územní jednotky tvoří stávající správní jednotky každého členského státu.

Nařízení stanovuje minimální a maximální hranici počtu obyvatel pro tyto tři základní úrovně správních jednotek. Konkrétní hodnoty pro jednotlivé NUTS přináší tabulka 2.1.

Úroveň	Minimální počet obyvatel	Maximální počet obyvatel
--------	--------------------------	--------------------------

NUTS 1	3 miliony	7 milionů
NUTS 2	800 000	3 miliony
NUTS 3	150 000	800 000

Tab. 2. 1 Hranice počtu obyvatel pro jednotky NUTS. Zdroj: Nařízení rady 1059/2003, vlastní úprava.

Pokud ve členském státě neexistují pro danou úroveň NUTS žádné správní jednotky, které by měly odpovídající počty obyvatel, vytvoří se tato úroveň NUTS seskupením vhodného počtu stávajících menších sousedících správních jednotek. Při tomto spojování jsou brány v úvahu zeměpisné, historické, sociálně-ekonomické, kulturní a environmentální podmínky. Takto vzniklá seskupení se nazývají „nesprávní jednotky“.

Jednotlivé úrovně NUTS můžeme charakterizovat takto:

NUTS 1 - je největší regionální srovnávací jednotkou, tvoří ji obvykle několik jednotek na úrovni NUTS 2. Jedná se většinou o jednotku typu velkých oblastí států (zemí, makroregionů).

NUTS 2 - je jednotkou nižší, obvykle odpovídá úrovni středního článku územně správního členění daného státu.

NUTS 3 - odpovídají úrovni nejnižších územně správních regionů státní správy (úrovně krajů, případně okresů). U menších členských států se velikost počtu obyvatel těchto celků pohybuje mezi dvěma sty až čtyřmi sty tisíci obyvatel.

V administrativním členění se ještě můžeme setkat s jednotkami první a druhé hierarchické úrovně LAU 1 (okresy) a LAU 2 (obce), dříve NUTS 4 a NUTS 5. Tyto jednotky nejsou legislativně stanoveny a v několika státech nejsou hlavně vůbec zastoupeny.

Dle NUTS klasifikace 2013, platné od 1. ledna 2015, je na úrovni Evropské unie celkem 98 regionů NUTS 1, 276 regionů NUTS 2 a 1342 regionů NUTS 3. (Eurostat)

2.3 Vývoj regionální politiky Evropské unie v čase

Vznik regionální politiky můžeme datovat v Evropě do začátku 30. let 20. století. V té době vznikly prvopočátky regionální politiky ve Velké Británii jako reakce na ekonomickou krizi třicátých let. V tomto období došlo k rapidnímu nárůstu nezaměstnanosti, a to hlavně v regionech, kde dominovala tradiční odvětví jako těžba uhlí, hutnictví a textilní průmysl. V této době převažoval neoklasický proud myšlení. Neoklasikové připisovali tuto vzniklou situaci nízké mobilitě pracovních sil, proto se snažili tento problém řešit zvýšením mobility pracovníků, příspěvky pro dojíždějící, rekvalifikacemi a jednorázovými finančními dotacemi při stěhování.

K dalšímu rozvoji regionální politiky docházelo na konci 40. let 20. století v Itálii. V té době bylo hlavním cílem snížit rozdíly mezi bohatým průmyslovým severem a chudým zemědělským jihem. Konkrétně se politika zaměřovala na podporu lokalizace průmyslových firem do těchto oblastí.

Ve stejném období jako v Itálii se také rozvíjela regionální politika ve Francii. Tam se začaly projevovat výrazné rozdíly mezi Paříží a ostatním územím Francie. Docházelo k vytlačování některých odvětví z tohoto území a jejich lokalizace do zaostalých regionů.

V obou těchto zemích byl v tomto období aplikován keynesiánský přístup založený na teorii jádro - periférie.

Na přelomu 50. a 60. let 20. století se poté regionální politika rozšířila i do ostatních částí západní Evropy. Vývoj strukturální a regionální politiky je možné rozdělit na několik vývojových etap, každá z nich má svůj specifický charakter. V následujícím textu bude popsáno šest vývojových etap. Přičemž poslední etapě bude věnována největší pozornost, jedná se totiž o etapu, s kterou je dále pracováno v této disertační práci.

2.3.1 Etapa první: roky 1958 - 1973

V prvním období neexistovaly velké rozdíly v ekonomické vyspělosti mezi jednotlivými státy Evropské unie a uvnitř těchto států (Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko). Jednotlivé státy prováděly opatření a cíle regionální politiky spíše na makroekonomické než regionální úrovni. Důvěřovaly ve volný trh, očekávaly, že sám dokáže regulovat a vyrovnávat regionální nerovnosti. Aby mohl volný trh dokonale fungovat, muselo dojít k odstranění obchodních bariér a přilákání národních či zahraničních investorů do zaostávajících regionů. Regionální politika byla prováděna pouze na úrovni jednotlivých států.

Od roku 1958 již fungovala Evropská investiční banka, poskytovala úvěry na projekty zaměřené pro investice do infrastruktury a technologií a na financování regionální politiky jednotlivých zemí. V roce 1958 vznikl Evropský sociální fond, jehož posláním bylo rozvíjení zaměstnanosti, snižování nezaměstnanosti, podpora sociálního začleňování osob a rovných příležitostí se zaměřením na rozvoj trhu práce a lidských zdrojů. Evropský sociální fond je prvním specializovaným nástrojem strukturální a regionální politiky Společenství. Druhým takovýmto nástrojem, který vznikl v tomto období, je Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond. Ten měl za úkol podpořit rozvoj zemědělství a venkovských oblastí členských států.

2.3.2 Etapa druhá: roky 1974 - 1985

Druhá etapa vývoje byla ovlivněna vstupem nových zemí do Evropského společenství, a to Velké Británie, Dánska a Irsko v roce 1973 a poté Řecko v roce 1981. Jejich přistoupením se zvýšily rozdíly mezi jednotlivými státy, ale i mezi regiony uvnitř států. V této době také došlo k poklesu ekonomického růstu, ve světě vrcholila ekonomická krize způsobená nedostatkem ropy v sedmdesátých letech, vznikla tudíž potřeba restrukturalizace národních hospodářství. Záslouhou Velké Británie, která je považována za kolébkou regionální politiky, se začala prosazovat regionální politika. Jejím hlavním

cílem bylo snižování disparit, zejména u zemědělských a průmyslovou restrukturalizací postižených regionů.

V roce 1975 vznikl další finanční nástroj určený k financování regionální politiky, a to Evropský fond pro regionální rozvoj. Ten financoval tyto typy výdajů:

- investice do malých a středních podniků vytvářejících alespoň deset nových pracovních míst
- investice do infrastruktury
- investice do infrastruktury v horských oblastech
- podpora přeshraniční spolupráce s úsilím vytvořit jednotný trh bez hranic. (Žitek, Klímová, 2008)

Hlavním cílem tohoto fondu bylo poskytovat pomoc při odstraňování regionálních nerovností a posilování rozvoje a kontroverze regionů, podpořit trvale udržitelný rozvoj a vytvářet trvalá pracovní místa. (Kolektiv autorů, 2004)

V tomto období docházelo k podpoře lokálních iniciativ, spolupráce veřejného a soukromého sektoru. Můžeme tedy konstatovat, že se v regionální politice začaly prosazovat neoliberální či institucionální teorie. Tento trend pokračoval nadále i v dalších etapách vývoje regionální politiky.

2.3.3 Etapa třetí: roky 1986 - 1993

Tuto etapu vývoje regionální politiky významně ovlivnilo schválení Aktu o jednotné Evropě v roce 1987. Ke snižování rozdílů v hospodářské a sociální vyspělosti dochází prostřednictvím strukturálních fondů, z nich jsou finanční prostředky směřovány hlavně do tzv. Integrovaných středomořských programů, ze kterých čerpají podporu také v roce 1986 nově přistoupivší ekonomicky slabší státy Španělsko a Portugalsko. Nadále přetrvávají problémy ve starých průmyslových regionech Velké Británie, Belgie, Německa a severní Francie. Ukazuje se, že dosavadní přístup k regionální politice nepřinesl očekávané výsledky, a proto se státy v roce 1988 rozhodly, že zintegrují

regionální politiku. Ze zemědělské a sociální politiky byla vytvořena strukturální politika, vzniklo střednědobé plánování regionálních programů a bylo stanoveno pět cílů v oblasti regionální, sociální a zemědělské politiky.

Cíl 1 – podpora rozvoje zaostávajících regionů

Cíl 2 – přeměna a podpora regionů ohrožených hospodářským úpadkem

Cíl 3 – boj s dlouhodobou nezaměstnaností a podpora integrace mladých lidí a sociálně vyřazovaných skupin z trhu práce

Cíl 4 – podpora adaptability pracovní síly

Cíl 5 – podpora rozvoje venkovských regionů včetně modernizace zemědělské výroby

V roce 1993 vznikly dva nové finanční nástroje, a to Finanční nástroj pro usměrňování rybolovu, který přímo financoval cíle regionální politiky, a Fond soudržnosti, z kterého mohly čerpat finanční prostředky regiony, jejichž HDP bylo nižší než devadesát procent průměru Evropské unie, a který podporoval programy vedoucí k naplnění makroekonomických konvergenčních kritérií.

Celková částka rozpočtovaná v tomto období na regionální politiku byla 68 miliard ECU.

2.3.4. Etapa čtvrtá: roky 1994 - 1999

Tato etapa je koncepčně totožná s rozpočtovým obdobím Evropské unie v daných letech. Dále pokračuje naplňování cílů z předchozí etapy regionální politiky a roste její význam. Objem finančních prostředků určených na její financování byl 157 miliard ECU, tzn. 36 % z celkového rozpočtu Evropské unie. Po vstupu Švédska, Finska a Rakouska do EU v roce 1995 vznikl 6. cíl - rozvoj a strukturální změny regionů s extrémně nízkým zalidněním.

Významným momentem byly také politické, hospodářské a sociální změny v zemích střední a východní Evropy a jejich přechod k tržně orientované ekonomice. Na základě těchto skutečností byla definována hlediska přistoupení těchto zemí do Evropské unie a vytvoření jednotné demokratické Evropy s jednotným trhem.

Byla přijata Corkská deklarace a Agenda 2000, které měly vliv na formování zemědělské politiky a politiky rozvoje venkova. Vznikl také nový fond Phare, který sloužil k podpoře předvstupní pomoci a byl postupně rozšiřován o nové kandidátské země.

K rozvoji území také napomáhaly Iniciativy Společenství, jejich přehled zobrazuje tabulka 2.2.

Iniciativa společenství	Účel podpory
ADAPT	adaptabilita pracovní síly na změny v průmyslu
EMPLOYMENT NOW	rovné příležitosti žen a mužů v zaměstnání
EMPLOYMENT HORIZON	zlepšení možností získání zaměstnání postižených a jinak znevýhodněných občanů
EMPLOYMENT YOUTHSTART	podpora zařazení mladých lidí na trh práce
EMPLOYMENT INTEGRA	zaměstnávání občanů ohrožených sociálním vyloučením, přistěhovalců a uprchlíků
EQUAL	boj s diskriminací na trhu práce
INTERREG II	rozvoj přeshraniční spolupráce
KONVER	přeměna regionů s obranným průmyslem
LEADER II	rozvoj venkovských oblastí
PEACE	mírový proces v Severním Irsku
PESCA	restrukturalizace rybníkářství
RECHAR II	přeměna regionů s těžbou uhlí
REGIS II	integrace nejodlehlejších regionů
RESIDER II	přeměna regionů s hutním průmyslem
RETEX	přeměna regionů s textilním průmyslem
SME	podpora malých a středních podnikatelů
URBAN	regenerace městských zón

Tab. 2. 2 Přehled jednotlivých iniciativ, vlastní zpracování

Kandidátské země mohly v tomto období využívat také tzv. Komunitárních programů Evropské unie, které sloužily k posilování spolupráce v ekonomicko-sociální, kulturní

a vzdělávací oblasti. Mezi tyto programy patří SOCRATES, LEONARDO, YOUTH RAPHAEL a SAVE.

2.3.5 Etapa pátá: roky 2000 - 2006

V daném období byla regionální politika ovlivněna výše zmíněným dokumentem Agenda 2000. Tento dokument se věnuje budoucímu vývoji a připravovanému rozšíření Evropské unie. Představuje všeobecný dokument o rozšíření a reformě společných politik a budoucím finančním rámci. Agenda 2000 přinesla velké změny v principech regionální politiky. A obsahovala návrh finančního rámce pro dané období. V tomto období bylo vyčleněno na strukturální a regionální politiku celkem 213 miliard EUR. V roce 2000 byla také přijata Lisabonská strategie, ve které byly určeny priority a cíle dalšího vývoje. Ta si kladla za cíl, aby se v období deseti let stala Evropská unie nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější světovou ekonomikou. Toho chtěla dosáhnout hlavně podporou ekonomie založené na znalostech, modernizací evropského sociálního modelu, udržením ekonomické prosperity a zachováním příznivého výhledu do budoucna. V roce 2001 pak byla doplněna o Göteborgské cíle, které znamenají, že Lisabonská strategie je založena na sociální transformaci, ekonomickém rozvoji a ochraně životního prostředí.

V tomto období byly také vytvořeny nové nástroje určené pro země připravující se na vstup do Evropské Unie. První z nich SAPARD vznikl za účelem řešení priorit v oblasti zemědělství a rozvoje venkova a na financování přípravy kandidátských zemí na společnou zemědělskou politiku Evropské unie. Dalším nástrojem byl ISPA, ten byl založený na principech Kohezního fondu a měl připravit kandidátské země na čerpání z něho. Zaměřoval se na financování rozvoje dopravní infrastruktury a ochranu životního prostředí.

V roce 2004 došlo v historii Evropské unie k největšímu rozšíření, přistoupilo deset nových členů, a to Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Tímto rozšířením se výrazně zvýšily rozdíly mezi

jednotlivými zeměmi a regiony. Populace Evropské unie vzrostla o dvacet procent, ale HPD se zvýšilo pouze o pět procent. (Žitek, Klímová, 2008).

V tomto období také došlo k reformě strukturální politiky. Cíle hospodářské politiky byly zredukovány ze šesti na tři a Iniciativy ze čtrnácti na čtyři.

Cíl 1 - Podpora rozvoje a strukturálního přizpůsobování regionů, které vývojově zaostávají za ostatními.

Čerpání pomoci bylo určeno pro regiony NUTS s HPD pod hranicí 75 % průměru Evropské unie. Jednalo se o 247 regionů, které tvořily 22 % tehdejší populace Evropské unie. Celkově bylo na tento cíl vymezeno 136 mld. EUR, tzn. zhruba 70 % prostředků všech fondů. (Eurostat)

Cíl 2 - Podpora hospodářské a sociální přeměny v regionech se strukturálními problémy.

Cíl byl určen pro ty regiony, které nezískaly finanční pomoc v rámci cíle 1 a byly postiženy socioekonomickou restrukturalizací. V těchto regionech žilo 18 % populace Evropské unie a na tento cíl bylo vyčleněno 22,5 mld. EUR, což znamená zhruba 11,5 % prostředků všech fondů. (Eurostat)

Cíl 3 - Podpora adaptace a modernizace politik a systémů vzdělávání, odborné přípravy zaměstnanosti.

V tomto cíli směřovala pomoc na adaptaci a modernizaci systému zaměstnanosti, vzdělávání, odborného výcviku a vzdělávacích programů. Finanční prostředky v rámci tohoto cíle mohly čerpat pouze regiony, které nečerpaly finanční pomoc v rámci cíle 1. Celkově zde bylo alokováno 24 mld. EUR, což je 12,3 % prostředků unijního rozpočtu. (Eurostat)

Vedle těchto cílů existovaly ještě čtyři Iniciativy Společenství. Jednalo se o programy zřízené Evropskou komisí určené k řešení specifických problémů na celém území

společenství. Celkem bylo na tyto Iniciativy přiděleno 10,3 mld. EUR, což je přibližně 5 % všech finančních prostředků. Na území České republiky bylo možno využít první dvě zmíněné Iniciativy. (Eurostat)

INTERREG III - představuje podporu přeshraniční, nadnárodní a mezinárodní spolupráce s cílem podpořit vyvážený a udržitelný rozvoj společenství jako celku.

EQUAL - nástroj určený k podpoře nadnárodní spolupráce zaměřené na boj s diskriminací ve všech formách a na nerovnosti na trhu práce.

LEADER + - určený k podpoře rozvoje venkova.

URBAN II - podpora regenerace měst a příměstských oblastí procházející krizovým obdobím.

Tab. 2.3 uvádí, jaké fondy byly určeny k financování jednotlivým cílům a Iniciativ.

Cíl 1	ERDF¹¹	ESF¹²	EAGGF¹³ - podpůrná sekce	FIFG¹⁴
Cíl 2	ERDF	ESF		
Cíl 3		ESF		
INTERREG III	ERDF			
EQUAL	ERDF			
LEADER +			EAGGF	
URBAN II		ESF		

Tab. 2. 3 Přehled podpory ze strukturálních fondů podle jednotlivých cílů a Iniciativ v programovacím období 2000 – 2006, vlastní úprava.

¹¹ European Regional Development Fund – Evropský fond regionálního rozvoje.

¹² European Social Fund – Evropský sociální fond.

¹³ European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond.

¹⁴ Financial Instrument for Fisheries Guidance – Finanční nástroj pro podporu rybolovu.

Tab. 2.4 ukazuje rozdělení finančních prostředků mezi strukturální fondy, fond soudržnosti a Iniciativy Společenství v České republice v tomto období 2000 – 2006.

	2004	2005	2006	Celkem za období
Fond soudržnosti	316,9	266,1	362,3	945,3
Strukturální fondy (Cíl 1-3)	381,5	528,9	674	1584,4
Cíl 1 (13 krajů)	339	485,5	629,8	1454,3
Cíl 2 (Praha)	23,3	23,8	24,2	71,3
Cíl 3 (Praha)	19,2	19,6	20	58,8
Iniciativy Společenství	28,6	32,1	40,1	100,8
INTERREG	21	21,4	26,3	68,7
EQUAL	7,6	10,7	13,8	32,1
Strukturální operace celkem	727	827,1	1 076,30	2630,4

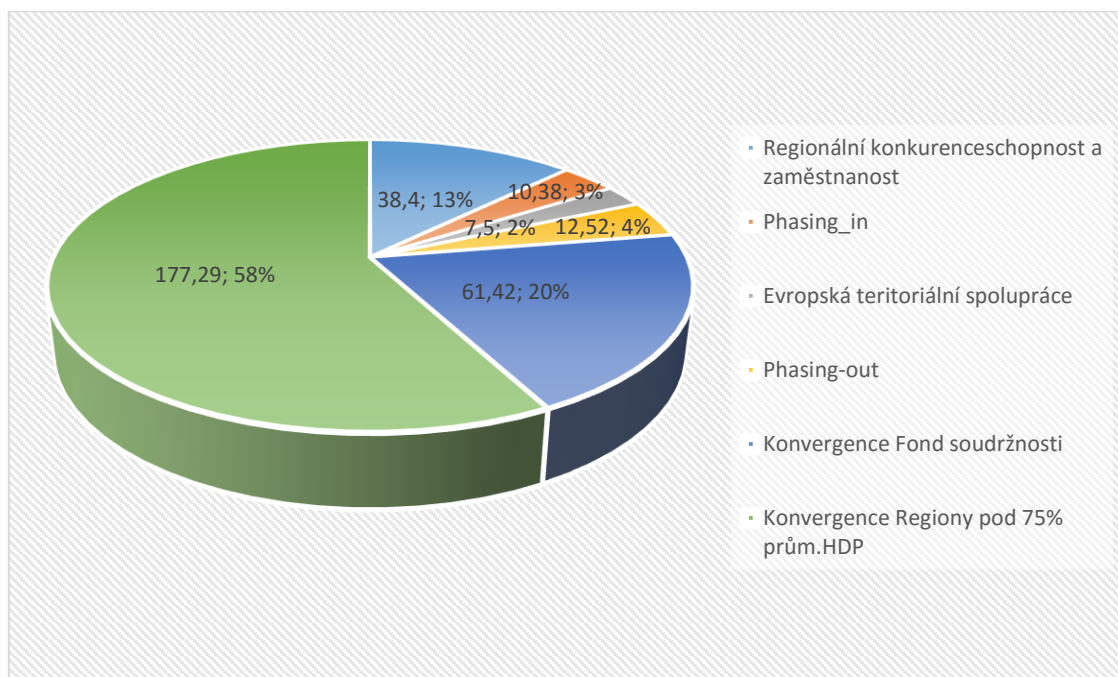
Tab. 2. 4 Rozdělení prostředků mezi strukturální fondy, fond soudržnosti a Iniciativy Společenství v České republice v období 2004—2006 (mil. Kč, běžné ceny). Zdroj: Strukturální fondy.cz, vlastní úprava.

2.3.6 Etapa šestá: roky 2007 - 2013

Během svého vývoje zaznamenala regionální politika velké změny. Na počátku fungovala vedle zemědělské a sociální politiky, později byla převedena do strukturální politiky a poté se začala prosazovat jako politika soudržnosti. V tomto období došlo k radikální změně v zaměření regionální politiky, a to na zvyšování konkurenceschopnosti a budování ekonomik založených na znalostech a inovacích. V tomto období byly určeny tři základní cíle regionální politiky.¹⁵ Celkem byla v tomto programovacím období vyčleněna na politiku soudržnosti ve všech členských státech

¹⁵ Více ve výše zmíněném Nařízení Rady (ES) č. 103/2006.

více než třetina evropského rozpočtu na toto období, tzn. více než 300 miliard EUR. Alokaci financí Evropské unie na regionální a strukturální politiku zachycuje graf 2.1.

Graf 2. 1 Celková alokace finančních prostředků Evropské unie vynaložených na politiku soudržnosti v období 2007 -2013. Zdroj: Investing in Europe's States and Regions, vlastní úprava.

Česká republika mohla z těchto finančních prostředků čerpat celkem 26 miliard EUR.¹⁶ Přehled financování jednotlivých cílů znázorňuje Tab. 2.5.

Cíl 1	ERDF	ESF	CF ¹⁷
Cíl 2	ERDF	ESF	
Cíl 3	ERDF		

Tab. 2. 5 Přehled podpory ze strukturálních fondů Evropské unie podle jednotlivých cílů v programovacím období 2007 – 2013. Zdroj: www.strukturalni-fondy.cz, vlastní úprava.

Cíl 1 - Konvergence - finanční pomoc v tomto cíli byla směřována na regiony NUTS 2 s úrovní HDP na obyvatele nižší než 75 % průměru Evropské unie, podpora měla

¹⁶ Největší finanční prostředky získalo např. Polsko (téměř 68 miliard EUR), Španělsko (35 miliard EUR), Itálie (28 miliard EUR)

¹⁷ Cohesion Fund – Fond soudržnosti.

urychlit konvergenci nejméně rozvinutých regionů a zlepšit podmínky pro ekonomický růst a zaměstnanost. Financování tohoto cíle probíhalo z ERDF, ESF a Fondu soudržnosti. V České republice ho mohly čerpat všechny regiony s výjimkou hlavního města Prahy.

Cíl 2 - Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost - tento cíl sloužil k posílení konkurenceschopnosti a atraktivnosti regionů a ke zvýšení zaměstnanosti pomocí podpory inovací, znalostní ekonomikou, ochranou životního prostředí, investicemi do lidských zdrojů atd. Tento cíl shrnul cíle 2 a 3 z předchozího programovacího období a byl financován z ERDF a ESF, finanční podpora činila více než 17 % prostředků evropského rozpočtu. (Stejskal, Kovárník, 2009)

Cíl 3 - Evropská územní spolupráce - stanovila posílení přeshraniční spolupráce. Zahrnovala dřívější Iniciativy INTERREG III, URBAN II a EQUAL, financování tohoto cíle probíhalo z ERDF. V této oblasti byl kladen důraz na podporu spolupráce mezi regiony, které se nacházejí na vnitřních a vnějších hranicích jednotlivých členských států a všech regionů NUTS III podél námořních hranic, které jsou od sebe vzdáleny maximálně 150 kilometrů. Finanční prostředky určené na podporu přeshraničních a meziregionálních programů činil 4,2 % celkového rozpočtu Evropské unie. (www.strukturalni-fondy.cz)

2.4 Shrnutí regionální politiky Evropské unie

Regionální politika Evropské unie představuje jednu z nejvýznamnějších politik Evropské unie. Její počátky můžeme datovat do 30. let 20. století. V průběhu svého vývoje prodělala velké změny. Zprvu se zaměřovala pouze na podporu regionů postižených útlumem těžkého průmyslu a na zaostalé venkovské regiony bojující o finanční prostředky, nyní je jednou z nejdůležitějších politik Evropské unie, která má Evropě zajistit konkurenceschopnost vůči ostatnímu světu a čelit výzvám 21. století.

Regionální politika funguje na principu solidarity, kdy bohatší státy přispívají na rozvoj chudších států a regionů a napomáhají tak ke zvýšení kvality života v těchto regionech.

V současné době je regionální politika v rámci Evropské unie uplatňována na třech úrovních, a to nadnárodní, národní a regionální. S prohlubováním se meziregionálních disparit v rámci Evropské unie roste i její úloha na regionální úrovni. K naplňování své politiky využívá celou škálu makroekonomických (monetární a fiskální politiku) a mikroekonomických nástrojů (relokace pracovních sil a kapitálu). Jejím hlavním cílem je harmonický a udržitelný rozvoj ekonomických činností, vysoká úroveň zaměstnanosti a ochrana a zlepšování životního prostředí. Fungování regionální politiky je založeno na sedmi principech - principu koncentrace, partnerství, programování, adicionality, monitorování a vyhodnocování, solidarity a subsidiarity.

Mezi nejdůležitější primární právní dokumenty, které regionální politiku upravují, patří Smlouva o založení Evropského společenství z roku 1957, na ni poté navázal v roce 1987 Jednotný evropský akt, který stanovil sedm výše zmíněných principů fungování regionální politiky. Dalšími důležitými dokumenty jsou Maastrichtská smlouva a Amsterdamská smlouva. Od roku 2000 pak regionální politiku ovlivňuje Lisabonská strategie a příprava rozšíření Evropské unie, ke kterému došlo v květnu 2004. Toto rozšíření o deset států zvýšilo obyvatelstvo Evropské unie o pětinu, přitom HDP se zvýšil pouze o 5 %. Dle statistik se průměr HDP na obyvatele u nových členských států pohyboval pod polovinou průměru Evropské unie. V té době téměř všechny regiony mohly žádat o finanční podporu ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti.

Sekundárními právními dokumenty upravujícími regionální politiku Evropské unie jsou Nařízení Rady, Nařízení Evropského parlamentu a Nařízení Komise. Jejich výčet je uveden v podkapitole 2.2 této práce. Důležitým dokumentem je Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 z 26. května 2003 o zavedení společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS). Toto nařízení vytvořilo jednotnou statistickou klasifikaci územních jednotek NUTS umožňující unifikovaný sběr dat, sestavování a distribuci harmonizovaných regionálních statistik ve Společenství. Každý členský stát

je rozdělen do tří úrovní těchto statistických jednotek dle počtu obyvatel. Pro čerpání finanční podpory z fondů Evropské unie se nejvíce využívají jednotky NUTS 2, které mají od 800 tisíc do 3 milionů obyvatel, takovýchto jednotek bylo k 1. lednu 2015 dle Eurostatu v Evropské unii celkem 276.

Vývoj regionální politiky v čase můžeme rozdělit do šesti vývojových etap. V prvopočátcích neexistovaly mezi zakládajícími státy velké rozdíly v ekonomické vyspělosti a ani uvnitř těchto států. Jednotlivé státy prováděly spíše opatření na makroekonomické úrovni než na regionální. V roce 1958 vznikl Evropský sociální fond, který se zaměřoval na rozvoj zaměstnanosti, podporu sociálního začleňování osob a rovných příležitostí na trhu práce. Vznikl také Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond jako nástroj pro podporu rozvoje zemědělství a venkovských oblastí. Ve stejném roce začala také fungovat Evropská investiční banka, která poskytovala úvěry na investice do infrastruktury a finanční prostředky na financování regionální politiky jednotlivých zemí.

S postupným přistupováním dalších zemí se začaly zvyšovat rozdíly mezi jednotlivými státy, ale i mezi regiony uvnitř jednotlivých států. Bylo tedy zapotřebí tuto situaci řešit. Díky Velké Británii se začala prosazovat regionální politika, jejímž cílem bylo snižování disparit, a to hlavně v regionech postižených zemědělskou a průmyslovou restrukturalizací. V roce 1975 vznikl Evropský fond pro regionální rozvoj. Tento finanční nástroj financoval hlavně výdaje na investice do malých a středních podniků, investice do infrastruktury a podporu přeshraniční spolupráce.

V 80. letech 20. století významně poznamenalo vývoj regionální politiky schválení Aktu o jednotné Evropě v roce 1987. Ze zemědělské a sociální politiky vznikla strukturální politika, vzniklo střednědobé plánování regionálních programů a bylo stanoveno pět cílů regionální, sociální a zemědělské politiky. V roce 1993 vznikly dva nové finanční nástroje, a to Finanční nástroj pro usměrňování rybolovu a Fond soudržnosti, z kterého mohly čerpat finanční prostředky regiony s nižším HDP než 90 % průměru Evropské unie.

V průběhu dalších let, se vstupem Švédska, Finska a Rakouska, byl stanoven další, šestý cíl regionální politiky, který měl řešit problémy regionů s extrémně nízkým zalidněním. V tomto období také došlo v Evropě k velkým změnám, v zemích střední a východní Evropy bylo zahájen přechod na tržně orientovanou ekonomiku. Vznikl fond Phare, který sloužil k podpoře předvstupní pomoci těmto státům. K rozvoji celého území bylo využíváno také velké množství Iniciativ Společenství.

V roce 2000 byla přijata Lisabonská strategie, ve které byl stanoven cíl, že se Evropská unie stane během deseti let nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější světovou ekonomikou. Tohoto cíle mělo být dosaženo hlavně podporou ekonomie založené na znalostech, modernizaci evropského sociálního modelu a udržení ekonomické prosperity. Po jejím doplnění v roce 2001 o Göteborgské cíle můžeme konstatovat, že hlavními cíli byla sociální transformace, ekonomický rozvoj a ochrana životního prostředí.

V květnu roku 2004 došlo k největšímu rozšíření Evropské unie v její historii. Přistoupilo deset nových států bývalé východní a střední Evropy, včetně České republiky, a došlo k enormnímu nárůstu rozdílů mezi členskými státy i jejich regiony. Populace Evropské unie vzrostla o 20 %, ale HDP se zvýšilo pouze o 5 %. V tomto období došlo k reformě strukturální politiky a cíle hospodářské politiky byly zredukovány ze šesti na tři. Těmito cíli bylo podpořit rozvoj vývojově zaostalých regionů, podpořit hospodářské a sociální přeměny regionů se strukturálními problémy a podpořit adaptaci a modernizaci politik a systémů vzdělávání. Vedle těchto cílů existovaly ještě čtyři Iniciativy Společenství, které měly řešit specifické problémy na celém území společenství.

V dalších letech došlo na základě Nařízení Rady (ES) č. 103/2006 ke změně cílů regionální politiky, byly stanoveny tři cíle, a to konvergence, regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a evropská územní spolupráce.

V současné době probíhá programovací období 2014 - 2020, které je založené na cílech strategie Evropa 2020. Je stanoveno pět cílů, a to zaměstnanost, výzkum a vývoj, změna klimatu a udržitelné zdroje energie, vzdělávání a boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Toto programovací období již není předmětem této práce, proto se o něm v této práci více nezmiňujeme.

3 REGIONÁLNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE

Regionální politika v České republice nemá dlouhodobou historii. Jako taková se v České republice začala realizovat až v druhé polovině 90. let 20. století. Do té doby jí nebyla věnována přílišná pozornost, prostorovým aspektům ekonomiky nebyla přikládána žádná naléhavost. Po transformaci ekonomiky v roce 1989 se díky formující tržní ekonomice znovu objevila existence do té doby skrytých regionálních rozdílů. Tato transformace znamenala velké změny právního řádu, ekonomického a sociálního prostředí a administrativních struktur budoucí České republiky. V této době se regionální politika zaměřovala pouze na podporu malého a středního podnikání v problémových oblastech. Hlavním úkolem tohoto období bylo dokončení ekonomické transformace na úrovni celého státu. Můžeme zde vidět jakousi paralelu s vývojem regionální politiky v Evropské unii, zde bylo také v první etapě vývoje hlavním cílem vytvoření jednotného trhu a stabilního ekonomického prostředí, a to na úkor jednotlivých regionálních politik států. Nezájem o regionální politiku můžeme také přikládat v té době vládou preferované ekonomické teorii, a to neoliberalismu¹⁸. V závislosti na probíhající transformaci a restrukturalizaci českého průmyslu se v druhé polovině 90. let začaly výrazně projevovat rozdíly mezi jednotlivými regiony České republiky, které byly způsobené rapidním nárůstem nezaměstnanosti v problémových regionech.

Ekonomický vývoj v České republice se v této době vyznačoval nízkou inflací a významnými fiskálními intervencemi, kterými se vláda snažila řešit objevující se problémy v některých regionech.¹⁹ Zlomovým rokem byl rok 1997, kdy Česká republika obdržela hodnotící zprávu Evropské komise, ve které byla kritizována za neexistenci regionální politiky. V daném roce byly zpracovány nové zásady regionální politiky, které reflektovaly základní principy regionální politiky Evropské unie. Kromě stávající podpory malého a středního podnikání byly ze státního rozpočtu vyčleněny

¹⁸ Regionální politika se zaměřovala hlavně na povzbuzení strany nabídky, a to realizací přímé podpory podnikání a výstavby infrastruktury pro přilákání podnikatelských aktivit.

¹⁹ Např. v ostravském regionu byla potlačena těžba uhlí.

finanční prostředky na rozvojové programy pro nejvíce postižené regiony.²⁰ (Žitek, Klímová, 2008) Došlo také ke tvorbě a schválení klíčových zákonů a strategických dokumentů (viz podkapitola 3.1). Na začátku 21. století došlo k intenzivní přípravě na implementaci kohezní politiky Evropské unie. Byla zde také možnost využívat předvstupní podpůrné programy ISPA, PHARE a SAPARD.

Po vstupu České republiky do Evropské unie je regionální politika realizována v souladu s prioritami Evropské unie. V programovacím období 2007 - 2013 byly též aktualizovány a nově schváleny všechny strategické dokumenty a novelizován zákon o podpoře regionálního rozvoje.

3.1 Legislativa a strategické dokumenty regionální politiky v České republice

Základním prostorovým východiskem regionální politiky v České republice je článek 99 Ústavy České republiky. Ten vytváří základ pro existenci obcí a vyšších územně samosprávných celků. Existenci čtrnácti vyšších územních samosprávných celků pak upravuje Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2000. Přehled jednotlivých vyšších územních samosprávných celků zobrazuje obr. 3.1.

²⁰ Jednalo se o severozápadní Čechy a severní Moravu.

Obr. 3. 1 Přehled jednotlivých krajů v České republice. Zdroj: hajduch.net

Jak již bylo zmíněno výše v této kapitole, zásadní zlom v regionální politice v České republice nastal v roce 1997. Restrukturalizace českého průmyslu a přípravy vstupu České republiky do Evropské unie vedly k nutnosti zavedení fungující regionální politiky s legislativním zakotvením.

Prvním takovýmto dokumentem bylo usnesení vlády č. 759/1992, kterým byly přijaty Zásady regionální a hospodářské politiky vlády České republiky. Toto usnesení neřešilo problematiku regionálního rozvoje uceleně a koordinovaně, ale soustředilo se jen na přilákání podnikatelských aktivit do hospodářsky problémových oblastí. Dle těchto zásad nevznikla nutnost vytvořit pro realizaci regionální hospodářské politiky samostatný zákon, ale dostačující byla ustanovení zákona č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů. (www.regionálnírozvoj.cz)

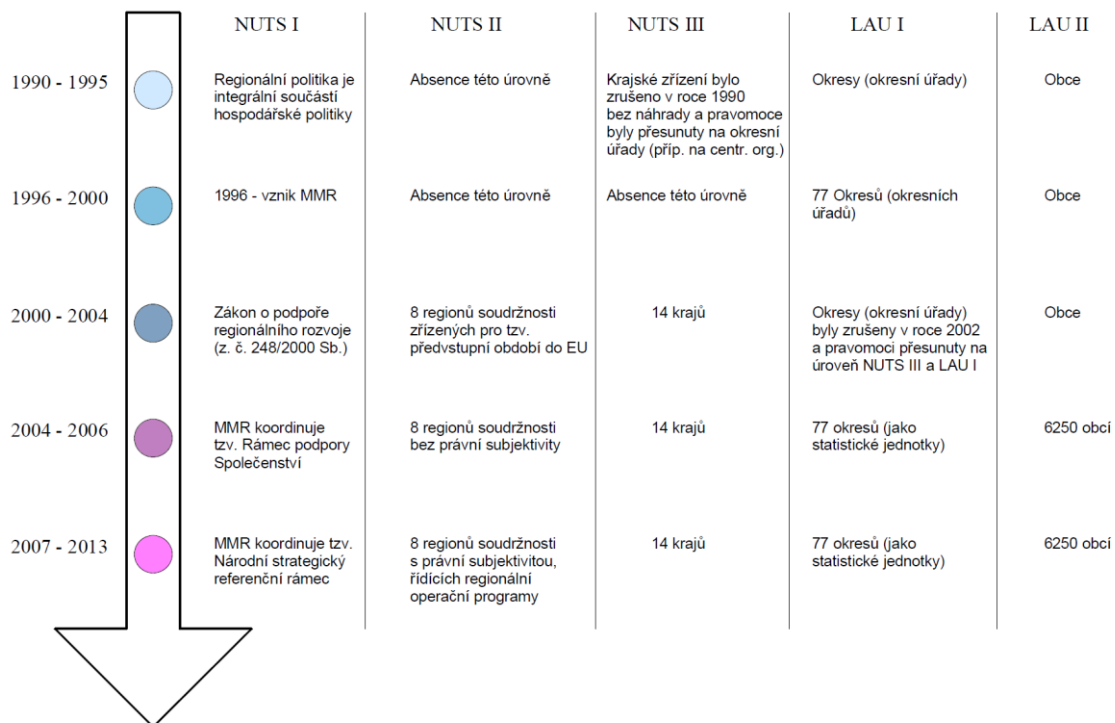
Důležitějším dokumentem bylo usnesení vlády č. 235/1998, kterým byly schváleny Zásady regionální politiky ČR, které zrušily původní zásady z roku 1992. Tyto zásady definují provádění regionální politiky na dvou úrovních:

- 1) Státní – má selektivní charakter a zabezpečují ji ústřední orgány státní správy.
- 2) Regionální – má plošný charakter, provádějí ji vyšší územně správní celky v rámci své samostatné působnosti.

O regionální politice jako takové zacílené na vyvážený rozvoj jednotlivých regionů, snižování hospodářských rozdílů mezi regiony a k celkovému vyváženému rozvoji země můžeme hovořit až od roku 1998, kdy bylo zákonem č. 272/1996 Sb., kterým se provádějí některá opatření v soustavě ústředních orgánů státní správy České republiky a kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a mění a doplňuje zákon č. 97/1993 Sb., o působnosti Správy státních hmotných rezerv, stanoveno Ministerstvo pro místní rozvoj ústředním orgánem státní správy ve věcech regionální politiky (§ 14 odst. 1). V této oblasti ministerstvo podle ustanovení § 14 odst. 2, 3, 4:

- spravuje finanční prostředky určené k zabezpečování politiky bydlení a regionální politiky státu,
- koordinuje činnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při zabezpečování politiky bydlení a regionální politiky státu, včetně koordinace financování těchto činností, pokud tyto prostředky přímo nespravuje,
- zabezpečuje informační metodickou pomoc vyšším územním samosprávným celkům, městům, obcím a jejich sdružením,
- zajišťuje činnosti spojené s procesem zapojování územních samosprávných celků do evropských regionálních struktur.

Vývoj vzniku jednotlivých regionálních struktur v letech 1990 – 2013 v České republice zobrazuje Graf 3.1.

Graf 3. 1 Vývoj vzniku regionálních struktur v České republice od roku 1990. Zdroj: Pělucha, Kouřilová, Wokoun, s. 65, vlastní úprava.

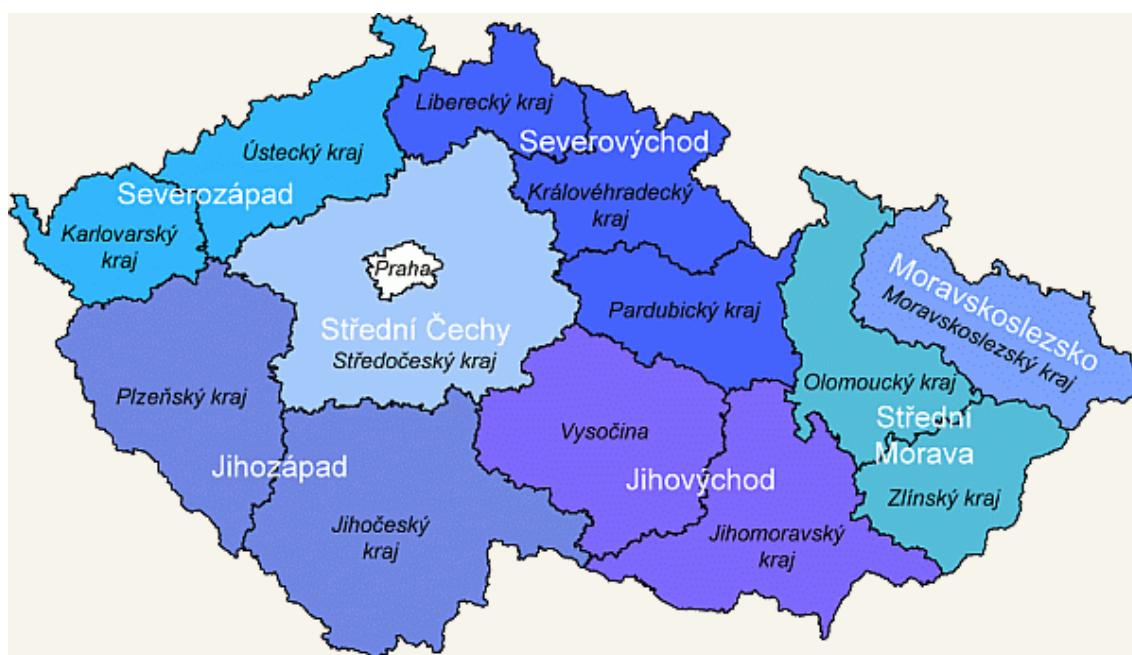
Ačkoliv se v průběhu 90. let 20. století regionální disparity výrazně zvyšovaly, teprve až na jejich konci vznikl zákon, ze kterého vychází regionální politika. Tento zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, navázal na zásady, podle kterých se až do tohoto okamžiku realizovala veškerá regionální politika. Přijetí tohoto zákona upravilo výkon státní správy v oblasti regionálního rozvoje a stanovilo rámec pro vyvážený rozvoj nejen v celé České republice, ale i na úrovni jednotlivých krajů. Tento zákon také vytvořil podmínky pro koordinaci a realizaci hospodářské a sociální soudržnosti a také jako jediný normativní dokument definuje pojem region. V ustanovení § 2 tohoto zákona se stanoví, že regionem se rozumí územní celek, vymezený územními obvody krajů a obcí, jehož rozvoj může být podporován podle

tohoto zákona. Zákon také vymezuje oblasti podpory regionálního rozvoje, a to v ustanovení § 3 takto:

- a) rozvoj podnikání s cílem zlepšení hospodářské struktury a vytváření nových nebo stabilizaci ohrožených pracovních míst,
- b) rozvoj lidských zdrojů a další opatření v oblasti trhu práce, například zvyšování kvalifikace, zabezpečování vzdělávání a rekvalifikací, zajišťování souladu dosaženého vzdělání a kvalifikace s potřebami trhu práce a hospodářského a sociálního rozvoje regionu,
- c) výzkum a technologický vývoj přispívající k celkovému rozvoji regionu se zřetelem na podporu zavádění nových technologií a inovací a posilování kapacit výzkumu a vývoje tam, kde je to pro rozvoj regionu nutné,
- d) rozvoj cestovního ruchu,
- e) zlepšování vybavení regionu infrastrukturou a zajištění dopravní obslužnosti,
- f) rozvoj tělovýchovných, sportovních a mládežnických aktivit a kultury včetně památkové péče, pokud vytváří nová pracovní místa,
- g) rozvoj občanské vybavenosti, včetně zařízení pro tělovýchovu, sport, mládež a aktivity občanů v jejich volném čase, rozvoj služeb s cílem uspokojování potřeb občanů v únosně dostupné vzdálenosti,
- h) rozvoj sociálních služeb,
- i) zajištění dostupnosti a zlepšování úrovně poskytování zdravotnických služeb,
- j) opatření k ochraně životního prostředí, omezování vlivů narušujících krajinu a udržení kulturní krajiny,
- k) vznik právnických osob a tvorba programů v regionu sloužících k jeho celkovému rozvoji,
- l) provádění pozemkových úprav,

- m) dosažení dalších cílů u regionů uvedených v § 4 odst. 2 písm. b), jsou-li v souladu s důvody, pro něž byl region vymezen,
- n) dosažení jiných cílů stanovených v programu rozvoje územního obvodu kraje²¹ u regionů v tomto programu vymezených.

Zákon také v ustanovení § 2 a § 9 vymezuje jednotlivé programové dokumenty vypracováváné na celostátní a krajské úrovni a v ustanovení § 4 stanovuje zaměření státní podpory regionálního rozvoje. Dále vymezuje působnost MMR, krajů a obcí v podpoře regionálního rozvoje (§ 11 až § 14) a definuje tzv. regiony soudržnosti, které odpovídají územním statistickým jednotkám NUTS 2 (§ 15 až § 18). V těchto regionech jsou zřizovány Regionální rady, které jsou řídicími orgány Regionálních operačních programů v jednotlivých regionech soudržnosti. Přehled jednotlivých regionů NUTS 2 vidíme na obr. 3.2.

Obr. 3. 2 Přehled jednotlivých regionů NUTS 2 v České republice. Zdroj: www.euroskop.cz.

²¹ Ustanovení § 35 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení).

K tomu, aby byla regionální politika efektivní a aby docházelo ke snižování regionální disparit, je nutné nejdříve popsat stávající situaci, určit rozvojové cíle, kterých má být v určitém časovém horizontu dosaženo, a upřesnit opatření vedoucí k danému cíli. Toto vše je nedílnou součástí strategického plánování v oblasti regionální politiky, jejímž výstupem jsou strategické dokumenty.

Podle ustanovení § 5 zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, a usnesení Vlády České republiky č. 682 ze dne 12. 7. 2000, o Strategii regionálního rozvoje České republiky je základním dokumentem regionální politiky ČR na úrovni státu Strategie regionálního rozvoje²² v gesci MMR ČR. Tato strategie podle Wokouna (2007, s. 118) „vytvořila základní rámec pro formování regionální České republiky komplementární s regionální politikou Evropské unie“. Poté dne 17. 5. 2006 byla usnesením Vlády České republiky č. 560 schválena nová Strategie regionálního rozvoje České republiky pro roky 2007 - 2013²³. Česká republika vstoupila v roce 2004 do Evropské unie, a proto bylo zapotřebí implementovat nová nařízení EU v oblasti hospodářské a sociální politiky soudržnosti do priorit a strategií české regionální politiky. Tento střednědobý programový dokument vychází ze Strategie udržitelného rozvoje České republiky a ze Strategie hospodářského růstu a obsahuje zejména:

- analýzu stavu regionálního rozvoje,
- charakteristiku silných a slabých stránek v rozvoji jednotlivých krajů a okresů,
- strategické cíle regionálního rozvoje České republiky,
- vymezení státem podporovaných regionů,
- doporučení dotčeným ústředním správním úřadům a krajům pro zaměření rozvoje odvětví spadajících do jejich působnosti. (SRR, 2006, s. 4)

²² SRR.

²³ Tento dokument byl později přepracován jako Strategie regionálního rozvoje ČR 2014 – 2020.

Dalším důležitým dokumentem je Národní rozvojový plán,²⁴ jedná se o programový dokument, na jehož základě se jednotlivé členské státy mohou zapojit do evropské regionální politiky. Tento plán se vytváří vždy na plánovací období, pro účely této práce se budeme zabývat NRP 2007 - 2013, ten obsahuje analýzu současné situace, SWOT analýzu, stanovení globálního a strategických cílů, jednotlivé prioritní osy, zaměření jednotlivých operačních programů, rozložení finančních zdrojů a řízení a koordinaci politiky soudržnosti v České republice.

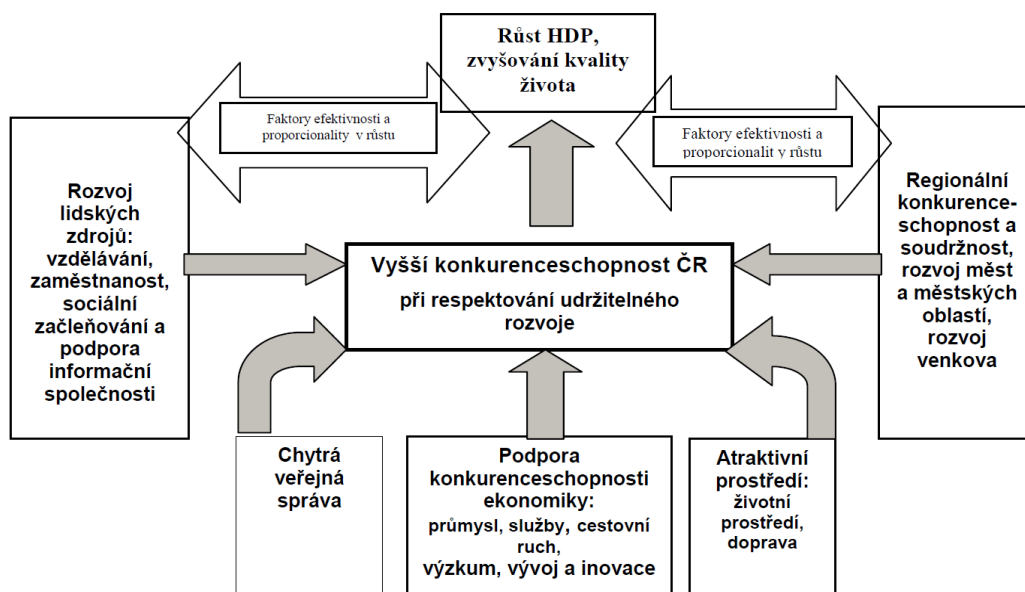
Národní rozvojový plán pro námi analyzované období si stanoví za globální cíl toto: Globálním cílem Národního rozvojového plánu v období 2007 - 2013 je přeměna socioekonomického prostředí České republiky v souladu s principy udržitelného rozvoje tak, aby Česká republika byla přitažlivým místem pro realizaci investic, práci a život obyvatel. Prostřednictvím trvalého posilování konkurenceschopnosti bude dosahováno udržitelného růstu, jehož tempo bude vyšší než průměrný růst EU 25. ČR bude usilovat o růst zaměstnanosti a o vyvážený a harmonický rozvoj regionů, což povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva.

Na základě výše uvedeného globálního cíle bylo možné zformulovat čtyři strategické cíle přispívající ke konkurenceschopnosti České republiky. Těmito cíli jsou:

- konkurenceschopná česká ekonomika
- otevřená, flexibilní a soudržná společnost
- atraktivní prostředí
- vyvážený rozvoj území

Výše zmíněné globální a strategické cíle byly základem pro stanovení prioritních os NRP, pro jejich rozpracování do priorit a dílčích témat, které by měly směřovat k dosažení globálního cíle Národního rozvojového plánu 2007 - 2013. Vztah mezi strategiemi jednotlivými prvky strategií zobrazuje obr. 3.3.

²⁴ NRP.

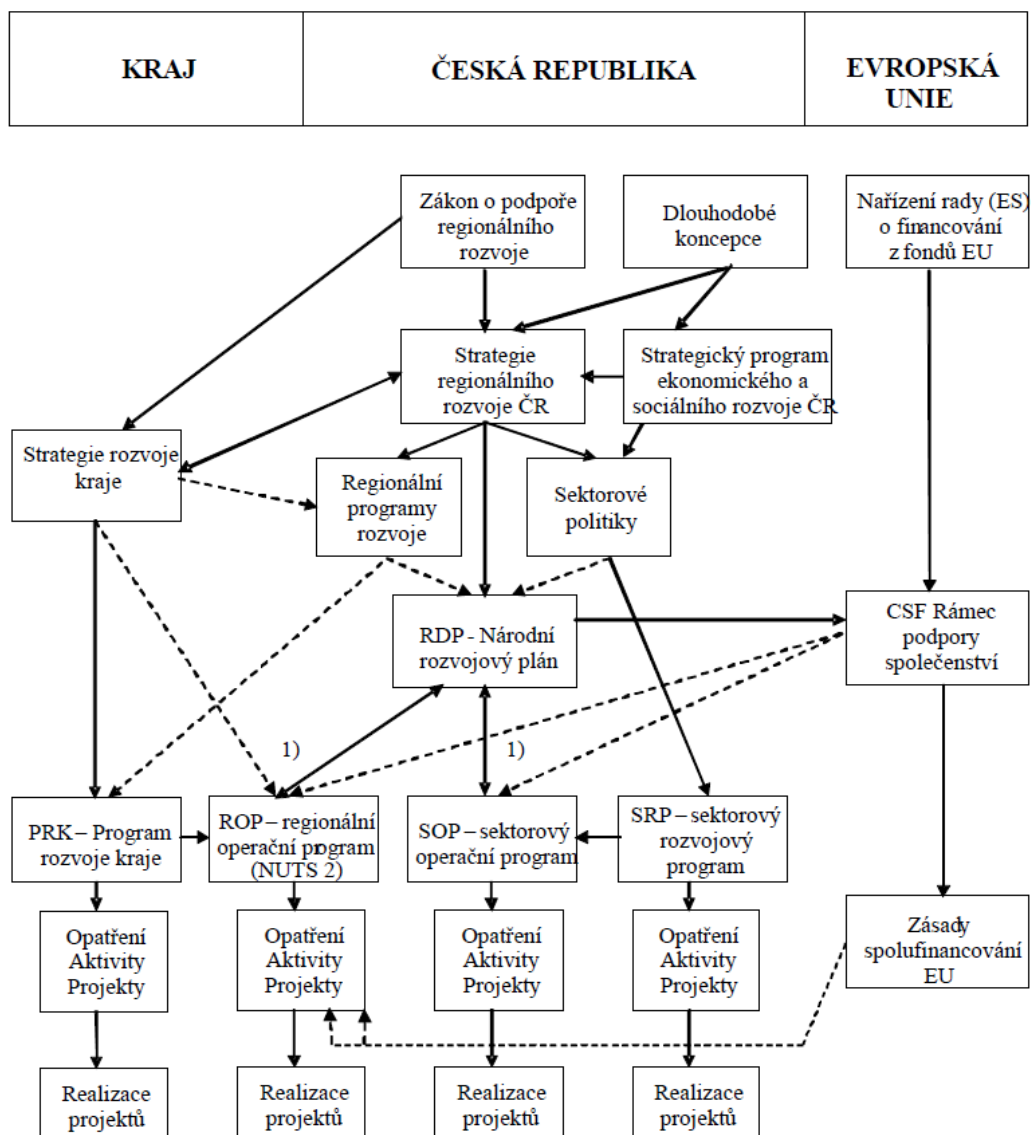
Obr. 3. 3 Popis vztahů mezi jednotlivými prvky strategie Národního rozvojového plánu. Zdroj: Národní rozvojový plán ČR 2007 - 2013, s. 131.

Základním programovým dokumentem pro využívání fondů Evropské unie je Národní strategický referenční rámec²⁵. Podkladem pro jeho vypracování byl Národní rozvojový plán České republiky. NSRR je strategický dokument, který obsahuje priority a opatření, na které chce Česká republika v daném programovacím období využít finanční prostředky ze strukturálních fondů EU a Fondu soudržnosti. Dokument popisuje jednotlivé operační programy a celkový mechanismus a strukturu čerpání prostředků z fondů EU. NSRR je hlavním dokumentem pro vyjednávání s Evropskou komisí, ta ho i připomínkuje a schvaluje. Národní strategický referenční rámec 2007 - 2013 obsahuje systém operačních programů politiky hospodářské a sociální soudržnosti, jejichž prostřednictvím budou realizovány jednotlivé prioritní osy v programovacím období 2007 - 2013. (www.vlada.cz)

Základem pro výše zmíněné dokumenty v České republice je na evropské úrovni dokument Strategické obecné zásady Společenství, který definuje priority regionální

²⁵ NSRR.

politiky v daném programovacím období a je podkladem tvorby národních strategických dokumentů pro všechny členské státy čerpající finanční podporu. Přehled strategických a programových dokumentů spojených s regionální politikou v České republice zobrazuje obr. 3.4.

Obr. 3. 4 Soustava strategických a programových dokumentů sloužících k podpoře regionálního rozvoje. Zdroj: Chabičovská, 2010, s. 31.

3.2 Shrnutí regionální politiky v České republice

Regionální politika v České republice nemá dlouhou historii. Jako taková se začala realizovat až v druhé polovině 90. let 20. století. Po roce 1989, kdy se započala transformace české ekonomiky z centrálně plánované na tržně ekonomickou, se začaly objevovat regionální rozdíly, které byly do té doby skryté. V této době byla veškerá pozornost věnována dokončení ekonomické transformace na celém území státu. Většina opatření v oblasti regionální politiky měla jednorázový a časově omezený ráz a většinou se zaměřovala na snížení nadprůměrné nezaměstnanosti ve strukturálně postižených regionech.²⁶

V polovině 90. let 20. století došlo k hospodářské krizi, která měla za následek obrovský nárůst socioekonomických rozdílů v jednotlivých regionech. Vláda zjistila, že současně uplatňovaná jednorázová regionální politika na vyřešení tohoto problému nestačí a že je nezbytné vytvořit jednotný legislativní, programový, institucionální a finančně nástrojový rámec. V té době také Česká republika obdržela hodnotící zprávu od Evropské komise, kde byla velice kritizována pro neexistenci regionální politiky. Tyto dvě výše zmíněné skutečnosti vedly k tomu, že v dubnu 1998 byly usnesením vlády č. 235 přijaty Zásady regionální politiky ČR, ty vytvořily jednotný a kompaktní systém regionální politiky České republiky podle vzoru již několik desetiletí standardně používané regionální politiky v ostatních členských státech Evropské unie. Hlavním cílem politiky v tomto období byla převážně podpora nabídkové strany ekonomiky přímou podporou podnikání a výstavbou infrastruktury pro nalákání investorů.

V květnu roku 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie a od této chvíle je regionální politika realizována v souladu s prioritami Evropské unie. V rámci EU je uplatňovaná tzv. politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti, jejím hlavním cílem je snížení disparity v jednotlivých regionech, rozvoj zaostávajících regionů,

²⁶ Usnesení vlády č. 148/1994, o opatření k řešení situace v okresech s nejvyšší nezaměstnaností.

restrukturalizace průmyslových oblastí, ekonomická diverzifikace venkovských oblastí s ustupujícím zemědělstvím a revitalizace městských čtvrtí.

Základním prostorovým východiskem regionální politiky v České republice je článek 99 Ústavy ČR, ten vytváří základ pro existenci vyšších územně samosprávných celků. Vznik čtrnácti vyšších územně samosprávných celků v roce 2000 upravuje Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků. Ustanovením tohoto zákona vzniklo v České republice 14 krajů (NUTS 3).

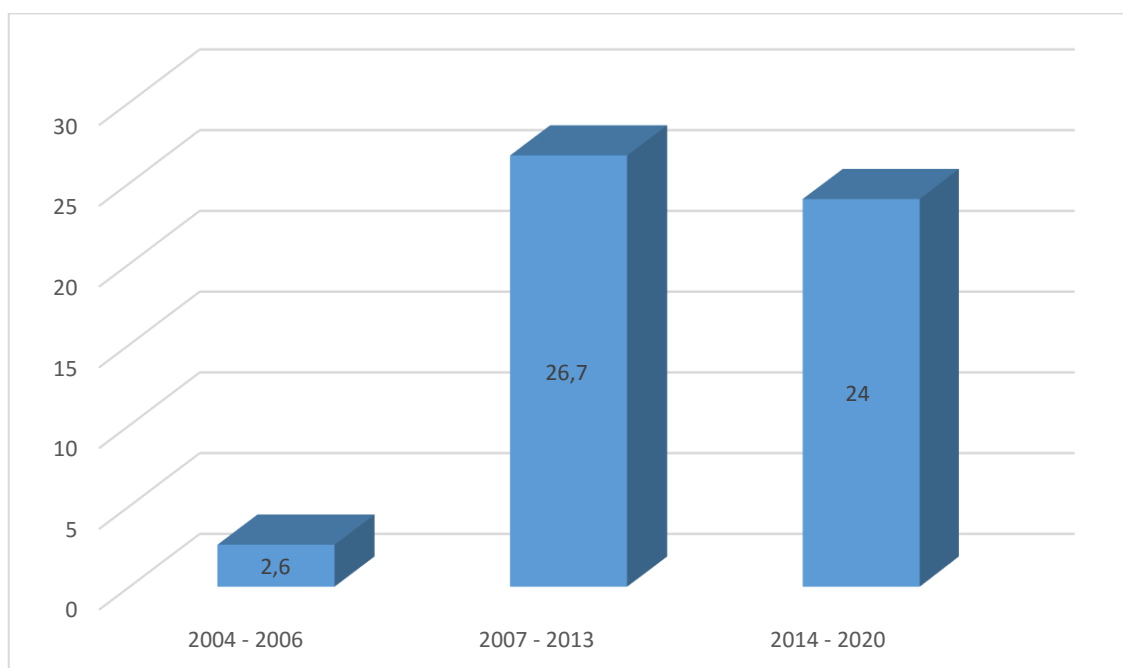
Důležitým krokem bylo přijetí zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který specifikuje oblasti podpory regionálního rozvoje, vybrané nástroje a působnosti hlavních subjektů. V ustanovení § 11 odst. 1 jsou upřesněny kompetence Ministerstva pro místní rozvoj. Ustanovení § 3 tohoto zákona vymezuje oblasti podpory regionálního rozvoje. Ustanovení § 15 pak definuje regiony soudržnosti, které odpovídají územním statistickým jednotkám NUTS 2. Tyto regiony jsou stěžejními jednotkami pro poskytování finančních prostředků z EU. Existují zde Regionální rady, které jsou řídicími orgány Regionálních operačních programů v jednotlivých regionech soudržnosti. Tento zákon byl v roce 2015 zcela novelizován, a to především v souvislosti s dalším programovacím obdobím, což se této práci nikterak nedotýká.

Základním dokumentem regionální politiky ČR je Strategie regionálního rozvoje. Zpracovává se vždy na dané programovací období. Dokument implementuje nařízení Evropské unie v oblasti hospodářské a sociální politiky soudržnosti do priorit a strategií české regionální politiky. Jedná se o střednědobý programový dokument vycházející ze Strategie udržitelného rozvoje České republiky a ze Strategie hospodářského růstu.

Dalším důležitým dokumentem je Národní rozvojový plán, ten představuje programový dokument, na jehož základě se jednotlivé členské státy zapojují do evropské regionální politiky a obsahuje mimo jiné analýzu současné situace, hodnotí silné, slabé stránky, příležitosti a hrozby, stanovuje globální a strategické cíle, zaměření jednotlivých operačních programů a prioritní osy.

Základním programovým dokumentem vycházejícím z Národního rozvojového plánu je Národní strategický referenční rámec. Ten popisuje jednotlivé operační programy, strukturu a mechanismus čerpání prostředků z fondů Evropské unie. Slouží pro vyjednávání České republiky s Evropskou komisí.

Vstupem do Evropské unie si Česká republika otevřela cestu k možnosti získat finanční prostředky na regionální politiku. Výši finanční podpory v jednotlivých programovacích obdobích uvádí graf 3.2.

Graf 3. 2 Vývoj výše finančních prostředků určených na regionální politiku poskytnuté Evropskou unií v jednotlivých programovacích obdobích. (mld. €), Zdroj: www.strukturalni-fondy.cz, vlastní úprava.

CÍLE, METODY A METODOLOGIE

4 CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

Česká republika se tak jako většina ostatních členských zemí Evropské unie potýká s problémem nerovnosti v socioekonomickém rozvoji jednotlivých regionů. Za účelem snižování těchto regionálních nerovností vznikla regionální politika Evropské unie, na kterou je vyčleněna zhruba třetina finančních prostředků z celého rozpočtu Evropské unie. Vstupem do Evropské unie získala Česká republika možnost získat tyto finanční prostředky na rozvoj všech svých regionů a vyrovnat tak regionální nerovnosti mezi nimi.

Předložená disertační práce si tedy klade za hlavní cíl na základě β -konvergence, σ -konvergence a shlukové analýzy analyzovat vývoj regionálních disparit v jednotlivých vyšších územně samosprávných celcích v České republice v letech 2006 - 2013. Analýza bude prováděna pomocí vybraných ukazatelů dostupných pro statistické jednotky NUTS 3 v České republice.

Z uvedeného hlavního cíle můžeme konkretizovat jednotlivé dílčí cíle, které by měly být v práci dosaženy, a to:

Na základě výpočtu β -konvergence pro ukazatele hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, míra nezaměstnanosti a ukazatele kvality života určit zda ve sledovaných letech dochází k vyrovnávání rozdílů mezi jednotlivými regiony NUTS 3 v České republice z hlediska těchto ukazatelů.

Na základě výpočtu σ -konvergence pro ukazatele hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, míra nezaměstnanosti a ukazatele kvality života určit zda ve sledovaných letech dochází k vyrovnávání rozdílů mezi jednotlivými regiony NUTS 3 v České republice z hlediska těchto ukazatelů.

Pomocí shlukové analýzy na základě podobnosti jednotlivých NUTS 3 vytvořit dendrogram obsahující skupiny shluků pro výše zmíněné ukazatele a porovnat vývoj těchto shluků v roce 2006 a 2012²⁷ a určit zda dochází ke snižování regionálních disparit.

Pomocí shlukové analýzy na základě podobnosti jednotlivých NUTS 3 vytvořit dendrogram obsahující skupiny shluků pro ukazatele vykazující prokazatelnou konvergenci na základě výpočtů β - konvergence a σ - konvergence a porovnat vývoj těchto shluků v roce 2006 a 2012²⁸ a určit zda dochází ke snižování regionálních disparit.

Stanovené dílčí cíle disertační práce by měly objektivovat poznání zkoumané problematiky, umožnit explanační charakteristiky předmětného zkoumání a v obecné rovině podat srozumitelné shrnující poznatky.

Cílem disertační práce není analyzovat příčiny vzniku regionálních disparit a jejich hodnocení pomocí komplexního použití ukazatelů. Cílem je pouze potvrdit či vyvrátit, zda docházelo ve zvoleném období 2006 - 2013 ke zmenšování či zvětšování regionálních disparit z hlediska vybraných ukazatelů.

Domníváme se, že výsledky zjištěné v této disertační práci mohou být využity aktéry regionální politiky pro tvorbu regionálních rozvojových programů v dalších letech.

Autorka předkládá disertační práci ve studijním programu Hospodářská politika a správa, studovaná problematika má tudíž vztah ke studovanému oboru.

²⁷ Z důvodu nedostupnosti dat pro některé ukazatele za rok 2013 byla shluková analýza provedena pro rok 2012.

²⁸ Totéž.

5 APLIKACE ZÁKLADNÍCH VĚDECKÝCH METOD

Základní vědecká metoda, která byla použita při tvorbě této disertační práce, je metoda deskripce. Tato metoda umožnila popsat zkoumané jevy a skutečnosti. Pomocí ní byly charakterizovány teorie regionálního rozvoje, názory jednotlivých autorů a ekonomických proudů na důvody rozlišného vývoje regionů a konvergenčních či divergenčních procesů. A také přístupy k měření regionálních rozdílů a jejich vývoje. Tato metoda byla též využita při interpretaci vlastních výsledků.

Dále byla použita metoda analýzy. Její pomocí byla popsána historie a současná regionální politika aplikovaná na úrovni Evropské unie. Byla analyzována legislativa a strategické dokumenty, které upravují regionální politiku na evropské úrovni i na území České republiky.

Pomocí metody dedukce byly vytvořeny závěry pro statistické vyhodnocování vývoje regionálních disparit.

Při seřazování zkoumaných dat do tabulek a obrázků byla využita metoda klasifikace. Všechny tabulky a obrázky byly zpracovány v programu Microsoft Office Word a Excel 2013.

Dílčí závěry byly sumarizovány pomocí metody syntézy v jeden souhrnný závěr.

6 METODOLOGIE

V této kapitole disertační práce si klademe za cíl vymezit základní pojmy a popsat přístupy používané k měření konvergence a regionálních nerovností. V úvodu budeme definovat základní pojmy důležité pro tuto práci a poté metody, které budou použity k naplnění cílů této práce.

Problematika analýzy socioekonomických rozdílů dosahuje v dnešní době stále většího a rostoucího významu, protože nerovnosti mezi regiony jsou významně větší než mezi jednotlivými zeměmi. K tomuto faktu přispělo postupné rozšiřování Evropské unie o méně rozvinuté státy. S postupující globalizací, smazáváním hranic se jednotlivé regiony přímo dostávají do mezinárodní konkurence. Tato snaha o mezinárodní ekonomiku však odhaluje i svou druhou stranu, kterou jsou velké regionální rozdíly.

Nejen jednotlivé země, ale i každý region se vyznačuje jedinečnými charakteristikami, kterými se liší od ostatních regionů. Ať už jde o jeho polohu, vybavení dopravní infrastrukturou, přírodními zdroji, věkovou a vzdělanostní strukturou atd. Všechny tyto jedinečné vlastnosti v průběhu času vyúsťují do rozdílného socioekonomického vývoje a tím vedou ke vzniku nerovností ve vývoji v prostoru a čase.

K tomu, abychom se mohli začít věnovat problematice regionálních disparit, je zapotřebí si nejdříve tento pojem vymezit. Slovo disparita pochází z latinského *disparita(u)s*, což znamená rozdělený. Slovník cizích slov *disparitu* popisuje jako nerovnost, různost či rozdílnost. Wikipedie uvádí, že *disparita* se týká regionálních a ekonomických rozdílů mezi kraji, provinciemi, státy nebo kontinenty. Z odborného hlediska můžeme *disparity* vnímat jako nerovnosti v rozvoji určitého území.

Tvrdý, Hančlová (2004, s. 8) chápou regionální *disparity* jako „*mezi regiony v abstraktním metrickém prostoru. Tento prostor může popisovat buď jeden vybraný ukazatel regionu, nebo celá množina ukazatelů, a to statisticky i dynamicky*“.

Podle jedné ze studií OECD „*regionální disparity vyjadřují míru odlišnosti projevu intenzity zkoumaného ekonomického jevu pozorovaného v rámci regionů určitého státu.*“ (OECD, 2002) V roce 2003 byla tato definice ze strany OECD upravena takto: „*územní disparita indikuje míru, do které se intenzita určitého ekonomického jevu odlišuje mezi regiony v rámci dané země.*“ (OECD, 2003)

Ministerstvo pro místní rozvoj ve Strategii regionálního rozvoje vymezuje regionální disparity jako rozdíly v úrovni hospodářského, enviromentálního a sociálního rozvoje regionů v míře, která je celospolečensky uznána za nežádoucí. Za regionální disparity nelze např. považovat rozdíly vyplývající z rozmanitosti podmínek jednotlivých regionů a z nich vyplývající rozdíly v kvalitě života např. v městských nebo venkovských oblastech, kde se výhody a nevýhody navzájem vyvažují. Tato definice nám přináší otázku, jak na disparity vlastně pohlížet, zda se jedná o negativní jev nebo je brát pozitivně jako komparativní výhody, tj. silnou stránku regionu, na které může být založen další jeho rozvoj.

Regionální disparity je také možné chápat jako rozdíly ve stupni sociálně - ekonomického rozvoje regionů, které jsou důsledkem jeho nerovnosti. (Matlovič, Matlovičová, 2005)

Regionální disparity můžeme dle Gajdové a Tuleji (2015) členit na disparity sociální (týkají se obyvatelstva, jak vnímá rozdílnou kvalitu života, životní úrovně, sociální nerovnosti a patologie v různých regionech), disparity ekonomické (týkají se vnímání různé prostorové výkonnosti ekonomiky, její struktury a existence rozvojového a lidského kapitálu) a disparity územní (spojené s rozlišnými přírodními, geografickým, dopravními a technickými podmínkami).

Na disparity se můžeme dívat ze dvou různých pohledů jako na disparity negativní a pozitivní. Právě existence negativních disparit vytvořila základ pro vznik regionální a kohezní politiky Evropské unie. Ta je založena na solidárním principu pomoci méně

rozvinutým státům a regionům a snaží se o směřování finanční pomoci tak, aby docházelo k postupnému sblížování všech regionů na stejnou úroveň.

Propojení negativních disparit a regionální politiky má návaznost na koncepci regionální polarizace, podle jejích zastánců (Myrdal, Maier, Todling blíže v kapitole 1.2 této práce) tržní mechanismy nevedou k vyrovnání regionálních rozdílů, ale spíše k jejich zesílení, a proto je potřeba, aby stát zasáhl do tohoto dění prostřednictvím regionální politiky, která by měla tyto rozdíly mezi regiony buď vyrovnat, nebo alespoň udržovat tak, aby nedocházelo k jejich zvětšování.

Pozitivní disparity vycházejí z faktu, že každý region má svůj určitý potenciál a specifika a tyto rozdílnosti mohou hrát pozitivní roli. Disparita v tomto případě může být zdrojem komparativní výhody a motorem rozvoje daného regionu. Teoretické podložení pozitivních disparit můžeme nalézt v koncepcích pólů růstu a center růstu (např. autoři Perroux a Boudeville více kapitola 1.2 této práce)

Metod používaných k hodnocení vývoje regionálních disparit je celá řada. Nejčastěji používanou metodou v České republice je metoda meziregionální komparace. Ta na základě předchozí analýzy porovnává jednotlivé regiony a procesy v nich probíhající za účelem objevení společných a odlišných rysů v jejich vývoji. Jejím výstupem bývají zpravidla pouze verbálně hodnotící regionální analýzy.

Mezi odbornější metody měření patří použití míry variability. Jedná se o hodnocení pomocí směrodatné odchyly²⁹ a variačního koeficientu³⁰ (např. Hamada 2014; Svatošová, 2012; Ježdík, Chlad, 2009). Je vhodné použít oba tyto ukazatele současně, protože směrodatná odchylna není bezrozměrné číslo a je závislá na celkové úrovni daného jevu v daném regionu, variační koeficient je naopak bezrozměrné číslo, které

²⁹ Směrodatná odchylna patří mezi nejvhodnější a jeden z nejpoužívanějších nástrojů pro měření absolutní míry variability, je definována jako druhá odmocnina z rozptylu, $s_x = \sqrt{s_x^2}$.

³⁰ Variační koeficient, který je relativní mírou disperze a je vypočítán jako podíl směrodatné odchylny a aritmetického průměru, $v_x = \frac{s_x}{\bar{x}}$.

ukazuje velikost variability. Pro srovnávání regionálních rozdílů mezi různými zeměmi je vhodné tyto ukazatele použít vzájemně, při analýze rozdílů uvnitř jednoho státu je vhodnější využít spíše variační koeficient, protože použití směrodatné odchylky nemá praktický význam. (Berman Group, 2006)

Regionální rozdíly můžeme také měřit pomocí Giniho indexu (např. Matlovič, Matlovičová, 2005; Hamada 2014; Štika, 2004; Atkinson, 1970; Novotný, Nosek, 2006).

Mezi další statistické metody využitelné pro hodnocení regionálních disparit můžeme zařadit vícerozměrné statistické modely, mezi které patří metoda hlavních komponent, faktorová, shluková či diskriminační analýza. Např. Hloušek (2004) ve své práci konstatuje, že *„široce uplatnitelnou a vhodnou metodu pro posuzování rozdílnosti regionů se stává shluková analýza. Jejím účelem je rozložení souboru objektů na několik relativně stejnorodých podmnožin tak, aby objekty patřící do téhož shluku si byly co nejvíce navzájem podobné, zatímco objekty z různých shluků se od sebe co nejvýrazněji odlišovaly.“* (Hloušek, 2004, s. 2)

Dále tuto metodu v hodnocení regionální rozdílů použili např. Měrtlová, Prokop, 2015; Chajdiak (2008).

Tuleja (2009) ve své práci shledává, že vhodnou metodou pro hodnocení regionálních disparit je také bodová metoda a metoda normované proměnné. Tímto způsobem hodnotí regionální rozvoj např. Rajčáková, Švecová, 2014.

Pro měření vývoje rozdílů mezi zeměmi se také používají ukazatele β -konvergence a σ -konvergence. (např. Barro, Sala-i-Martin, 2004; Kim, 2003; Shen, Wang, Yi, 2008; Pukelienė, Butkus, 2012; Okko, 2003; Smrčková, Vlček, Cveňgroš, 2008; Nevima, Melecký, 2011, Novotný, 2010; Blažek, Csank, 2007; Buček, Gerulová, 2009; Martin, Sunley, 1998)

Na základě bližšího prostudování problematiky hodnocení regionálních disparit byla pro účely této disertační práce zvolena metoda β -konvergence a σ -konvergence a shluková analýza.

Konvergence představuje v Evropské unii jeden ze základních ekonomických předpokladů posílení konkurenceschopnosti. V literatuře se můžeme setkat s velkým množstvím pohledů na tento pojem. Nevima a Melecký definují konvergenci takto: *„konvergence intuitivně znamená, že se rozdíl mezi dvěma či více veličinami v čase snižuje a stává se zanedbatelným, respektive konverguje k nule“*, chápou ji *„jako proces, který představuje přibližování se určité úrovni, resp. snižování rozdílu mezi dvěma veličinami v čase (tj. difference obou proměnných se v čase zmenšuje směrem k nulové hodnotě).“* (Nevima, Melecký, 2011, s. 44)

Terminologie konvergence jako taková byla vyvinuta v souvislosti s teorií růstových modelů. Vývoj rozdílů v socioekonomickém vývoji mezi více zeměmi v čase se měří pomocí dvou ukazatelů sigma a beta konvergence. V této práci budou tyto ukazatele aplikovány na jednotlivé regiony NUTS 3.

Jedním z nejdůležitějších cílů kohezní politiky v programovacím období 2007 - 2013 byla konvergence. Konvergence znamená sblížování ekonomické úrovně různých zemí nebo oblastí. Tento pojem vznikl v souvislosti se vznikem teorií růstových modelů. Vývoj rozdílů v ekonomické vyspělosti mezi více zeměmi v čase můžeme měřit dvěma způsoby pomocí beta konvergence a sigma konvergence, obě vycházející z neoklasické teorie růstu. Sledovaným obdobím jsou roky 2006 - 2012. Rok 2006 byl vybrán jakožto poslední rok programovacího období 2000 - 2006 a posledním zkoumaným rokem je pak rok 2012 (2013), data pro rok 2013 nebyla totiž při zpracování této práce pro některé ukazatele známa.

Jedním z nejčastěji hodnocených ukazatelů je hrubý domácí produkt na obyvatele, který byl hodnocen i v této práci, dále byly zkoumány tyto další ukazatele - čistý disponibilní důchod, tvorba hrubého fixního kapitálu, nezaměstnanost, spáchané trestné činy, emise

SO₂, průměrný věk dožití mužů a žen. Data byla získána ze stránek Českého statistického úřadu.

O beta konvergenci podle (Barro, 1984, chapter 12, Bautmol, 1986, DeLong, 1988, Barro, 1991a, Barro and Sala-i-Martin, 1991, 1992a, 1992b In Barro, 2004) hovoříme, pokud chudší země rostou rychleji než země bohaté, takže chudší země mají tendenci dohnat země bohatší, pokud jde o úroveň příjmů nebo produktu na osobu. Původně chudší země vykazují vyšší růstovou dynamiku a takto postupně dochází ke konvergenci mezi zeměmi.

Můžeme tedy konstatovat, že jednotlivé regiony v daném časovém období konvergují, pokud nižší počáteční hodnota y_0 na j -tém regionu, kde $j = 1, 2, \dots, m$, koresponduje s vyšší hodnotou průměrného koeficientu růstu tohoto regionu \bar{k}_j a naopak. Průměrný koeficient růstu se vypočítá dle vzorce 6.1:

$$k = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_0}} \quad (6.1)$$

kde n je počet let, y_n je poslední a y_0 první hodnota.

Pro další výpočty bylo zapotřebí přeměnit hodnoty na logaritmické proměnné $-\log y_0$ a $\log \bar{k}$. Poté dojde k výpočtu beta konvergence pomocí lineární regrese, kdy zkoumáme závislost dvou proměnných, jednu proměnnou tvoří hodnota zvoleného ukazatele z počátečního roku a druhou proměnnou je hodnota logaritmického koeficientu růstu. Na základě tohoto výpočtu vznikne graf, který je proložen regresní přímkou. Rovnici regresní přímky můžeme zapsat dle vzorce 6.2:

$$\log k = c_0 + c_1 \log y_0, \quad (6.2)$$

kde c_1 je směrnice regresní přímky

Poté bude na základě směrnice přímky a koeficientu determinace zhodnoceno, zda docházelo v daném období k beta konvergenci či naopak k divergenci. Tuto informaci

nám poskytne směrnice přímkou, pokud má přímka zápornou hodnotu směrnice, pak vývoj poukazuje na převládající konvergenční tendenci, pokud je hodnota směrnice kladná, pak se jedná spíše o divergenci. V případě, že by směrnice měla nulovou hodnotu, pak by to poukazovalo na konstantní vzdálenost mezi zkoumanými regiony. (Dufek, Minařík, 2010)

O sigma konvergenci podle (Easterlin, 1960a, Borts and Stein, 1964, chapter 2, Streissler, 1979, Barro, 1984, chapter 12, Baumol, 1986, Dowrick a Nguyen, 1989, Barro and Sala-i-Martin, 1991, 1992a, 1992b In Barro, 2004) hovoříme, pokud se variabilita měřená např. směrodatnou odchylkou logaritmu příjmu nebo produktu na obyvatele pro země či regiony v čase neustále snižuje. (Barro, 2004)

Vzhledem k předpokladu přiblížení se normálnímu rozdělení byly hodnoty opět přeměněny na logaritmické proměnné. A výsledky byly zaneseny do grafu, na ose x jsou vynášeny jednotlivé sledované roky a osa y zobrazuje hodnoty směrodatné odchylky sledovaného ukazatele mezi jednotlivými regiony v jednotlivých zkoumaných letech.

Pro hodnocení regionálních disparit lze použít různé ukazatele. Vzhledem k dostupnosti hodnot pro NUTS 3 byly zvoleny ukazatele HDP/obyv., tvorba hrubého fixního kapitálu/obyv., míra nezaměstnanosti, o kterých můžeme říci, že charakterizují ekonomické a sociální nerovnosti ve sledovaných jednotkách, kterými jsou NUTS 3, neboli čtrnáct krajů České republiky. A poté ukazatele ze skupiny indikátorů kvality života navržených autory Fachinelli a Tománek (2010) v rámci zpracování výzkumného úkolu WD-55-07-1.

Ukazatelem sigma konvergence je směrodatná odchylka:

$$\sigma_t = \sqrt{\frac{1}{m-1} \sum_{j=1}^m (\log y_{jt} - \overline{\log y_t})^2} \quad (6.3)$$

pro $t=1, 2, \dots, T$ a $j=1, 2, \dots, m$, kde m je počet krajů a index t udává příslušný rok.

Barro (2004, str. 462) také uvádí, že beta konvergence má tendenci vytvářet sigma konvergenci, ale tento proces je neustále vyvažován novými poruchami, které mají opět tendenci rozptyly zvětšovat.

Metoda shlukové analýzy nám umožňuje rozdělení množiny objektů vstupní datové matice do několika shluků, např. Hendl (2006). Shlukovat lze jak objekty, tak proměnné. Vycházíme z datové matice X typu $n \times p$, kde n je počet objektů a p je počet proměnných. Počet shluků označíme k . Uvažujeme různé rozklady množiny n objektů do k shluků. Cílem je dosáhnout stavu, kdy jsou si objekty uvnitř shluku co nejvíce podobné a objekty z různých shluků co nejméně.

Pro hodnocení kvality rozkladu můžeme použít různá kritéria, jak uvádí Hebák (2007), jedná se např. o Wardovo kritérium:

$$G = stE = \sum_{h=1}^k \sum_{i=1}^{n_h} \sum_{j=1}^p (x_{hij} - \bar{x}_{hj})^2, \quad (6.4)$$

kde E je matice vnitro shlukové variability

$$E = \sum_{h=1}^k \sum_{i=1}^{n_h} (x_{hi} - \bar{x}_h)(x_{hi} - \bar{x}_h)^T, \quad (6.5)$$

x_{hi} je vektor pozorování u i -tého objektu v h -tém shluku, \bar{x}_h je vektor průměrů pro h -tý shluk, n_h je počet objektů v h -tém shluku. Vytvoření co nejvíce vzdálených kompaktních shluků nastane při minimálním celkovém součtu čtverců odchylek všech hodnot od příslušných shlukových průměrů.

Pro hodnocení podobnosti objektů používáme míry vzdálenosti. Ty získáme tak, že vypočteme vzájemné vzdálenosti pro všechny dvojice n objektů, tímto nám vznikne symetrická čtvercová matice vzdáleností typu $n \times n$.

Pro kvantitativní proměnné lze využít euklidovskou vzdálenost, kterou jsme použili i v naší práci, protože se v praxi ukázala jako vhodnější, dokáže lépe odlišit regiony.

$$D_E(x_i, x_{i'}) = \sqrt{\sum_{j=1}^p (x_{ij} - x_{i'j})^2}, \quad (6.6)$$

nebo čtvercovou euklidovskou vzdálenost

$$D_E^2(x_i, x_{i'}) = \sum_{j=1}^p (x_{ij} - x_{i'j})^2. \quad (6.7)$$

Mezi nejčastější postupy shlukové analýzy patří hierarchické shlukování, tedy vytváření hierarchické posloupnosti rozkladů. (Hebák, 2007). Výsledek hierarchického shlukování lze nejlépe zobrazit ve formě stromového grafu neboli dendrogramu. Vzdálenosti mezi shluky se odvozují ze vzdáleností mezi objekty. Lze použít např. nejmenší, největší nebo průměrnou vzdálenost, proto existuje několik aglomerativních postupů. Často je za nejlepší z těchto postupů považována Wardova metoda, která vychází z výše uvedeného Wardova kritéria kvality rozkladu G . Kritériem pro spojování shluků je přírůstek celkového vnitroskupinového součtu čtverců odchylek pozorování od shlukového průměru dle vzorce 6.8:

$$\Delta G = \sum_{i=1}^g \sum_{j=1}^p (x_{gij} - \bar{x}_{gj})^2 - \sum_{i=1}^h \sum_{j=1}^p (x_{hij} - \bar{x}_{hj})^2 - \sum_{i=1}^{h'} \sum_{j=1}^p (x_{h'ij} - \bar{x}_{h'j})^2, \quad (6.8)$$

kde je tento přírůstek vyjádřen jako součet čtverců ve vznikajícím shluku zmenšený o součty čtverců v zanikajících shlucích. Výraz lze zjednodušit na tvar

$$\Delta G = \frac{n_h n_{h'}}{n_h + n_{h'}} \sum_{j=1}^p (\bar{x}_{hj} - \bar{x}_{h'j})^2. \quad (6.9)$$

Přírůstek je vyjádřen jako součin euklidovské vzdálenosti mezi centroidy shluků uvažovaných pro spojení a koeficientu závisícím na velikosti shluků. Hodnota koeficientu roste s rostoucí velikostí shluků a pro pevné $n_h + n_{h'}$ je maximální při shlucích shodné velikosti $n_h = n_{h'}$. Provádí se spojení zajišťující minimalizaci kritéria ΔG , Wardova metoda má tedy tendenci odstraňovat malé shluky. Pro přepočítání matice

vzdáleností v každém kroku shlukovacího algoritmu lze při použití euklidovské vzdálenosti využít vztah

$$D_{gg'} = \frac{1}{n_h + n_{h'} + n_{g'}} \left[(n_h + n_{g'})D_{hg'} + (n_{h'} + n_{g'})D_{h'g'} - n_{g'}D_{hh'} \right], \quad (6.10)$$

kde $D_{gg'}$ považujeme za vzdálenost mezi g -tým a g' -tým shlukem.

Hierarchické shlukování bylo provedeno za použití Wardovy metody v programu IBM SPSS Statistics 21. Vzhledem k odlišné úrovni hodnot proměnných byly všechny proměnné normovány. Jako vhodnější pro lepší rozlišení shluků se ukázalo použití euklidovské vzdálenosti.

Zatímco sigma a beta konvergence řeší konvergenci regionů na základě každého ukazatele zvlášť, výhodou vícerozměrné shlukové analýzy je možnost zkoumat konvergenci z hlediska několika ukazatelů zároveň. Shluková analýza byla vytvořena pro dvě skupiny ukazatelů. Nejdříve byla provedena shluková analýza se všemi zkoumanými ukazateli, to znamená hrubý domácí produkt/obyv., tvorba hrubého fixního kapitálu/obyv., čistý disponibilní důchod, míra nezaměstnanosti, naděje na dožití při narození žen a mužů, zjištěné spáchané činy/1000 obyv. a měrné emise SO₂ v t/km². Druhá shluková analýza byla provedena s ukazateli, u kterých byla spolehlivě prokázána β nebo σ konvergence, tudíž u těch, u kterých můžeme konstatovat, že dochází ke snižování rozdílů. Shluková analýza byla vždy provedena pro počáteční rok 2006 a poté pro rok 2012.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 BETA KONVERGENCE A SIGMA KONVERGENCE

7.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt³¹ patří ke klíčovým ukazatelům ekonomického rozvoje a vývoje ekonomiky. Představuje součet všech peněžních hodnot vzniklých zpracováním ve všech odvětvích s použitím výrobních faktorů sídlících v České republice. Zahrnuje všechny činnosti považované v systému národního účetnictví za produktivní.³² (ČSÚ³³)

Z důvodů porovnávání různě velkých územních jednotek (vyšších samosprávně územních celků), které mají rozdílný počet obyvatel, byl použit ukazatel HDP na jednoho obyvatele. Hodnoty tak mohou být porovnávány mezi jednotlivými regiony bez zkreslení.

Z tab. 7.1 vidíme, že hodnoty hrubého domácího produktu u hlavního města Prahy se výrazně liší od ostatních sledovaných krajů, u všech ostatních krajů až na výjimky docházelo ve sledovaných letech k růstům tohoto ukazatele. Nejvyšší přírůstek můžeme vidět u Jihomoravského kraje, kde se tato hodnota v roce 2013 zvýšila téměř o 25 % oproti prvnímu sledovanému roku 2006. Nejnižší, 7% přírůstky hodnot hrubého domácího produktu pak zaznamenal Středočeský a Ústecký kraj. Ústecký kraj spolu s krajem Karlovarským a Olomouckým, patří zároveň k regionům s nejnižší hodnotou HDP/obyv. ve všech sledovaných letech.

³¹ HDP

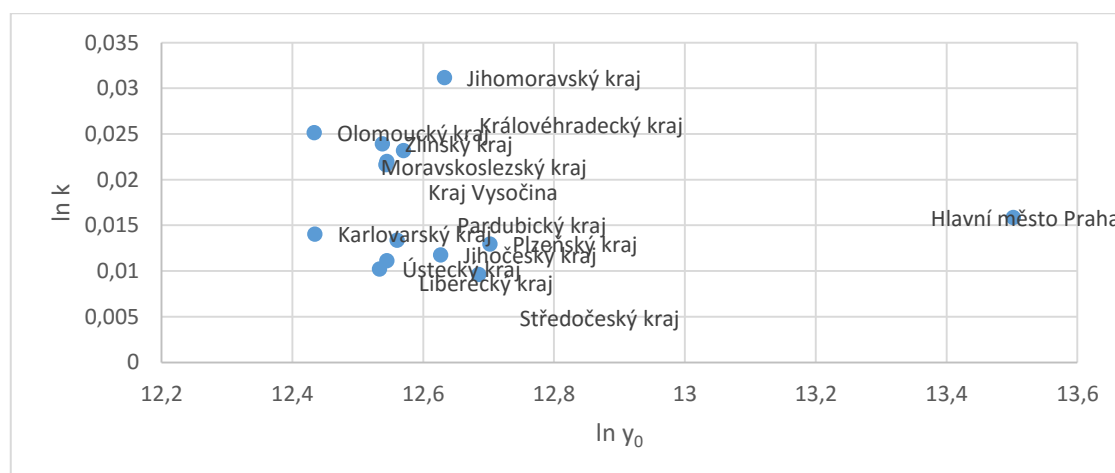
³² Tzn., zahrnuje vše včetně služeb tržní a netržní povahy.

³³ Český statistický úřad.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	730 658	807 732	838 605	805 686	811 822	809 671	803 988	816 350	1,01597
Středočeský kraj	322 766	349 521	361 055	338 680	333 680	346 542	346 878	345 226	1,00966
Jihočeský kraj	304 597	317 797	320 403	319 487	317 054	318 721	328 013	330 759	1,01184
Plzeňský kraj	328 384	341 415	334 076	338 474	346 460	350 488	345 810	359 561	1,01304
Karlovarský kraj	251 303	272 027	272 587	274 281	269 200	273 074	271 879	277 280	1,01415
Ústecký kraj	277 425	295 466	306 244	306 617	298 627	304 478	302 079	298 003	1,01027
Liberecký kraj	280 484	289 513	292 838	280 984	287 144	292 460	301 667	303 186	1,01118
Královéhradecký kraj	287 745	315 273	326 177	323 375	327 441	328 723	332 553	338 457	1,02346
Pardubický kraj	284 988	311 876	315 159	303 432	308 768	322 084	308 980	312 931	1,01345
Kraj Vysočina	280 476	306 952	305 159	302 228	300 530	316 597	323 335	327 171	1,02224
Jihomoravský kraj	306 314	337 266	360 502	350 464	353 185	358 698	369 079	380 998	1,03166
Olomoucký kraj	251 051	272 766	285 593	279 203	285 621	296 889	300 616	299 355	1,02546
Zlínský kraj	278 640	300 583	323 242	316 007	313 138	320 938	323 936	329 403	1,02420
Moravskoslezský kraj	280 125	306 426	322 178	303 351	311 598	328 953	332 678	325 963	1,02189

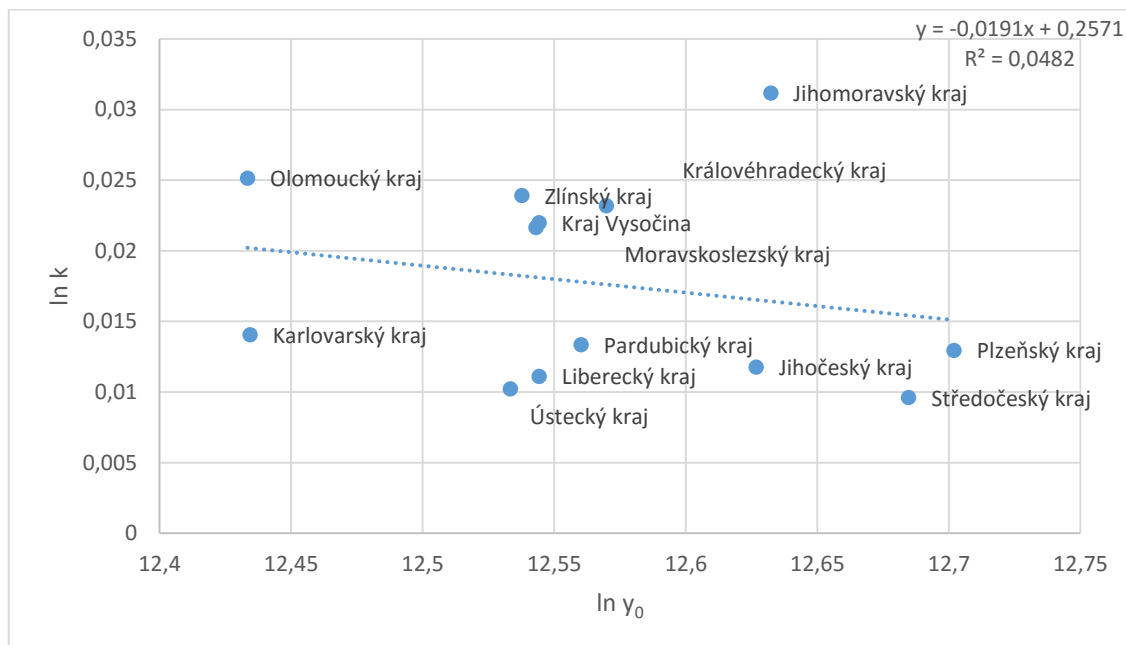
Tab. 7. 1 Vývoj HDP/obyv. (mil. Kč) ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Dále jsme přistoupili k výpočtu β - konvergence.

Graf 7. 1 β - konvergence, všechny regiony, vlastní úprava

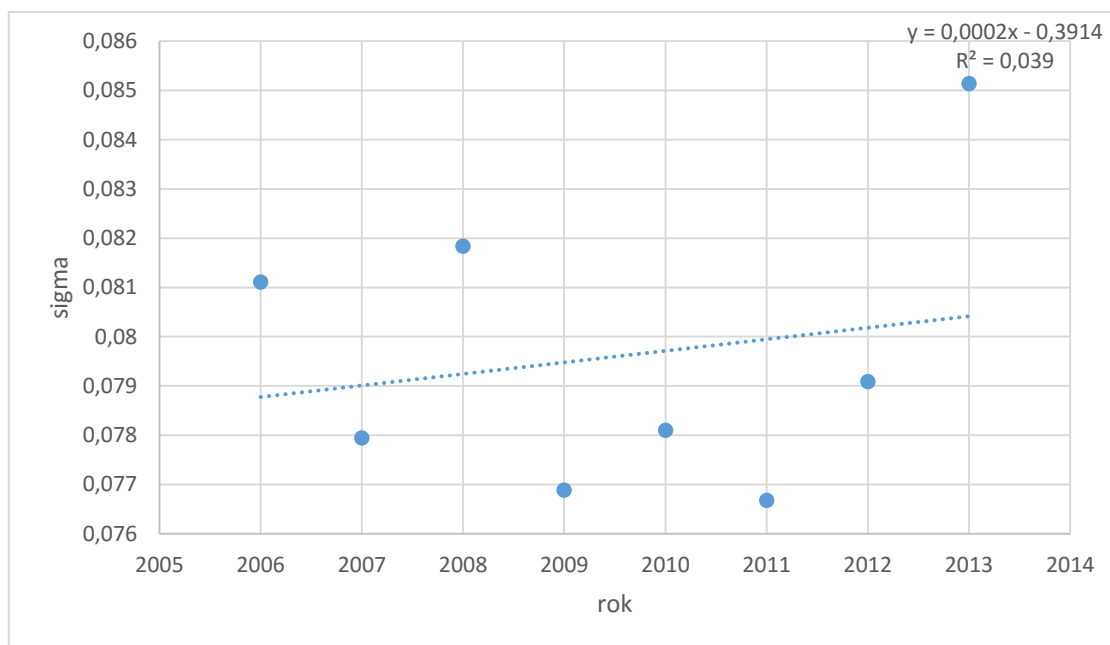
Z grafu 7.1 je patrné, že hlavní město Praha tvoří odlehlé pozorování, které výrazně ovlivňuje celkový výsledek, a proto byla z výpočtu vyřazena. Graf 7.2, zobrazuje výsledek výpočtu β -konvergence po vyloučení hlavního města Prahy.

Graf 7. 2 β - konvergence bez Prahy, vlastní úprava.

Z grafu 7.2 je patrné, že u ukazatele hrubého domácího produktu můžeme pozorovat slabou beta konvergenci, regresní přímka má zápornou směrnici, a je tedy klesající. Z grafu 7.2 je zřejmé, že index determinace je velmi nízký (0,048), tudíž zjištěná konvergence není spolehlivě prokazatelná.

Pro ukazatel hrubý domácí produkt jsme dále spočítali σ - konvergenci. Z výpočtu bylo opět vyřazeno hlavní město Praha ze stejných důvodů jako u β - konvergence. Pro σ - konvergenci byly provedeny dva výpočty. První z nich byl proveden včetně roku 2013, výsledek vidíme v grafu 7.3.

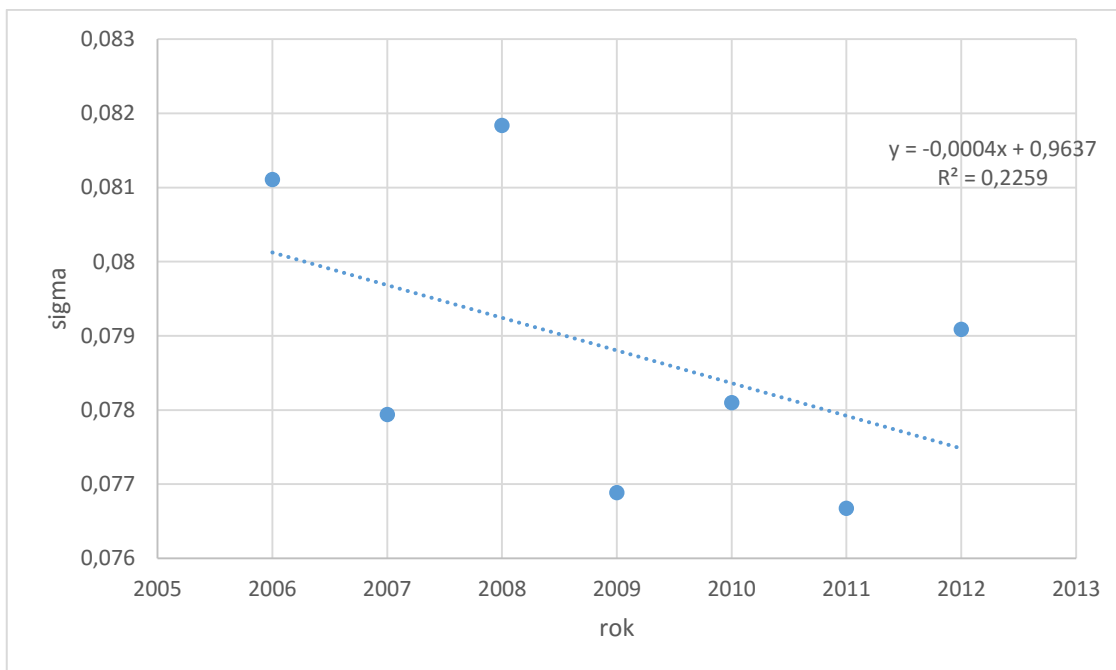

Graf 7. 3 σ - konvergence včetně roku 2013, vlastní úprava.

Jak je z grafu 7.3 patrné, rok 2013 je umístěn velmi daleko od ostatních let a vidíme, že směrnice regresní přímky je kladná a regresní přímka roste. Závislost má rostoucí charakter, který svědčí o mírné divergenci.

Druhé pozorování bylo provedeno bez roku 2013, protože dle získaného výsledku patrného z grafu 7.3 vidíme, že hodnoty tohoto roku byly velmi odlišné oproti ostatním sledovaným rokům.

Z grafu 7.4 je zřejmé, že po vyloučení roku 2013 je regresní přímka klesající, má zápornou směrnici a tudíž můžeme konstatovat, že doházelo ve sledovaných letech ke sblížení jednotlivých regionů, index determinace regresní závislosti má hodnotu 0,22, proto je konvergence již více prokazatelná.

Graf 7. 4 σ - konvergence bez roku 2013, vlastní úprava.

Z grafů 7.3 a 7.4 vyplývá, že σ - konvergence je výraznější do roku 2013, v roce 2013 se rozdíly mezi hodnotami hrubého domácího produktu v jednotlivých krajích výrazně zvětšily, a proto pokud započteme do výpočtů i tento rok, tak konvergence zcela zanikne a objevuje se zde spíše divergence.

U ukazatele hrubého domácího produktu můžeme tedy dle získaných výsledků konstatovat, že ve sledovaných letech byla zjištěna slabou β - konvergenci. σ - konvergence je výraznější a prokazatelnější, pokud z pozorování vyloučíme rok 2013, v kterém došlo k výraznému zvýšení rozdílu mezi jednotlivými sledovanými kraji.

7.2 Tvorba hrubého fixního kapitálu

Ukazatel tvorby hrubého fixního kapitálu³⁴ představuje navýšení o nové investice, rekonstrukce a modernizace a o pořízení nehmotných fixních aktiv. Regionalizace

³⁴ THFK.

tvorby hrubého fixního kapitálu se realizuje pomocí objemu investic podle místa stavby. Byla opět použita hodnota ukazatele THFK/obyv.

Vývoj hodnot ukazatele tvorby hrubého fixního kapitálu zobrazuje tab. 7.2

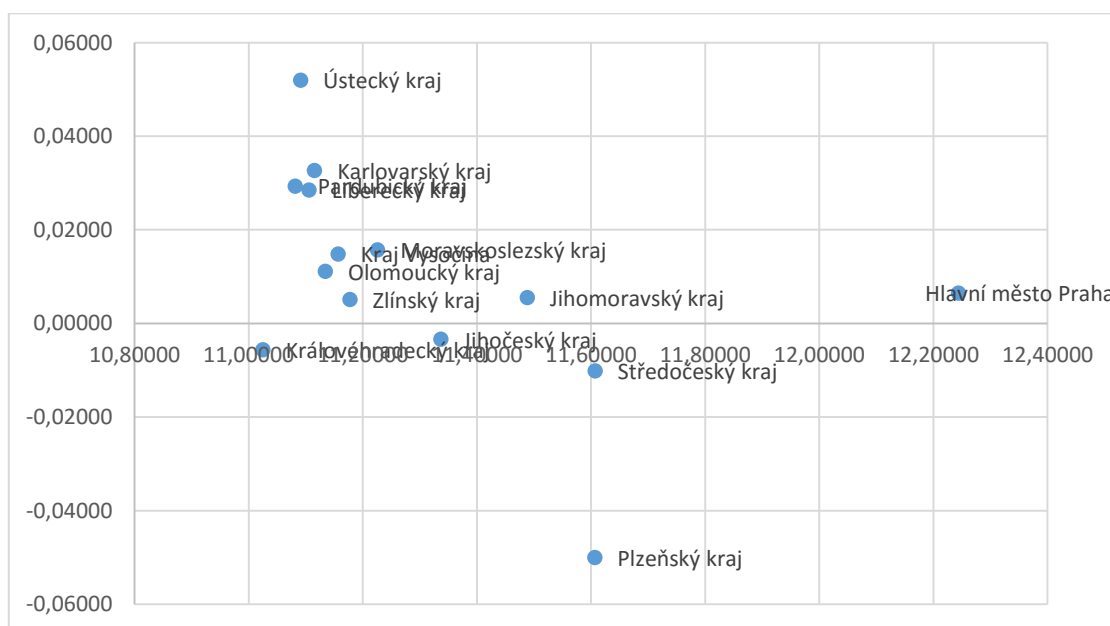
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	207 718	254 758	259 465	236 732	222 742	224 107	216 001	1,00654
Středočeský kraj	109 871	117 610	107 062	95 281	92 757	102 950	103 409	0,98995
Jihočeský kraj	83 844	89 014	90 890	81 152	88 994	80 262	82 158	0,99662
Plzeňský kraj	109 816	102 998	91 219	100 147	87 470	86 307	81 351	0,95122
Karlovarský kraj	67 186	65 215	73 178	65 852	79 140	78 970	81 737	1,03321
Ústecký kraj	65 562	87 564	84 227	80 831	98 595	95 030	89 569	1,05338
Liberecký kraj	66 528	69 922	80 431	68 187	66 615	71 672	78 952	1,02895
Královéhradecký kraj	61 380	70 489	72 566	69 618	66 136	61 345	59 352	0,99442
Pardubický kraj	64 940	81 024	87 021	69 888	82 761	76 444	77 450	1,02980
Kraj Vysočina	70 020	86 902	74 438	72 329	70 497	72 557	76 526	1,01492
Jihomoravský kraj	97 538	113 699	116 878	100 576	100 483	100 691	100 827	1,00554
Olomoucký kraj	68 460	78 438	81 214	90 075	82 657	76 377	73 182	1,01118
Zlínský kraj	71 506	76 536	75 811	68 329	74 171	75 777	73 740	1,00514
Moravskoslezský kraj	75 037	82 340	100 920	78 955	79 826	84 925	82 462	1,01585

Tab. 7. 2 Vývoj THFK (mil. Kč) ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Z tabulky 7.2 je patrné, že nejvyšší hodnotu tvorbu hrubého kapitálu na obyvatele má v celém sledovaném období region hlavní město Praha. Hodnota je dvojnásobně vyšší než u druhého nejlepšího Středočeského kraje. Nejnižší hodnotu hrubého fixního kapitálu vytváří Královéhradecký kraj, dokonce téměř čtyřnásobně méně než region

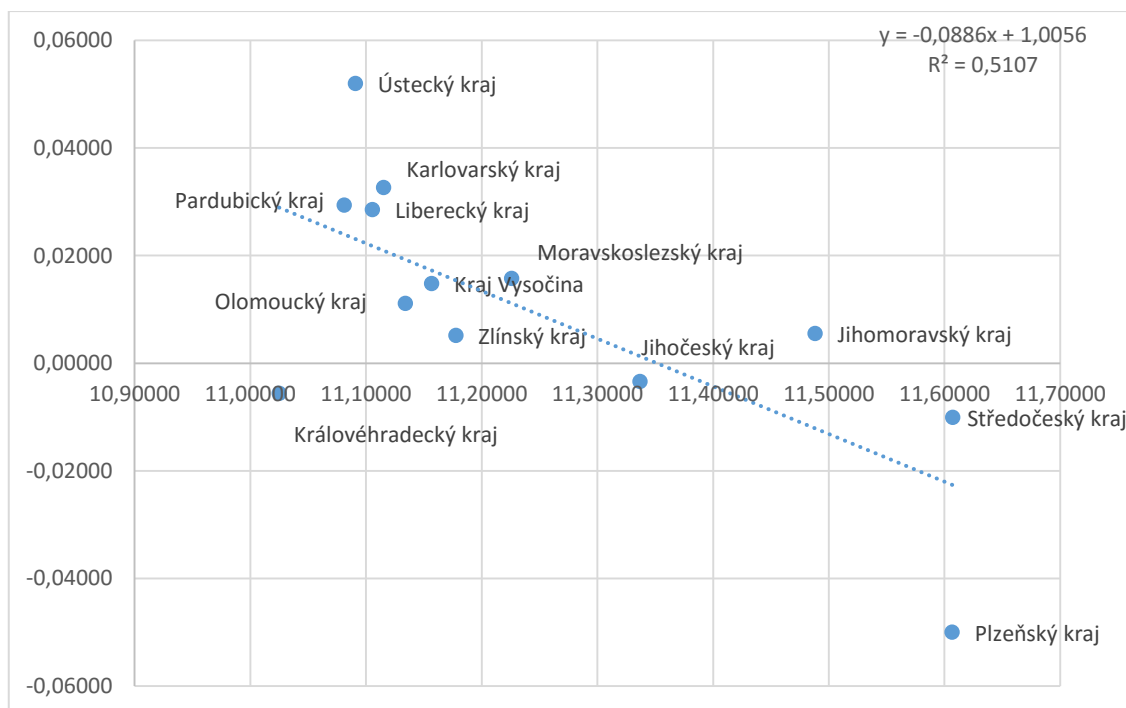
hlavní město Praha. V posledním sledovaném roce 2012 je navíc hodnota nižší oproti počátečnímu roku 2006. Tak je tomu i v dalších krajích, v kraji Středočeském, Jihočeském a Plzeňském, kde se vytvořený hrubý fixní kapitál snížil dokonce o jednu čtvrtinu oproti roku 2006. Naopak nejvyšší nárůst hodnoty vytvořeného hrubého fixního kapitálu v průběhu sledovaných let měl Ústecký kraj, kde se tato hodnota zvýšila o více než 34 %.

Po analýze vývoje jednotlivých hodnot jsme přistoupili k výpočtu β -konvergence pro ukazatel tvorby hrubého fixního kapitálu. Výsledek zobrazuje graf 7.5, z něj je patrné, že hlavní město Praha vzhledem k velkému rozdílu hodnot v celém sledování období, tvoří odlehle pozorování a ovlivňuje tak celkový výsledek, proto byla opět z dalších výpočtů vyloučena.

Graf 7. 5 β - konvergence, všechny regiony, vlastní úprava

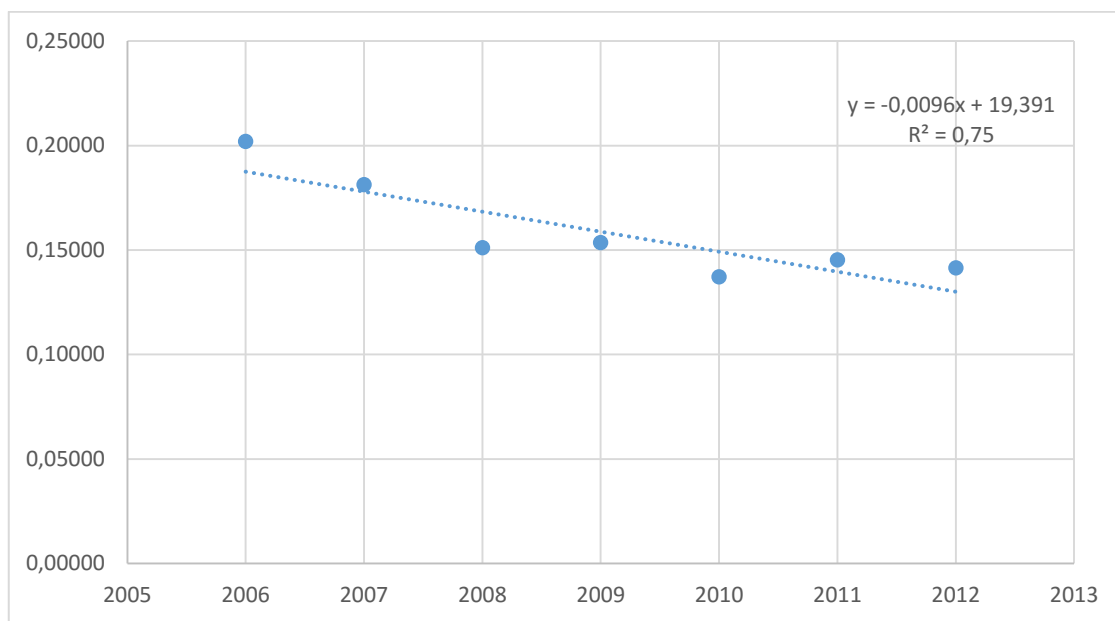
V grafu 7.6 vidíme, že po vyloučení hlavního města Prahy má regresní přímka zápornou směrnici a je výrazně klesající, což svědčí o poměrně silné zjištěné beta konvergenci. Díky poměrně vysoké hodnotě indexu determinace 0,51 můžeme konstatovat, že je zde dobře prokazatelná konvergence. Tato zjištěná skutečnost znamená, že rozdíly v hodnotě ukazatele tvorby hrubého fixního kapitálu se mezi jednotlivými kraji ve sledovaných letech snižovaly. U krajů s nízkou počáteční hodnotou tohoto ukazatele nastal často výrazný růst. Naopak u krajů s vysokou počáteční hodnotou ukazatele docházelo v průběhu času jen k mírnému růstu, nebo dokonce v některých případech i k poklesu hodnoty ukazatele (hlavně Plzeňský a Středočeský kraj).

Graf 7. 6 β - konvergence bez Prahy, vlastní úprava

Výsledek pro výpočet σ - konvergence ukazatele tvorby hrubého fixního kapitálu můžeme vyčíst z grafu 7.7. Zde je zřejmá výrazná sigma konvergence, směrnice

regresní přímky má zápornou nenulovou hodnotu, tudíž je přímka klesající. Díky vysoké hodnotě indexu determinace 0,75 zde můžeme spolehlivě prokázat sblížení jednotlivých regionů v čase. Z vývoje grafu 7.7 je také patrné, že sice existuje výrazná sigma konvergence, ale její tempo se v průběhu času snižuje.

Graf 7. 7 σ - konvergence, vlastní úprava.

7.3 Míra registrované nezaměstnanosti

Ukazatel míra registrované nezaměstnanosti může sloužit k posouzení ekonomických i sociálních nerovností ve sledovaných regionech. Ukazatel se vypočítává na základě počtu uchazečů o zaměstnání registrovaných na pracovištích Úřadu práce ČR. Získá se jako podíl těchto registrovaných uchazečů k pracovní síle.

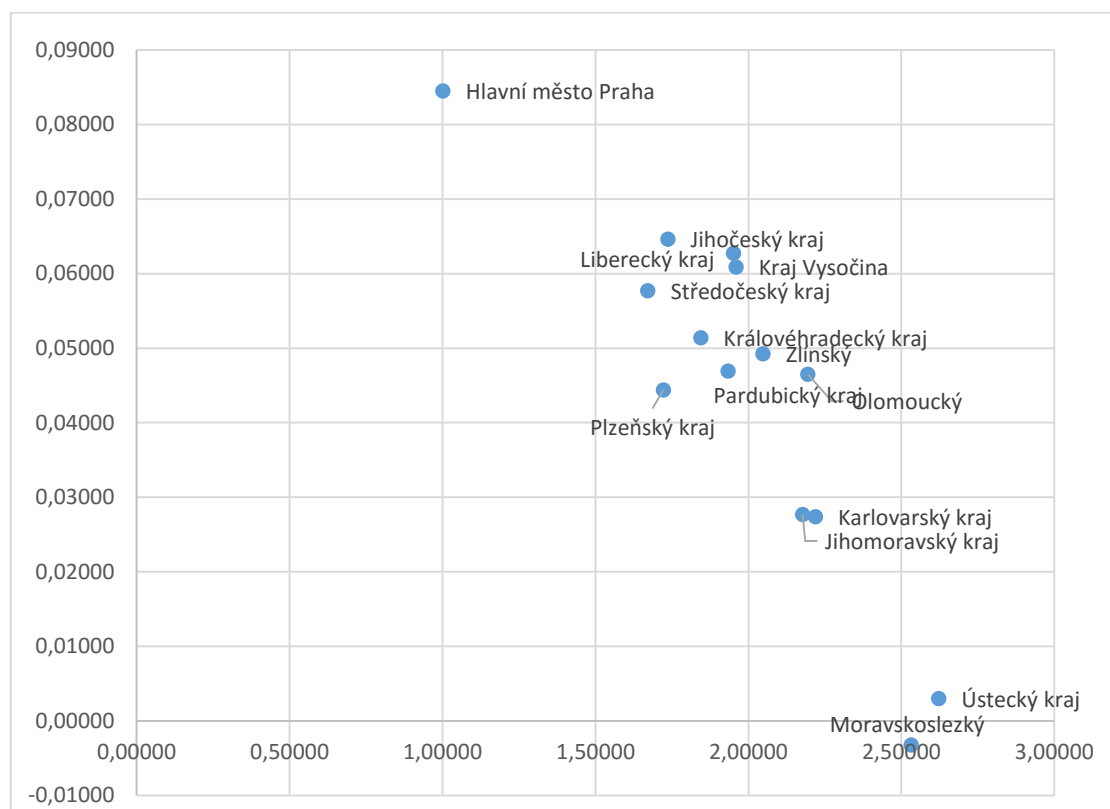
Vývoj registrované míry nezaměstnanosti v jednotlivých regionech České republiky zobrazuje tabulka 7.3.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	2,72	2,16	2,14	3,66	4,07	3,95	4,52	1,08819
Středočeský kraj	5,32	4,25	4,47	7,01	7,73	7,07	7,52	1,05939
Jihočeský kraj	5,68	4,47	4,83	7,78	8,50	7,53	8,36	1,06673
Plzeňský kraj	5,60	4,43	5,03	8,16	8,25	7,01	7,31	1,04541
Karlovarský kraj	9,20	7,32	7,62	11,07	11,39	9,83	10,84	1,02777
Ústecký kraj	13,77	10,96	10,26	13,61	13,90	12,94	14,02	1,00302
Liberecký kraj	7,04	6,05	6,95	11,24	10,54	9,46	10,26	1,06473
Královéhradecký kraj	6,32	4,70	4,81	7,97	8,37	7,49	8,61	1,05276
Pardubický kraj	6,91	5,43	5,95	9,58	9,87	8,44	9,16	1,04805
Kraj Vysočina	7,10	5,63	6,27	10,25	10,73	9,44	10,23	1,06278
Jihomoravský kraj	8,82	6,92	6,83	10,59	10,87	9,81	10,42	1,02810
Olomoucký kraj	8,97	6,73	6,87	12,19	12,48	11,37	11,86	1,04758
Zlínský kraj	7,75	6,02	6,13	10,83	10,74	9,35	10,42	1,05050
Moravskoslezský kraj	12,58	9,62	8,49	12,14	12,36	11,18	12,34	0,99678

Tab. 7. 3 Vývoj registrované míry nezaměstnanosti ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Tabulka 7.3 ukazuje, že nejvyšší nezaměstnanost po celou sledovanou dobu je v Ústeckém kraji a že téměř v celém sledovaném období roste. Nejnižší nezaměstnanost byla v hlavním městě Praha a poté následovaly Středočeský a Plzeňský kraj. Pokud se podíváme na vývoj nezaměstnanosti vzhledem k prvnímu sledovanému roku 2006 a poslednímu 2012, pak ve všem krajích s výjimkou Ústeckého a Moravskoslezského došlo k velkému nárůstu míry nezaměstnanosti. V Jihočeském, Libereckém, Středočeském kraji a Kraji Vysočina došlo dokonce v roce 2012 k více jak 40% nárůstu míry nezaměstnanosti oproti roku 2006. V Praze se dokonce zvýšila nezaměstnanost o více jak 60 %, přesto tato hodnota 4,52 % z roku 2012 je téměř o polovinu nižší než u ostatních sledovaných krajů.

Výpočet β - konvergence pro míru nezaměstnanosti zobrazuje graf 7.8. Z tohoto grafu vyplývá, že region hlavní město Praha se opět výrazně liší od ostatních sledovaných regionů a tvoří odlehlé pozorování, proto bude z výpočtů vyřazen.

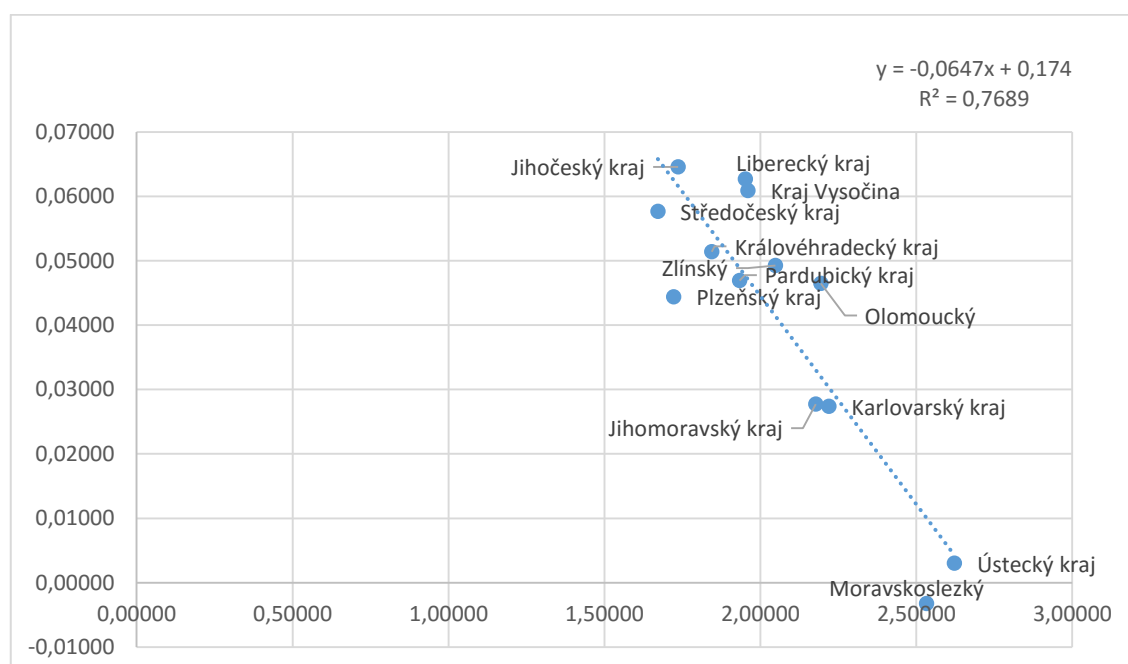

Graf 7. 8 β - konvergence s Prahou, vlastní úprava.

Po vyloučení hlavního města Prahy vypadá graf β - konvergence pro míru nezaměstnanosti dle grafu 7.9.

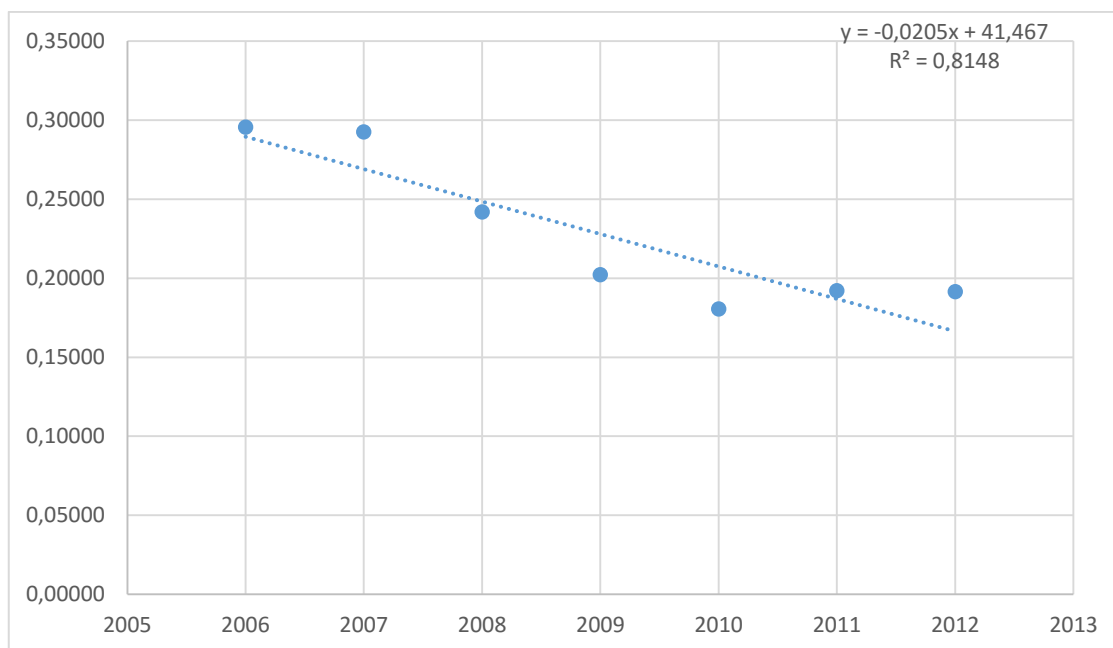
Z grafu 7.9 je patrné, že regresní přímka má zápornou směrnici a je výrazně klesající. Vzhledem k vysokému indexu determinace 0,77 můžeme konstatovat, že lze prokazatelně říci, že nerovnosti v míře nezaměstnanosti se v jednotlivých krajích ve sledovaném čase zmenšovaly. Otázkou však zůstává, co je za touto konvergencí, jestli to není spíše negativní fakt, že ve všech regionech docházelo spíše k nárůstu

nezaměstnanosti oproti roku 2006, a to hlavně u regionů s původně nižší touto hodnotou. A kraje, které na začátku pozorování v roce 2006 vykazovaly vysoké hodnoty míry nezaměstnanosti, v průběhu let spíše stagnovaly. To již však není předmětem zkoumání této práci, ale může být námětem pro další výzkum.

Graf 7. 9 β - konvergence s Prahou, vlastní úprava.

Výsledek výpočtu σ - konvergence pro ukazatel registrované míry nezaměstnanosti zobrazuje graf 7. 10. Pokud se na tento graf podíváme, můžeme konstatovat, že ve sledovaném období docházelo k sigma konvergenci, což potvrzuje fakt, že regresní přímka je klesající a má zápornou nenulovou směrnici. Stejně jako u β - konvergence, i zde můžeme vidět vysokou hodnotu indexu determinace 0,81, a můžeme tudíž konstatovat, že σ - konvergenci lze spolehlivě prokázat. Vidíme zde stejný trend jako u ukazatele tvorby hrubého fixního kapitálu, i zde se sblížení regionů v průběhu času zpomaluje.

Graf 7. 10 σ - konvergence, vlastní úprava.

7.4 Soubor ukazatelů kvality života

V této podkapitole se budeme věnovat výpočtu β - konvergence a σ - konvergence pro jednotlivé ukazatele, které můžeme souhrnně nazvat jako indikátory kvality života. Ty ve své práci navrhli autoři Fachinelli a Tománek (2010) v rámci zpracování výzkumného úkolu WD-55-07-1. Indikátory kvality života dle těchto autorů tvoří tyto ukazatele:

- čistý disponibilní důchod³⁵,
- zjištěné spáchané trestné činy
- emise oxidu siřičitého (SO₂)
- naděje při dožití ženy
- naděje při dožití muži.

³⁵ ČDD

Čistý disponibilní důchod

Ukazatel hodnoty čistého disponibilního důchodu na obyvatele představuje částku, kterou mohou domácnosti věnovat na konečnou spotřebu, na úspory finančních aktiv a na akumulaci hmotných i nehmotných aktiv. Ukazuje, jak se saldo prvotních důchodů umísťuje znovurozdělením: běžnými daněmi, sociálními příspěvky a dávkami a ostatními běžnými transfery. Ukazatel nám do velké míry naznačuje úroveň materiálního bohatství domácností trvale bydlících v jednotlivých regionech.

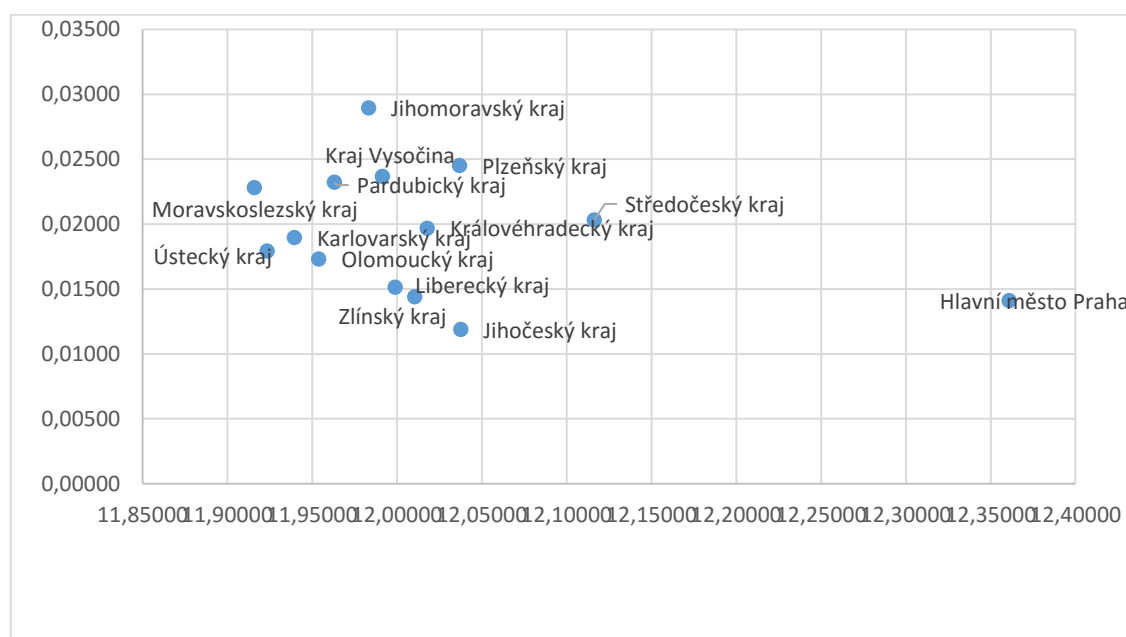
Vývoj hodnoty úrovně materiálního bohatství v jednotlivých regionech České republiky zobrazuje tabulka 7.4.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	233 470	242 267	254 202	256 670	264 861	262 121	260 534	257 725	1,01422
Středočeský kraj	182 817	194 520	203 031	212 946	216 112	214 897	218 548	210 756	1,02052
Jihočeský kraj	168 983	175 282	189 151	190 779	185 750	187 573	188 247	183 665	1,01197
Plzeňský kraj	168 865	181 250	193 036	194 960	194 941	196 706	201 386	200 479	1,02482
Karlovarský kraj	153 178	159 741	166 736	175 522	173 803	176 315	174 720	174 924	1,01915
Ústecký kraj	150 736	156 015	167 609	175 180	174 016	175 825	173 614	170 906	1,01810
Liberecký kraj	162 565	169 432	174 857	181 376	185 056	182 529	183 651	180 755	1,01527
Královéhradecký kraj	165 664	173 388	185 022	191 516	189 747	188 665	192 557	190 139	1,01988
Pardubický kraj	156 833	167 698	178 354	183 148	180 732	183 051	188 575	184 518	1,02350
Kraj Vysočina	161 355	171 724	182 378	186 298	184 959	188 485	189 165	190 429	1,02395
Jihomoravský kraj	160 029	173 690	184 720	189 170	193 312	191 106	195 586	195 975	1,02937
Olomoucký kraj	155 410	165 511	176 646	179 099	174 577	178 105	180 730	175 438	1,01747
Zlínský kraj	164 457	172 688	179 838	181 129	178 771	182 157	185 135	181 898	1,01450
Moravskoslezský kraj	149 628	159 438	174 546	177 817	176 418	178 636	179 495	175 550	1,02309

Tab. 7. 4 Vývoj ukazatele čistého disponibilního důchodu ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

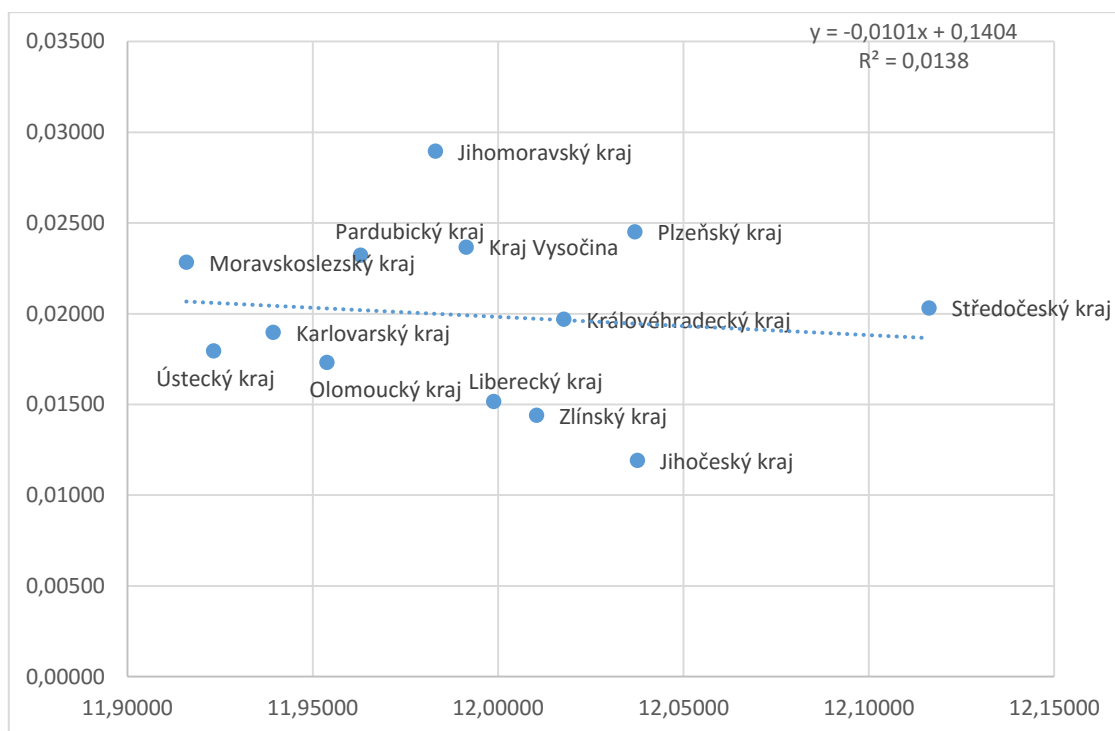
Z analýzy dat tabulky 7.4 můžeme vidět skutečnost, že největší materiální bohatství mají domácnosti v regionu hlavní město Praha, hodnota přes 250 tisíc korun převyšuje téměř o 50 tisíc další dvě nejvyšší hodnoty, které jsou ve Středočeském a Plzeňském kraji. Nejnižší materiální bohatství mají domácnosti v Ústeckém kraji, tam byla v roce 2012 hodnota 170 tisíc korun, pak následuje s hodnotou kolem 175 tisíc korun kraj Karlovarský, Olomoucký a Moravskoslezský. Nejméně (o 8%) vzrostla hodnota tohoto ukazatele v průběhu sledovaných let v Jihočeském kraji. Naopak nejvyšší nárůst hodnoty byl zaznamenán v Jihomoravském kraji (o 22%) oproti prvnímu sledovanému roku 2006. V ostatních krajích se hodnoty zvýšily o v průměru o 15 %.

Výpočet β -konvergence pro ukazatel čistého disponibilního důchodu zobrazuje graf 7.11. Pokud se na tento graf podíváme, můžeme opět vidět, že hlavní město Praha tvoří odlehle pozorování, a tudíž je vhodné ji opět z výpočtu vyloučit, aby neovlivňovala výsledek.

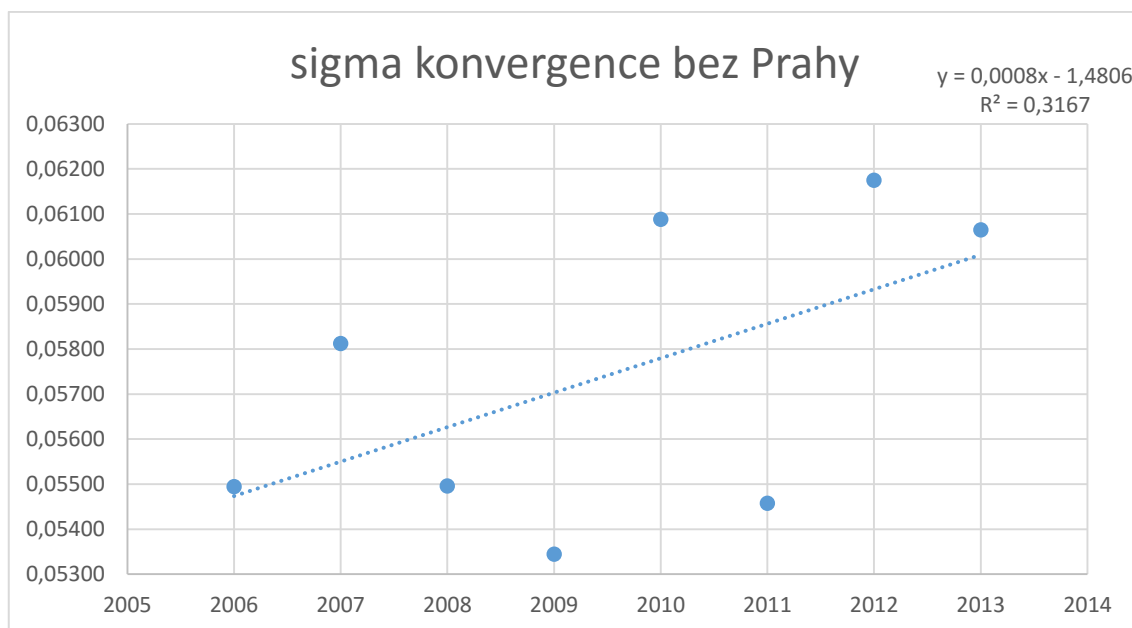
Graf 7. 11 β -konvergence, všechny regiony, vlastní úprava

Po vyloučení regionu hlavního města Prahy vidíme situaci pro ukazatel čistý disponibilní důchod v grafu 7.12. Zde jsme došli ke zjištění, že zde existuje velmi slabá beta konvergence, regresní přímka je mírně klesající. Pokud se podíváme na hodnotu indexu determinace, vidíme, že tato hodnota je velice nízká 0,01, můžeme proto konstatovat, že beta konvergence není spolehlivě prokazatelná vzhledem k takto nízké hodnotě indexu determinace.

Graf 7. 12 β - konvergence bez Prahy, vlastní úprava.

Výsledky výpočtu σ - konvergence pro ukazatel čistý disponibilní důchod vidíme v grafu 7.13. Je zřejmé, že přímka σ - konvergence pro čistý disponibilní důchod má regresní kladnou směrnici a je tedy rostoucí, takže můžeme vidět spíše divergenci, až téměř oscilaci v čase. Vzhledem k vyšší hodnotě indexu determinace 0,32 je tato divergence poměrně dobře prokazatelná. Z toho vyplývá, že rozdíl v materiálním bohatství domácností v jednotlivých regionech se časem zvyšuje.

Graf 7. 13 σ - konvergence, vlastní úprava.

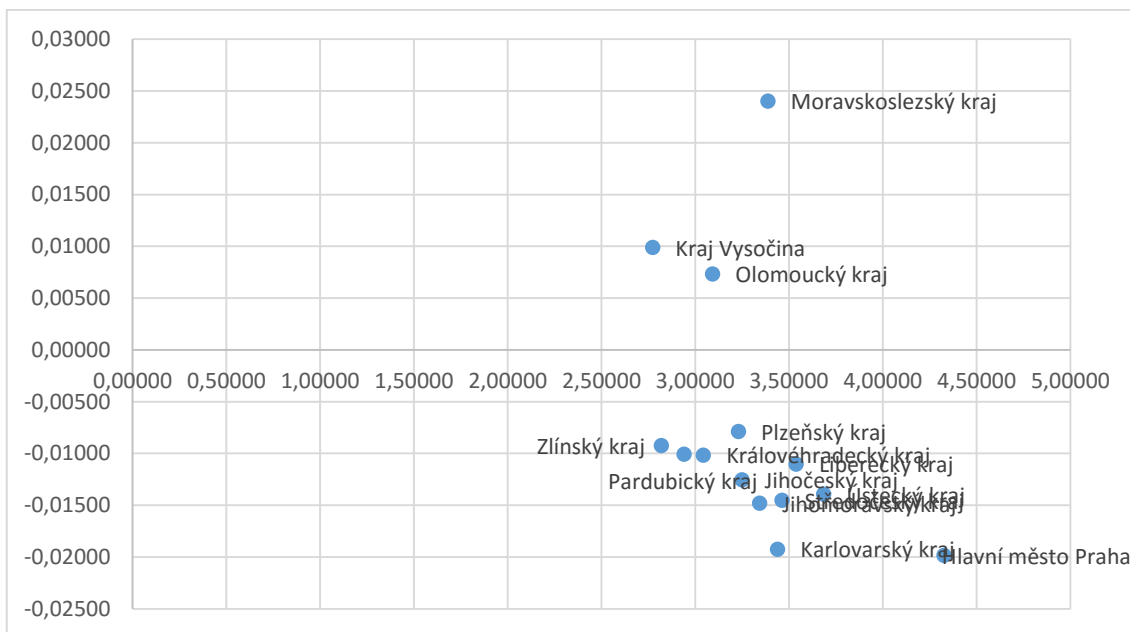
Zjištěné spáchané trestné činy

Dalším z ukazatelů v souboru ukazatelů kvality života je ukazatel zjištěných spáchaných trestných činů. Vývoj tohoto ukazatele můžeme sledovat v tabulce 7.5. Z tabulky je patrné, že nejvyšší počet spáchaných trestných činů je v regionu hlavní město Praha, tento počet je téměř o polovinu větší než u ostatních krajů s vyššími naměřenými hodnotami. V průběhu sledovaného období se v hlavním městě Praha snížil počet spáchaných trestných činů o 10 na tisíc obyvatel, a to ze 76 trestných činů na 66. Téměř ve všech krajích došlo ve sledovaném roce k poklesu spáchaných trestných činů oproti roku 2006, ve třech krajích Olomouckém, Moravskoslezském a Kraji Vysočina došlo k nepatrnému nárůstu oproti původnímu sledovanému roku. Nejvíce spáchaných trestných činů bylo v roce 2012 v Moravskoslezském, Ústeckém a Libereckém kraji, kde hodnoty překračují 30 trestných činů na tisíc obyvatel. Naopak nejnižší hodnoty v počtu menším než 20 spáchaných činů byly v Kraji Vysočina, Zlínském, Pardubickém a Královéhradeckém kraji.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	75,7	73,0	67,7	67,6	59,1	59,9	58,2	65,9	0,98036
Středočeský kraj	31,9	37,0	35,0	33,2	30,4	29,6	27,7	28,8	0,98556
Jihočeský kraj	25,8	25,1	25,1	22,4	24,0	23,3	22,0	23,6	0,98751
Plzeňský kraj	25,3	27,7	26,8	25,0	24,2	24,1	22,4	23,9	0,99214
Karlovarský kraj	31,2	34,6	29,3	28,7	25,8	26,7	25,1	27,2	0,98093
Ústecký kraj	39,9	42,0	39,7	35,5	35,2	36,6	33,2	36,1	0,98614
Liberecký kraj	34,4	37,1	35,5	33,5	31,3	31,2	29,6	31,8	0,98902
Královéhradecký kraj	21,0	24,7	22,6	20,6	20,1	19,9	19,5	19,5	0,98989
Pardubický kraj	18,9	20,6	19,6	17,9	17,2	17,7	17,4	17,6	0,98997
Kraj Vysočina	16,0	18,8	17,2	17,4	16,9	16,8	16,7	17,2	1,00995
Jihomoravský kraj	28,3	29,4	27,7	26,2	25,4	25,7	25,3	25,5	0,98528
Olomoucký kraj	22,0	24,6	23,2	22,2	21,4	22,5	22,5	23,2	1,00734
Zlínský kraj	16,8	18,5	17,6	17,0	16,0	15,6	15,1	15,7	0,99078
Moravskoslezský kraj	29,6	31,8	32,8	33,4	31,9	34,5	33,1	35,0	1,02430

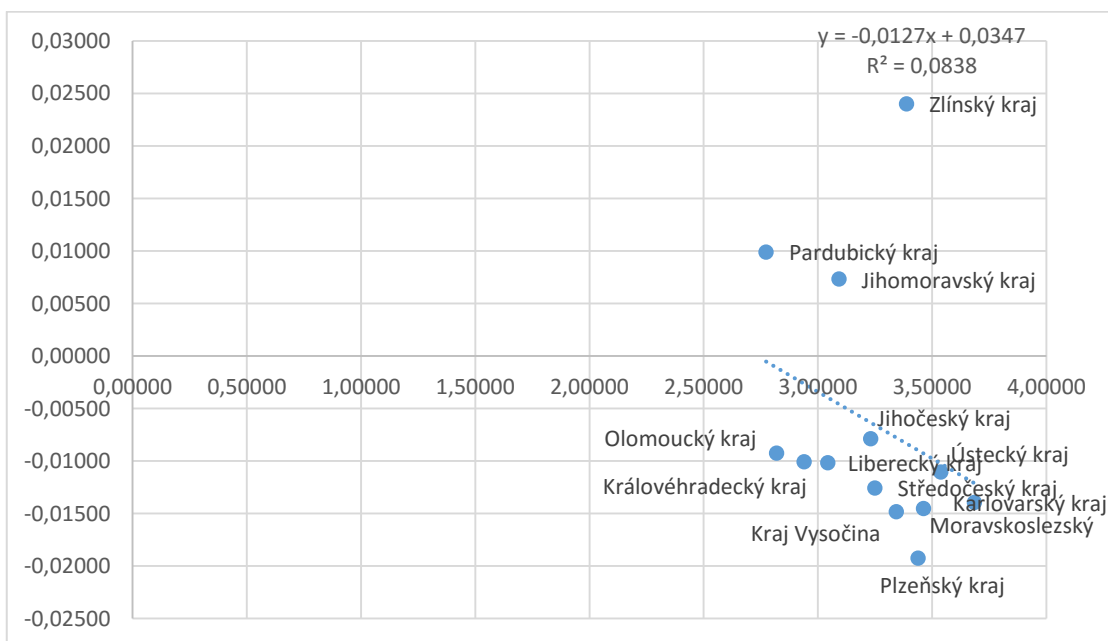
Tab. 7. 5 Vývoj spáchaných trestních činů ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Výpočet β -konvergence pro ukazatel zjištěných spáchaných trestných činů zobrazuje graf 7.14. Z něj musíme opět konstatovat, že vzhledem k vysoké hodnotě počtu spáchaných trestných činů na území hlavního města Prahy, byl tento region opět vyčleněn z výpočtu beta konvergence, neboť velmi ovlivňuje výpočet.

Graf 7. 14 β - konvergence, všechny regiony, vlastní úprava

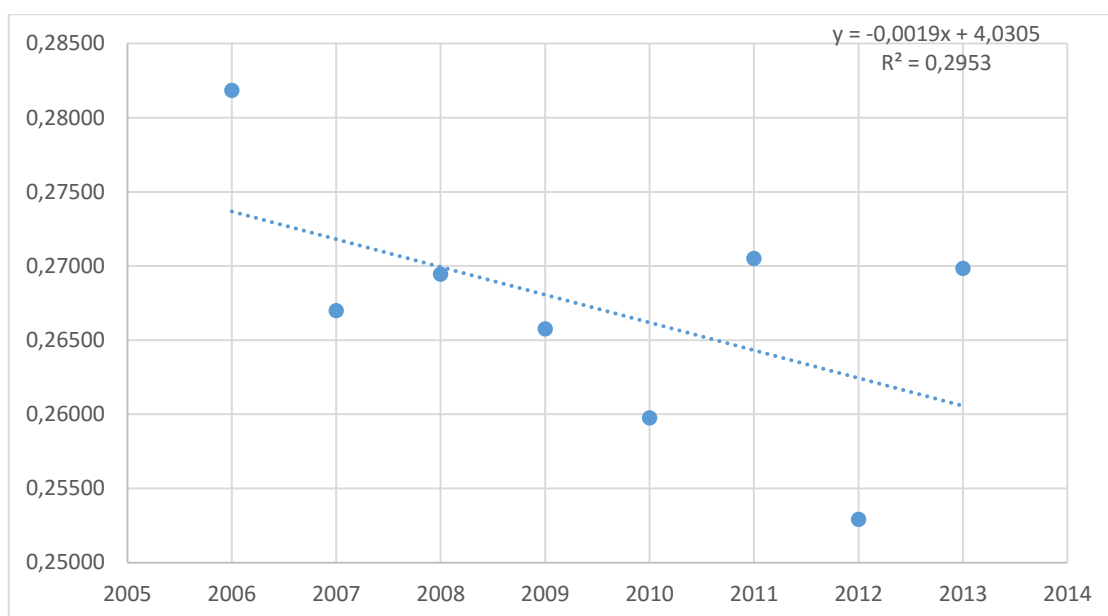
Po vyloučení regionu hlavního města Praha zobrazuje výsledek výpočtu β - konvergence graf 7.15.

Graf 7. 15 β - konvergence bez Prahy, vlastní úprava.

Z grafu 7.15 vyzorovat slabou beta konvergenci, regresní přímka má zápornou nenulovou směrnici a je klesající, avšak tato slabá beta konvergence není spolehlivě prokazatelná vzhledem k nízkému indexu determinace 0,08. Rovněž velká rozptýlenost hodnot v grafu neodpovídá žádnému jednoznačnému trendu.

Výpočet σ - konvergence pro hodnoty ukazatele zjištěných spáchaných činů zobrazuje graf 7.16.

Graf 7. 16 σ - konvergence, vlastní úprava.

Z grafu 7.16 vidíme, že zde nastala opačná tendence než u β - konvergence. Vidíme klesající regresní přímku se zápornou směrnici, což vypovídá o tom, že dochází ke σ - konvergenci. Vzhledem k poměrně vysoké hodnotě indexu determinace 0,3 zde můžeme konstatovat, že σ - konvergence pro ukazatele počtu spáchaných činů je poměrně spolehlivě prokazatelná. Nicméně na konci zkoumaného období je z grafu 7.16 patrná i jistá oscilace.

Měrné emise oxidu siřičitého

Vývoj ukazatele měrných emisí SO₂ vypovídá o množství vypuštěného oxidu siřičitého do ovzduší v jednotlivých regionech České republiky. Ukazatel vyjadřuje množství emisí oxidu siřičitého v t/km². Tento vývoj v jednotlivých regionech v čase zobrazuje tabulka 7.6.

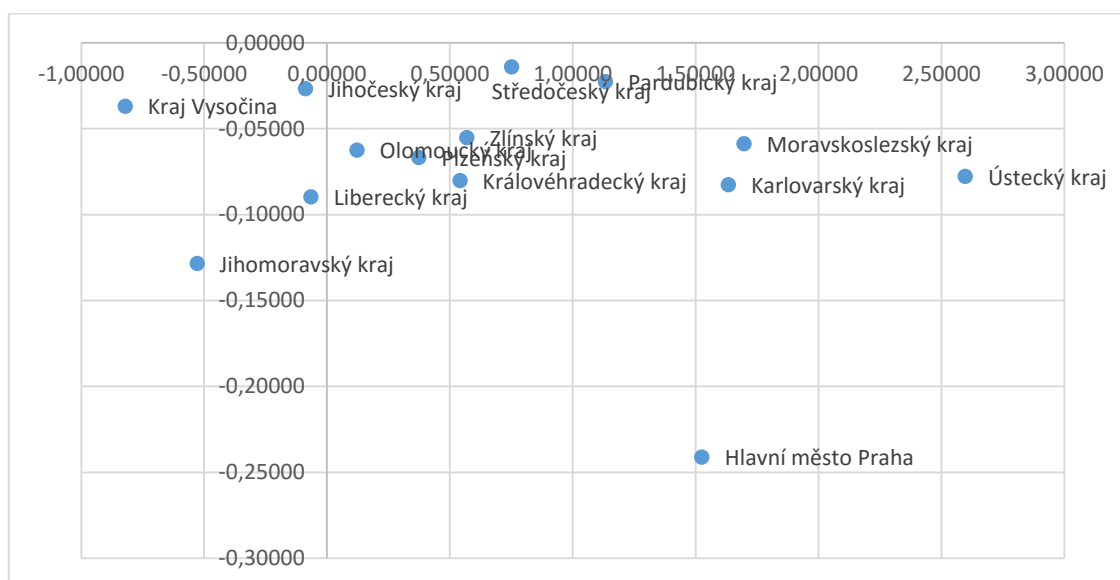
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	4,60	2,98	3,57	3,40	3,14	1,75	0,83	0,85	0,78574
Středočeský kraj	2,12	2,13	2,09	1,95	2,10	2,12	1,93	1,92	0,98605
Jihočeský kraj	0,92	0,89	0,91	0,87	0,90	0,81	0,79	0,76	0,97367
Plzeňský kraj	1,45	1,38	1,23	1,43	1,02	0,97	0,93	0,91	0,93545
Karlovarský kraj	5,12	6,36	2,98	2,76	2,92	2,68	2,83	2,87	0,92068
Ústecký kraj	13,43	14,27	11,20	11,69	10,87	11,65	10,62	7,79	0,92518
Liberecký kraj	0,94	0,78	0,79	0,73	0,58	0,44	0,46	0,50	0,91419
Královéhradecký kraj	1,72	1,64	1,53	1,25	1,32	1,24	1,05	0,98	0,92298
Pardubický kraj	3,10	3,15	2,87	2,59	2,86	2,80	2,57	2,65	0,97770
Kraj Vysočina	0,44	0,40	0,41	0,40	0,44	0,42	0,37	0,34	0,96384
Jihomoravský kraj	0,59	0,59	0,58	0,55	0,48	0,44	0,29	0,24	0,87948
Olomoucký kraj	1,13	0,97	0,83	0,87	0,84	0,85	0,73	0,73	0,93943
Zlínský kraj	1,77	1,65	1,38	1,39	1,25	1,26	1,24	1,20	0,94626
Moravskoslezský kraj	5,46	5,60	4,26	4,06	4,11	4,12	3,74	3,62	0,94302

Tab. 7. 6 Vývoj měrných emisí oxidu siřičitého ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Z vývoje hodnot vyplývá, že v porovnání s rokem 2006 došlo u všech krajů k poklesu vypouštění oxidu siřičitého do ovzduší, což znamená zkvalitnění životního prostředí obyvatel jednotlivých regionů. Nejnižší emise SO₂ měly v roce 2013 Jihomoravský kraj a Kraj Vysočina, kde byly tyto hodnoty nižší než 0,5t/km². Zajímavá je hodnota pro Ústecký kraj, kde došlo v průběhu sledovaných let k enormnímu poklesu této hodnoty

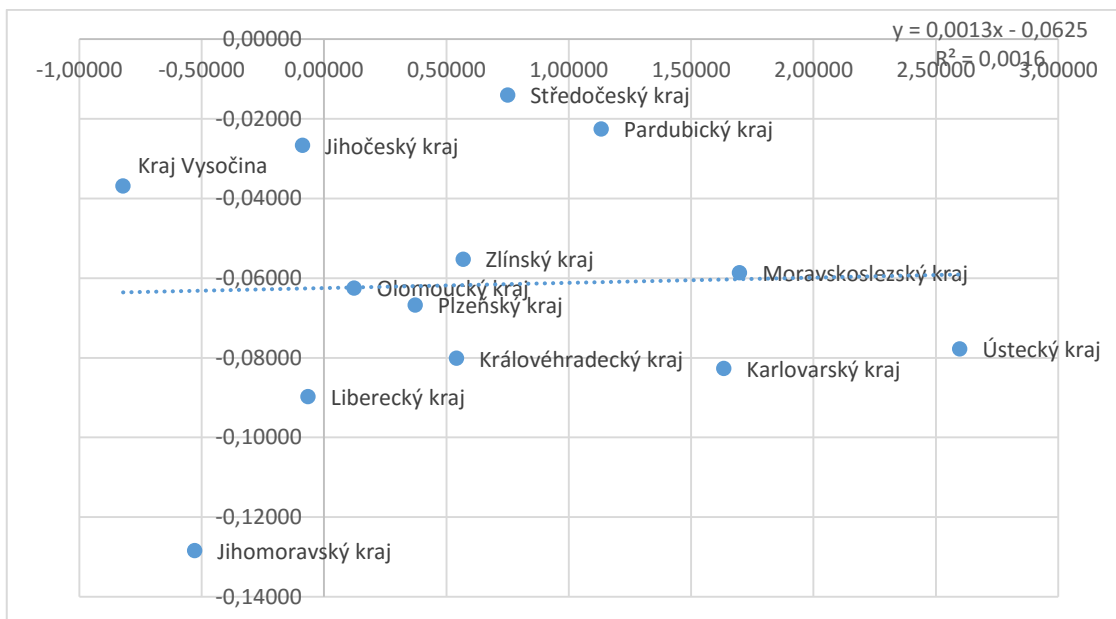
z 13,4 na 7,8, tedy o více jak 40 %, přesto je tato emise enormně vysoká oproti ostatním regionům. Druhou nejvyšší hodnotu má Moravskoslezský kraj 3,62, což je poloviční hodnota vůči Ústeckému kraji. Nejnižší hodnoty v roce 2012 měl Jihomoravský kraj a Kraj Vysočina, v obou těchto regionech bylo naměřeno méně než 0,5 t/km².

Graf 7.17 zobrazuje výpočet β -konvergence pro emise SO₂ pro jednotlivé regiony České republiky. Z grafu 7.17 je patrné, že region hlavní město Praha opět tvoří odlehlé pozorování, a proto byla z výpočtů vyloučena.

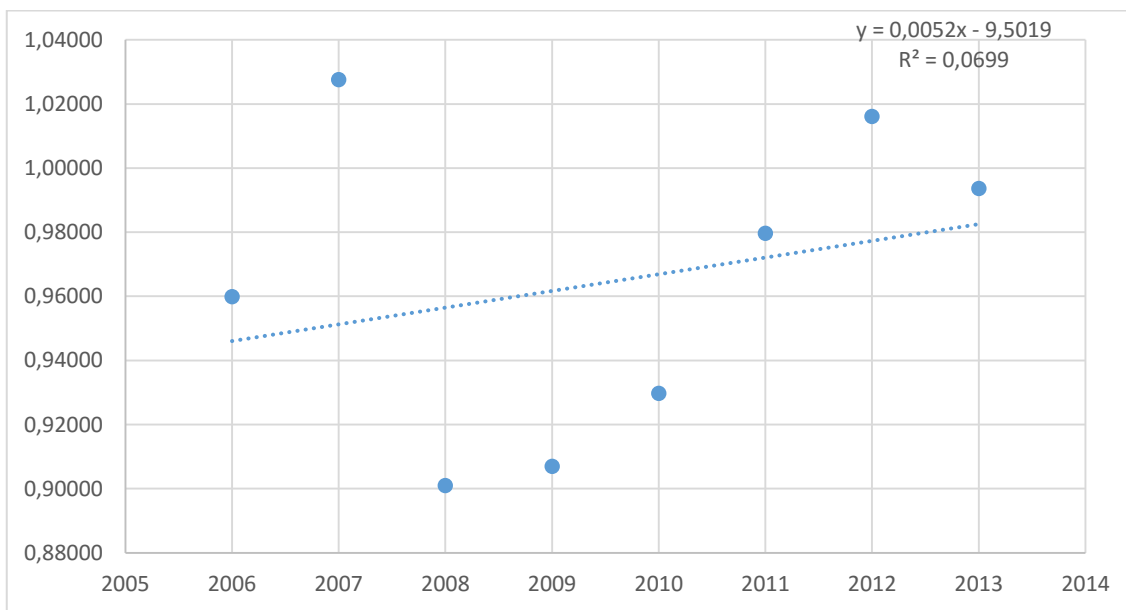
Graf 7. 17 β -konvergence, všechny regiony, vlastní úprava

Výsledky výpočtu β -konvergence pro ukazatel měrných emisí SO₂ po vyloučení regionu hlavního města Praha zobrazuje graf 7.18. Z grafu 7.18 můžeme vyčíst, že směrnice přímky je téměř nulová a přímka je jen nepatrně rostoucí, což by mohlo nasvědčovat mírné divergenci. Vzhledem k velmi nízké hodnotě indexu determinace 0,0016 je zřejmé, že ani tuto divergenci nelze spolehlivě prokázat.

Graf 7. 18 β - konvergence bez Prahy, vlastní úprava.

Výpočet σ - konvergence pro ukazatel měrných emisí SO_2 zobrazuje graf 7.19.

Graf 7. 19 σ - konvergence, vlastní úprava.

Z grafu 7.19 je patrná opět mírná divergence, regresní přímka je rostoucí a směrnice přímky kladná. Ale i zde je nutné konstatovat, že kvůli nízkému indexu determinace 0,07, nelze divergenci spolehlivě prokázat. Pokud pomineme první dva roky, tak je zřejmé, že v období 2008 až 2012 by dle grafu 7.19 byla divergence velmi výrazná.

Naděje na dožití při narození ženy

Tento ukazatel vyčísluje, jakého věku se mohou dožít ženy v jednotlivých regionech České republiky. Vývoj tohoto ukazatele zobrazuje tabulka 7.7.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	79,67	79,90	80,13	80,13	80,60	80,74	80,88	81,13	1,00260
Středočeský kraj	78,98	79,61	79,79	79,90	80,20	80,58	80,64	80,88	1,00341
Jihočeský kraj	79,53	79,89	80,00	80,10	80,44	80,80	80,98	80,93	1,00250
Plzeňský kraj	79,09	79,58	80,16	80,23	80,14	80,37	80,79	80,89	1,00323
Karlovarský kraj	78,41	78,81	79,02	79,09	79,27	79,47	79,73	80,01	1,00289
Ústecký kraj	77,47	78,10	78,48	78,52	78,59	78,70	79,01	79,00	1,00281
Liberecký kraj	79,48	79,44	79,78	80,13	80,14	80,77	80,79	80,95	1,00262
Královéhradecký kraj	80,09	80,05	80,44	80,57	80,78	81,33	81,48	81,56	1,00259
Pardubický kraj	79,70	79,52	79,95	80,51	80,46	80,34	80,72	81,07	1,00243
Kraj Vysočina	80,03	81,08	81,06	81,03	81,12	81,26	81,21	81,68	1,00291
Jihomoravský kraj	79,94	80,33	80,61	80,79	81,07	81,46	81,71	81,88	1,00343
Olomoucký kraj	79,65	79,94	79,93	79,95	80,28	80,67	80,98	81,08	1,00254
Zlínský kraj	79,71	80,17	80,36	80,48	80,87	81,30	81,35	81,56	1,00329
Moravskoslezský kraj	78,84	79,27	79,41	79,41	79,74	79,86	79,73	79,99	1,00208

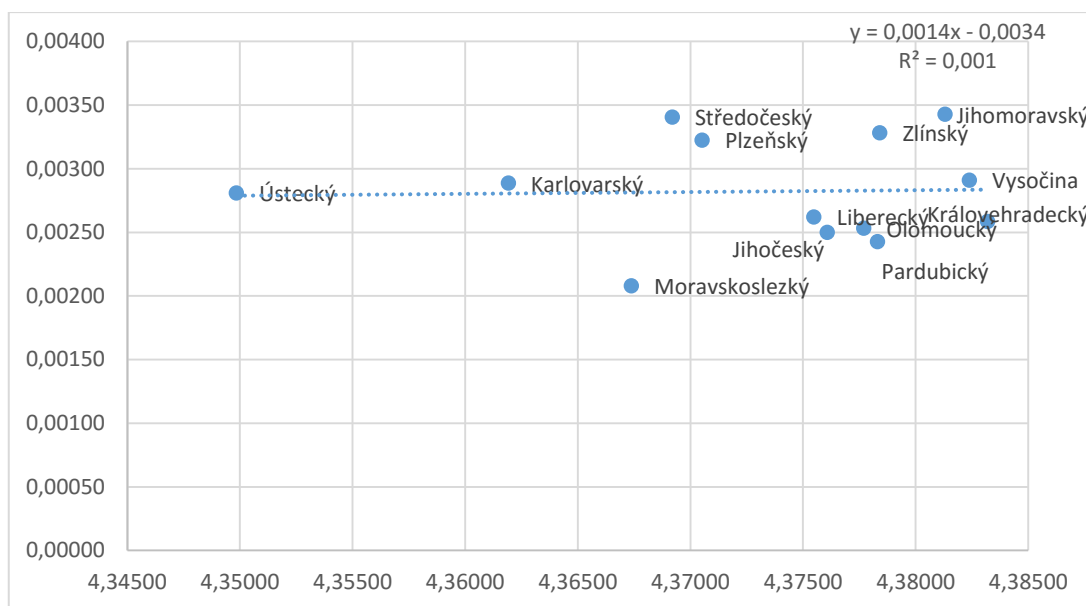
Tab. 7. 7 Vývoj ukazatele naděje na dožití ženy ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Z tabulky 7.7 je patrné, že nejvyšší naději na dožití při narození mají ženy v Jihomoravském kraji a Kraji Vysočina, zde se ženy mohou dle ukazatele dožívat

téměř 81 let. Nejnižší naděje na dožití, a to 80 let je v Ústeckém kraji. V tabulce také vidíme, že se naděje na dožití u žen nijak zásadně v jednotlivých krajích neliší.

Jak již bylo výše napsáno, hodnoty věku se v jednotlivých regionech příliš neliší ani region hlavní město Praha nevykazuje odlišné hodnoty, jak to mu bylo u předchozích ukazatelů. Vzhledem ke zvoleným postupům u předchozích výpočtů β -konvergence a σ -konvergence, kde bylo hlavní město Praha vyloučeno z pozorování z důvodu značně odlišných hodnot a tvořilo odlehlé pozorování, přistoupili jsme i zde k vyloučení tohoto regionu, a to z důvodu srovnatelnosti s výpočty u ostatních ukazatelů.

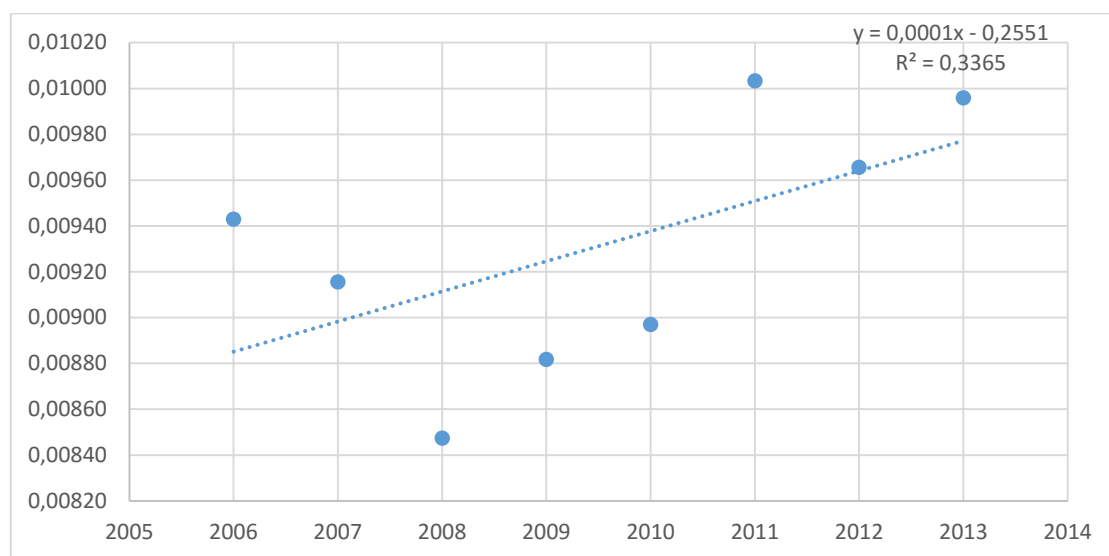
Graf 7.20 zobrazuje výpočet β -konvergence bez regionu hlavního města Prahy, který jsme vyloučili z výše uvedených důvodů.

Graf 7. 20 β -konvergence bez Prahy, vlastní úprava

Z grafu 7.20 vidíme, že výpočet β -konvergence je vzhledem k téměř nulovému indexu determinace a konstantní regresní přímce zcela neprokazatelná.

Graf 7.21 zobrazuje výsledky výpočtu σ -konvergence pro ukazatel naděje na dožití při narození ženy.

Graf 7. 21 σ -konvergence, vlastní úprava

Z grafu 7.21 můžeme vidět, že směrnice přímky je kladná a regresní přímka je rostoucí, můžeme zde tedy konstatovat, že dochází spíše k divergenci, vzhledem k vyšší hodnotě indexu determinace 0,33 je tato divergence i více prokazatelná. Z grafu 7.21 je také patrné určité sblížení do roku 2008, vidíme také to, že od roku 2009 je zjevná poměrně výrazná divergence.

Naděje na dožití při narození muži

Tento ukazatel vyčísluje, jakého věku se mohou dožít muži v jednotlivých regionech České republiky. Vývoj tohoto ukazatele zobrazuje tabulka 7.8.

Tabulka 7.8 ukazuje, že nejvyšší naděje na dožití při narození u mužů je shodně 75, 88 let v Královehradeckém kraji a Kraji Vysočina. Naopak nejmenší hodnotu 73 let má Ústecký kraj a následuje ho kraj Moravskoslezský s nadějí na dožití 73, 8 let. Jak

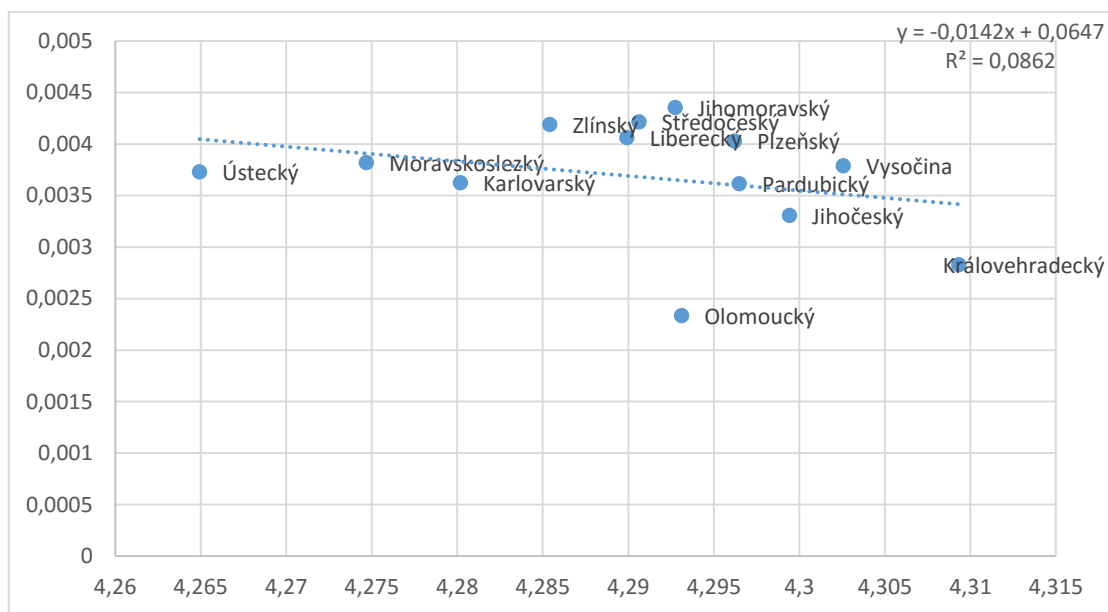
vyplývá z vývoje hodnot v tabulkách 7.7 a 7.8 nejvyšší naději na dožití u žen a mužů je v Kraji Vysočina, naopak nejnižší naděje na dožití je v Ústeckém kraji.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	75,21	75,59	75,90	76,25	76,28	76,46	76,99	77,32	1,00397
Středočeský kraj	73,01	73,44	73,75	74,03	74,31	74,64	74,93	75,20	1,00422
Jihočeský kraj	73,66	74,23	74,30	74,51	74,82	74,96	75,10	75,38	1,00331
Plzeňský kraj	73,42	73,98	74,35	74,49	74,89	75,06	75,15	75,52	1,00404
Karlovarský kraj	72,25	72,59	72,85	72,71	72,70	73,23	74,00	74,11	1,00363
Ústecký kraj	71,16	71,38	71,73	72,01	72,25	72,76	72,97	73,04	1,00374
Liberecký kraj	72,96	73,08	73,27	73,90	74,37	74,77	75,26	75,06	1,00407
Královéhradecký kraj	74,39	74,81	75,02	75,11	75,24	75,47	75,63	75,88	1,00283
Pardubický kraj	73,44	73,82	74,24	74,65	74,83	74,84	74,94	75,32	1,00362
Kraj Vysočina	73,89	74,39	74,54	74,77	75,14	75,54	75,63	75,88	1,00380
Jihomoravský kraj	73,17	73,55	74,13	74,53	74,72	75,14	75,21	75,43	1,00437
Olomoucký kraj	73,19	73,26	73,52	73,92	74,02	74,14	74,28	74,40	1,00234
Zlínský kraj	72,63	73,33	73,38	73,38	73,49	73,72	74,38	74,79	1,00420
Moravskoslezský kraj	71,86	72,31	72,30	72,45	72,64	72,71	73,29	73,81	1,00383

Tab. 7. 8 Vývoj ukazatele naděje na dožití ženy ve sledovaných letech, zdroj: ČSÚ, vlastní úprava.

Ani zde u ukazatele naděje na dožití při narození muži (stejně jako u ukazatele naděje dožití při narození ženy) nevykazuje region hlavní město Praha velmi odlišné hodnoty, jak to mu bylo u předchozích ukazatelů. Vzhledem ke zvoleným postupům u předchozích výpočtů β - konvergence a σ - konvergence, kde bylo hlavní město Praha vyloučeno z pozorování z důvodu značně odlišných hodnot a tvořilo odlehlé pozorování, přistoupili jsme i zde k vyloučení tohoto regionu, a to z důvodu srovnatelnosti s výpočty u ostatních ukazatelů.

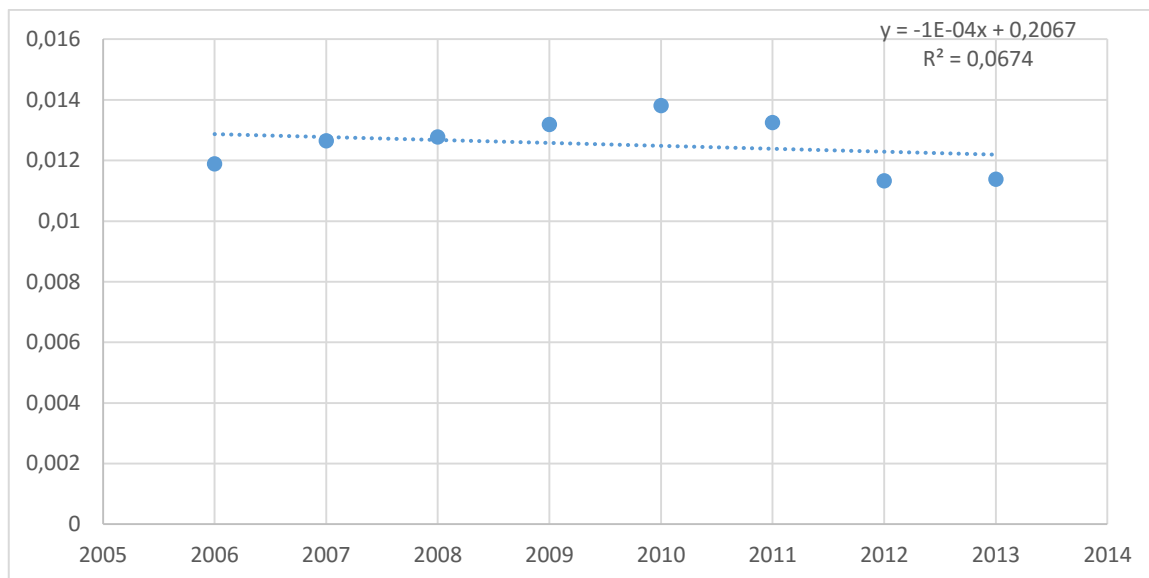
Graf 7.22 zobrazuje výpočet β - konvergence bez regionu hlavního města Prahy, který jsme vyloučili z výše uvedených důvodů. Z grafu 7.22 je patrná velmi slabá konvergence, kvůli nízkému indexu determinace 0,09 je ale tato viditelná konvergence málo prokazatelná.

Graf 7. 22 β - konvergence bez Prahy, vlastní úprava.

Graf 7.23 zobrazuje vývoj hodnot pro výpočet σ - konvergence u ukazatele naděje na dožití při narození muži.

Z grafu 7.23 vidíme, že regresní přímka má zápornou a téměř nulovou směrnici, regresní přímka je mírně klesající, což vypovídá o slabé konvergenci. Vzhledem k enormně nízké hodnotě indexu determinace 0,07 zde není možné konvergenci spolehlivě prokázat. Směrodatná odchylka nevykazuje, jak je patrné z grafu 7.23, v čase výraznější změny.

Graf 7. 23 σ - konvergence, vlastní úprava

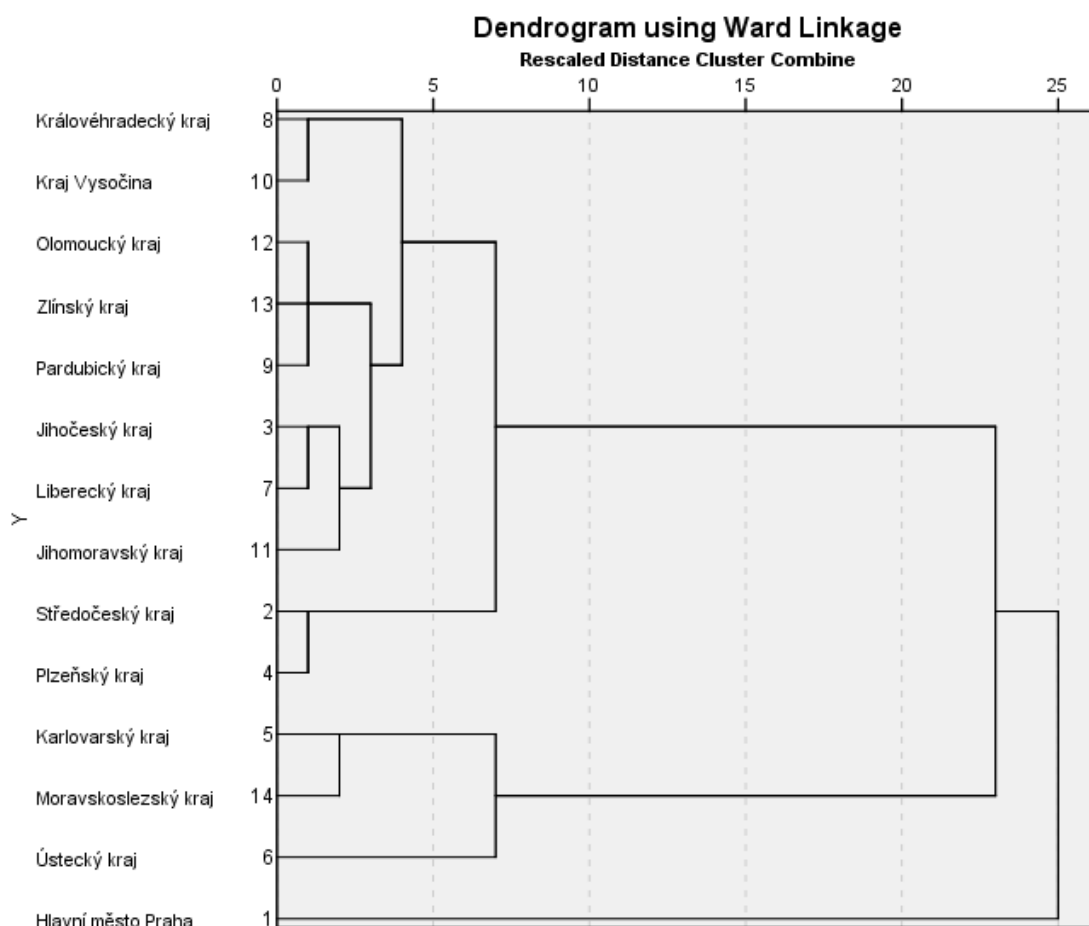
8 SHLUKOVÁ ANALÝZA

Jak bylo popsáno v kapitole 6 této disertační práce, druhým provedeným zkoumáním, jehož prostřednictvím mělo být dosaženo stanovených cílů, je shluková analýza. Shluková analýza podobně jako výpočty v kapitole 7 nám má odpovědět na základní položenou otázku: K jakému vývoji regionálních nervností dochází v jednotlivých regionech NUTS 3 v České republice.

8.1 Shluková analýza – všechny ukazatele

Z grafu 8.1 můžeme vyčíst, že po provedení shlukové analýzy ze všech výše zmíněných ukazatelů lze definovat tři výraznější shluky. První shluk tvoří hlavní město Praha, která se výrazně lišila i v předešlých výpočtech β -konvergence a σ -konvergence. Region hlavní město Praha je nejdynamičtější se rozvíjející region, který představuje významný článek v hierarchii středoevropských metropolí a plní nadnárodní funkce. Druhý shluk tvoří tři kraje, kraj Karlovarský, Moravskoslezský a Ústecký. Tyto kraje můžeme podle SRR ČR pro roky 2007-2013 zařadit do skupiny zaostávajících nebo jinak problémových regionů. Ústecký a Moravskoslezský kraj se potýká s problémy souvisejícími s útlumem dříve dominantních odvětví a v důsledku toho vzniklých problémů, jako jsou např. vysoká míra nezaměstnanosti, existence sociálně patologických jevů či odchod mladé a kvalifikované pracovní síly. Karlovarský kraj má velkou heterogenitu, na jedné straně ho tvoří lázeňské oblasti a na druhé straně oblasti značně postižené restrukturalizací, např. Sokolovsko. Dalším jeho problémem je i odlehlost a nízká úroveň dopravního propojení s ostatními centry v České republice. Karlovarský kraj, patřící k mladším regionům, má omezenou nabídku středních a vysokých škol a tato skutečnost se projevuje podprůměrnou vzdělanostní úrovní jeho obyvatel ve srovnání s ostatními kraji. Z tohoto důvodu se Karlovarský kraj také potýká s nízkým růstem HDP ve srovnání s ostatními kraji. Třetí shluk je tvořen dvěma podskupinami, jednu z nich tvoří Plzeňský a Středočeský kraj. Oba tyto regiony SRR klasifikuje jako rozvíjející se regiony. Středočeský kraj má díky regionu hlavního města

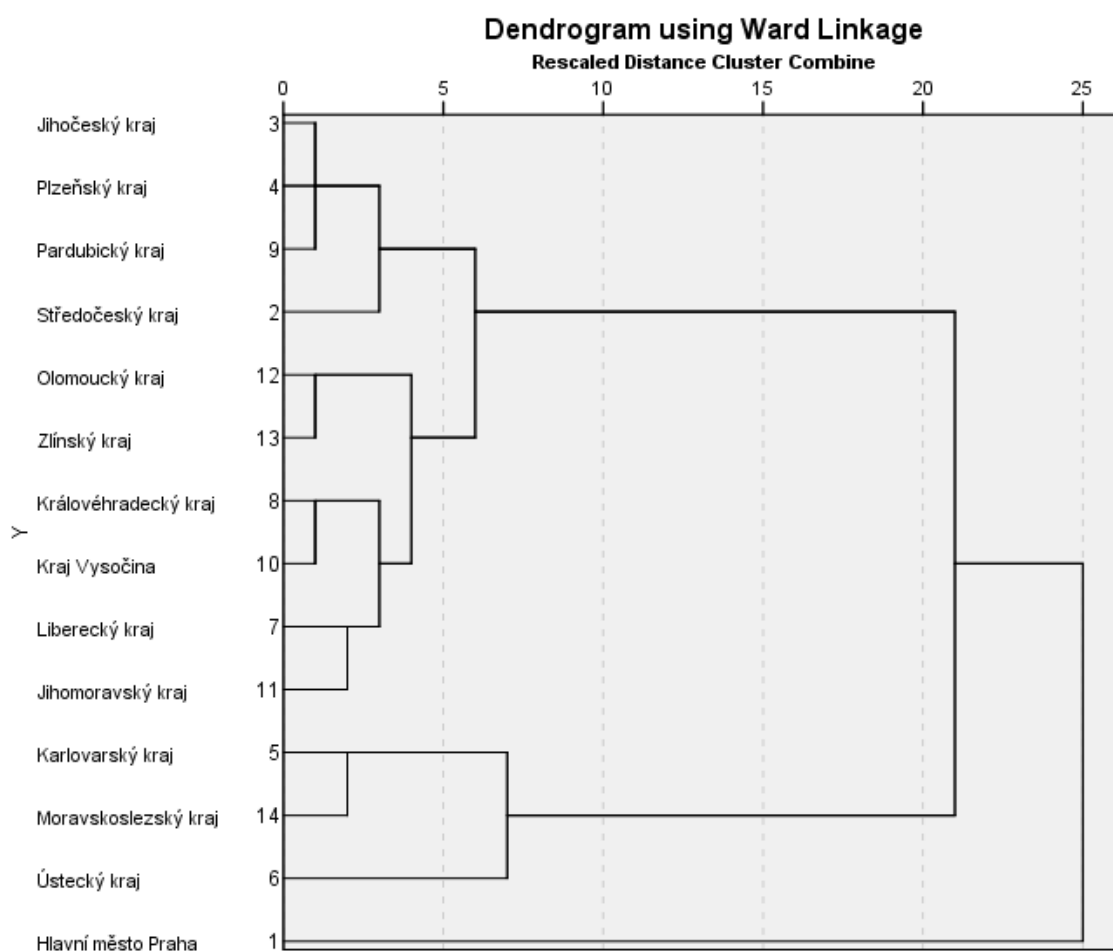
Prahy, kterou obklopuje významný růstový potenciál, a Plzeňský kraj byl do této skupiny zařazen z důvodu úspěšného procesu tvorby nových pracovních míst v nově se rozvíjejících zónách a podnicích. A druhou, velkou podskupinu, tvoří zbývajících osm krajů.

Graf 8. 1 Dendrogram shlukové analýzy, všechny ukazatele, rok 2006, vlastní úprava

Graf 8.2 zobrazuje, jak se změnila situace oproti roku 2006. Vidíme, že region hlavní město Praha se neustále významně liší od ostatních regionů a opět tvoří vlastní shluk. Skupina nejslabších regionů, která se nejvíce odlišuje od regionů ostatních, zůstala nezměněna. Vidíme zde také jistou konvergenci, kterou dokazuje skutečnost, že v roce

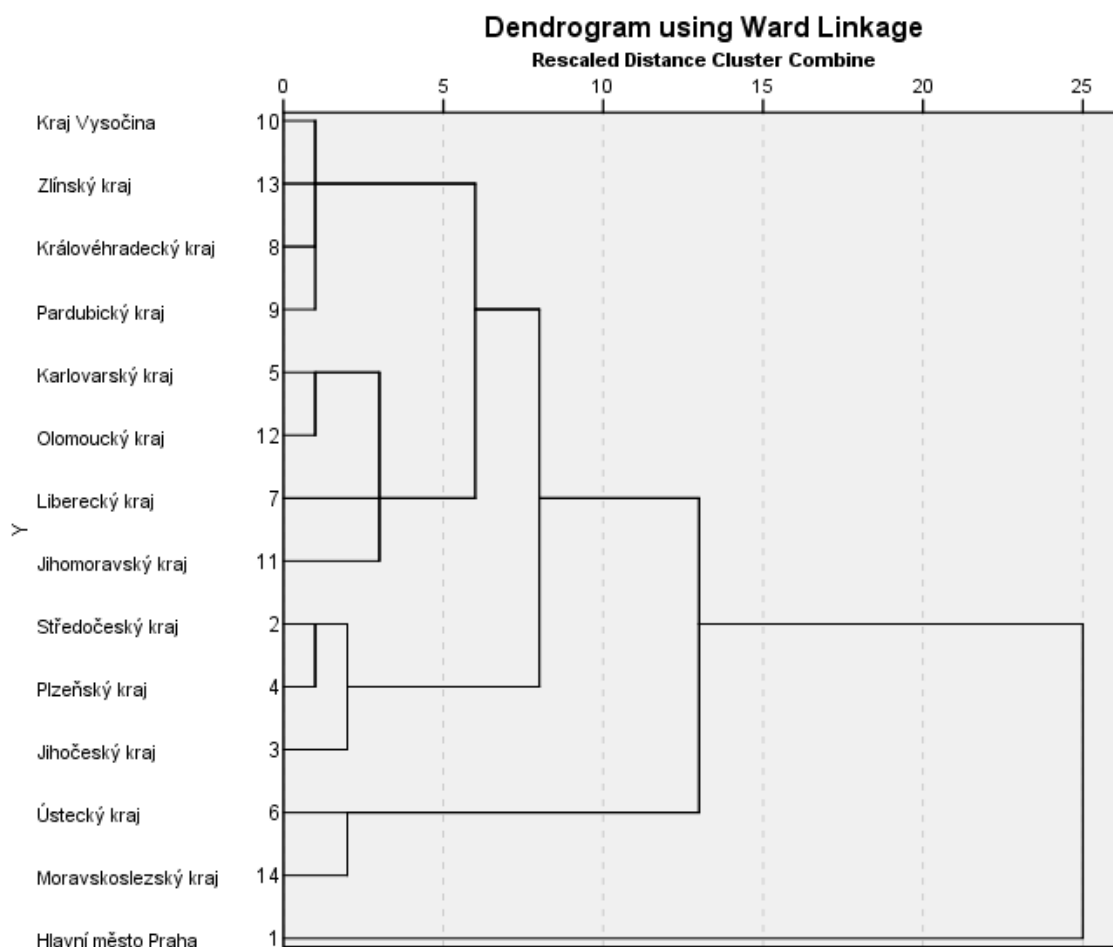
2006 tvořily podskupinu rozvíjející se kraje Plzeňský a Středočeský, ty byly od ostatních krajů odděleny a v roce 2012 se rozdíly zmenšily a novou podskupinu tvoří spolu s nimi i kraj Jihočeský a Pardubický, které podle SRR můžeme zařadit mezi regiony s průměrnou nebo nižší dynamikou rozvoje. Souhrnně můžeme konstatovat, že se v dendrogramu shlukové analýzy projevila slabá míra konvergence, o čemž svědčí to, že se celková nejvyšší relativní vzdálenost v grafu mezi kraji bez Prahy mírně zmenšila z hodnoty zhruba 23 na hodnotu 21, tedy o necelých 10 %.

Graf 8. 2 Dendrogram shlukové analýzy, všechny ukazatele, rok 2012, vlastní úprava

8.2 SHLUKOVÁ ANALÝZA – VYBRANÉ UKAZATELE

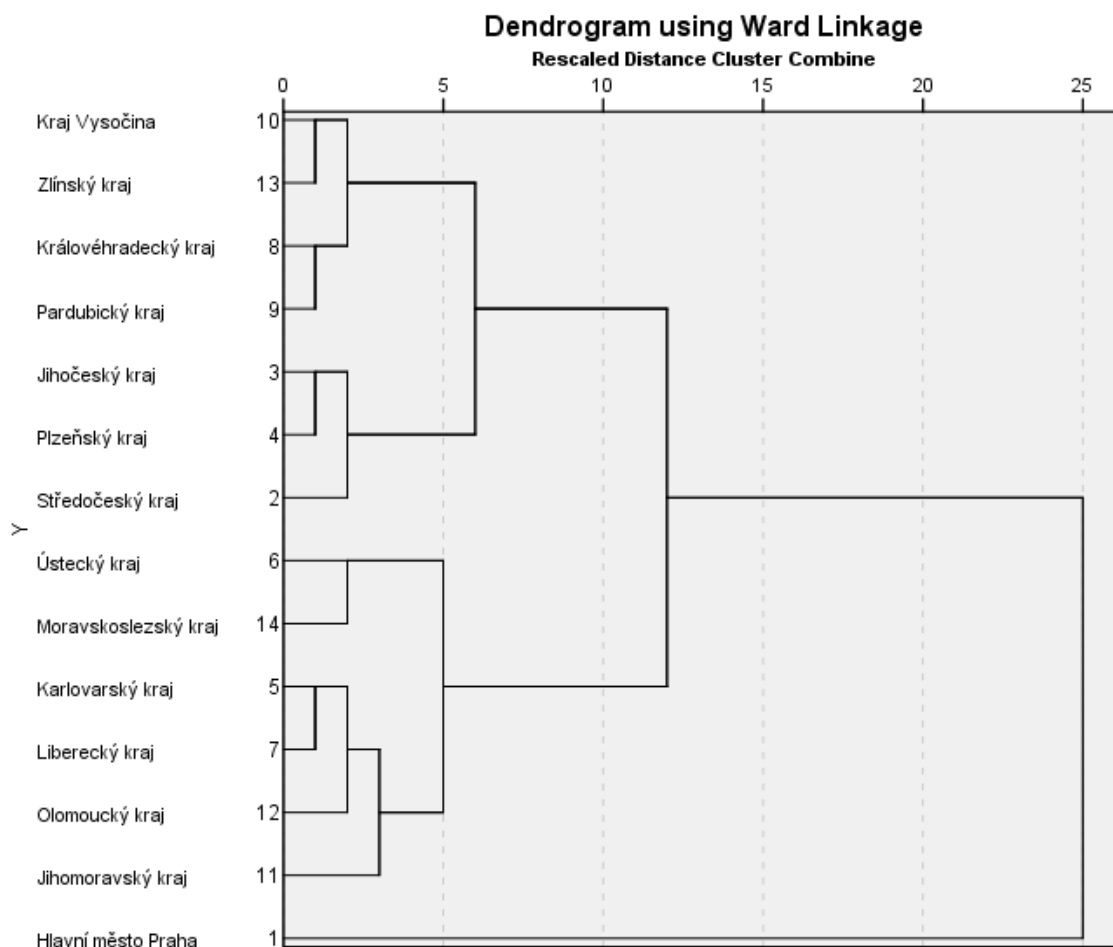
Do druhé shlukové analýzy byly, jak již bylo zmíněno výše, zařazeny pouze ty ukazatele, které vykázaly určitou míru β - či σ - konvergence. Jde o hrubý domácí produkt, tvorbu hrubého fixního kapitálu, míru nezaměstnanosti a zjištěné trestné činy.

Graf 8. 3 Dendrogram shlukové analýzy, vybrané ukazatele, rok 2006, vlastní úprava

Ze shlukové analýzy pro vybrané ukazatele v prvním sledovaném roce můžeme vidět, že opět samostatný shluk tvoří hlavní město Praha, jak tomu bylo i u shlukové analýzy pro všechny ukazatele a i v předešlých výpočtech β - a σ - konvergence. Z dendrogramu

můžeme vidět, že zde u vybraných ukazatelů lze nyní identifikovat tři výraznější shluky, nepočítáme-li Prahu. První shluk tvoří zaostávající Moravskoslezský a Ústecký kraj, další shluk rozvíjející se regiony tvořené Středočeským, Plzeňským a Jihočeským krajem. A třetí shluk, tvořený dvěma podskupinami. První podskupina je tvořena regiony označené podle SRR jako regiony s průměrnou nebo nižší dynamikou rozvoje, jedná se o Zlínský, Pardubický, Královehradecký kraj a Kraj Vysočina. A druhou podskupinu představují Jihomoravský kraj, dle SRR zařazený mezi rozvíjející se regiony, Liberecký kraj, patřící mezi regiony s průměrnou nebo nižší dynamikou rozvoje, a Karlovarský a Olomoucký kraj, oba zařazené mezi zaostávající nebo jinak problémové regiony.

Graf 8. 4 Dendrogram shlukové analýzy, vybrané ukazatele, rok 2012, vlastní úprava

V roce 2012 vidíme, že se výrazněji změnila struktura shluků. Z původních tří velkých, výrazně oddělených shluků, vznikly pouze dva shluky. Zanikla původně nejslabší skupina (Moravskoslezský kraj a Ústecký kraj) a nejvýkonnější skupina (Středočeský, Plzeňský a Jihočeský kraj). Kraje se rozdělily na výkonnější shluk, který zahrnuje podskupinu Středočeského, Plzeňského, Jihočeského kraje a podskupinu Pardubického, Královéhradeckého, Zlínského kraje a Kraje Vysočina a slabší, méně výkonný shluk tvořený Karlovarským, Olomouckým, Libereckým a Jihomoravským krajem, ke kterému se připojila dříve nejslabší podskupina tvořená Moravskoslezským a Ústeckým krajem. Souhrnně můžeme konstatovat, že se v dendrogramu shlukové analýzy projevila slabá míra konvergence, o čemž svědčí to, že se celková nejvyšší relativní

vzdálenost mezi kraji mírně zmenšila zhruba z hodnoty 13 na hodnotu 12, tedy o necelých 10 %.

Celkově lze říci, že určitá slabší míra konvergence se projevila především skutečností, že v obou případech z původního rozdělení krajů do dvou nebo tří skupin (výkonnější, slabší, případně střední) se během zkoumaného období rozdíl částečně zmenšovaly a nyní lze kraje rozdělit do dvou skupin na slabší a výkonnější, které se od sebe o něco méně odlišují. Některé dříve výrazněji oddělené podskupiny se k sobě přiblížily a vytvořily jeden nový shluk. Při započtení všech sledovaných proměnných zůstává stejná skupina slabších krajů a vyrovnávají se střední a silnější regiony. Při započtení pouze vybraných čtyř proměnných, u kterých vyšla nejsilnější sigma i beta konvergence, vznikly opravdu pouze dvě oddělené skupiny, některé kraje ze střední skupiny se přiblížily slabším krajům, některé k silnějším.

DISKUSE VÝSLEDKŮ A ZÁVĚR

Cílem této disertační práce bylo na základě ukazatelů β -konvergence, σ -konvergence a shlukové analýzy zhodnotit vývoj regionálních disparit v jednotlivých vyšších územně samosprávných celcích v České republice v letech 2006 - 2013. Tyto metody byly vybrány na základě rešerše literatury zabývající se touto problematikou. Ukazatele β -konvergence a σ -konvergence pro hodnocení regionálních disparit doporučili nebo použili např. Barro, Sala-i-Martin, 2004; Shen, Wang, Yi, 2008; Pukelienė, Butkus, 2012; Okko, 2003; Smrčková, Vlček, Cveňgroš, 2008; Nevima, Melecký, 2011; Novotný, 2010; Blažek, Csank, 2007; Buček, Gerulová, 2009; Martin, Sunley, 1998) a shlukovou analýzu např. Poledníková, Lešková, 2012; Hloušek, 2004; Kožiak, Suchý, Kaščaková, Nedelová, 2014; Měrtlová, Prokop, 2015; Tuleja, 2012; Víturka, 2010; Mederly, Topercer, Nováček, 2004; Campo, Monteiro, Soares (2008), Zivadinovic, Dumicic, Casni, 2009; Horká, 2013.

Beta konvergence, vycházející z neoklasického pojetí ekonomického růstu, kde růst HDP je negativně závislý na počáteční ekonomické úrovni, což vyjadřuje skutečnost, že chudší země vykazují vyšší růstovou dynamiku než země bohatší a postupně dochází ke vzájemnému sblížení mezi těmito zeměmi.

Sigma konvergence vychází také z neoklasické teorie regionálního růstu, kde všechny státy konvergují ke stejné úrovni vyspělosti, anebo ke stejnému ekonomickému výkonu.

Shluková analýza umožňuje rozdělení množiny objektů vstupní datové matice do několika shluků. Výstupem shlukové analýzy je identifikace regionů, které jsou si nejvíce podobné z hlediska zvolených ukazatelů. Vytvořením shluků docílíme toho, že jednotlivé regiony uvnitř jednoho shluku jsou si co nejvíce podobné, naopak regiony z různých shluků jsou si z hlediska zvolených ukazatelů podobné co nejméně. Identifikace podobnosti určitých regionů by mohla sloužit v budoucnu k efektivnější tvorbě regionální politiky a implementaci jejích nástrojů. Výsledky této analýzy by se mohly stát podklady pro aktéry regionální politiky k tomu, aby vytvářeli regionální

politiku pro jednotlivé regiony na základě podobností jednotlivých regionů, a to i když spolu nesousedí a nachází se každý na jiném místě České republiky.

Analýza byla prováděna pomocí vybraných ukazatelů dostupných pro statistické jednotky NUTS 3. Těmito ukazateli byly hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, nezaměstnanost a skupina ukazatelů hodnotící kvalitu života - čistý disponibilní důchod, zjištěné spáchané trestné činy, emise SO₂, naděje při dožití mužů a žen. Data byla získána ze internetových stránek Českého statistického úřadu. Za sledované období bylo vybráno období let 2006 - 2013. U některých ukazatelů byla data analyzována pouze do roku 2012, protože za rok 2013 nebyla ještě v době zpracování této práce dostupná. Proto i ve shlukové analýze byly porovnávány roky 2006 a 2012.

V teoretické části disertační práce byly obecně popsány důvody vzniku regionální politiky Evropské unie a jednotlivé vývojové etapy, kterými procházela. Také zde byly zmíněny přístupy jednotlivých ekonomických teorií k regionálnímu rozvoji, základní myšlenky jednotlivých autorů k důvodům vzniku regionálních disparit a doporučení aktérům regionální politiky jak tyto nerovnosti řešit. Pokud použijeme vyšší míru abstrakce, můžeme teorie regionálního rozvoje rozdělit na dva proudy.

První z nich, konvergenční přístup, popisuje vznik regionálních nerovností jako důsledek přirozeného vývoje specifického regionu v dlouhém období. Stoupenci neoklasických a neoliberalistických směrů předpokládají, že existují automatické tendence k vyrovnávání regionálních rozdílů a regionální politika by měla pouze posilovat tyto přirozené vyrovnávací mechanismy a jinak nezasahovat.

Druhý, divergenční, přístup reprezentují keynesiánské a neomarxistické přístupy. Ty poukazují na fakt, že regiony nejsou schopny samoregulace a bez zásahu regionální politiky vznikají regionální nerovnosti a ty se neustále zvětšují. Tento problém je výraznější u hospodářsky slabších regionů.

Regionální politika v České republice nemá dlouhodobou historii, její prvopočátky můžeme datovat až do druhé poloviny 90. let 20. století. Po přechodu naší ekonomiky

z centrálně plánované na tržní ekonomiku, veškeré úsilí směřovalo na úspěšné dokončení této ekonomické transformace a regionální politice nebyl přisuzován velký význam. V této době se regionální politika omezovala jen na podporu malých a středních podniků v problémových oblastech. S postupem transformace a restrukturalizace českého průmyslu se v druhé polovině 90. let 20. století začaly výrazně projevat rozdíly mezi jednotlivými regiony České republiky.

Důležitým milníkem se stal rok 1997, kdy Česká republika jakožto stát usilující o vstup do Evropské unie, obdržela hodnotící zprávu Evropské komise, kde byla kritizována za neexistenci regionální politiky. Poté tedy došlo k tvorbě a schválení klíčových zákonů a strategických dokumentů a zpracování zásad regionální politiky v souladu se základními principy regionální politiky Evropské unie.

Vstupem České republiky do Evropské unie v květnu 2004 se nám otevřela možnost čerpat finanční prostředky určené na regionální politiku Evropské unie. A regionální politika začala být v České republice realizována v souladu s prioritami Evropské regionální politiky. Základním programovým dokumentem pro využívání finančních prostředků z Evropské unie se stal Národní strategický referenční rámec, který navázal na Národní rozvojový plán. Základním dokumentem regionální politiky na úrovni státu se stala Strategie regionálního rozvoje.

Národní rozvojový plán si stanovil pro současné programovací období 2007 - 2013, v kterém vznikala tato práce, tento globální cíl: Globálním cílem Národního rozvojového plánu v období 2007 - 2013 je přeměna socioekonomického prostředí České republiky v souladu s principy udržitelného rozvoje tak, aby Česká republika byla přitažlivým místem pro realizaci investic, práci a život obyvatel. Prostřednictvím trvalého posilování konkurenceschopnosti bude dosahováno udržitelného růstu, jehož tempo bude vyšší než průměrný růst EU 25. ČR bude usilovat o růst zaměstnanosti a o vyvážený a harmonický rozvoj regionů, což povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva.

Jak je možné vyčíst z tohoto globálního cíle, Česká republika usiluje o vyvážený rozvoj jednotlivých regionů, to v důsledku znamená, že se snaží eliminovat socioekonomické rozdíly ve vývoji jednotlivých regionů. Jedním ze tří cílů regionální politiky Evropské unie pro současné programovací období 2007 - 2013 byl cíl Konvergence. Zjištění, jakým způsobem se jednotlivé regiony z hlediska zvolených ukazatelů vyvíjí, zda dochází ke konvergenčním tendencím a naplňuje se tak cíl Konvergence nebo zda má tento vývoj spíše divergenční tendence, bylo hlavním cílem této disertační práce. Pomocí výše zmíněných metod hodnocení a ukazatelů jsme dospěli k níže uvedeným výsledkům.

Zda vývoj v jednotlivých regionech vykazuje konvergenční či divergenční tendence pro zvolené ukazatele a zda je tato konvergence/divergence spolehlivě prokazatelná bylo řešeno v praktické části této disertační práce dle výše popsaných postupů. Souhrn výsledků zobrazuje tabulka I.

Na začátku hodnocení je nutno podotknout, že na základě výsledků byl ze všech pozorování vyloučen region hlavní město Praha. Jak je patrné z grafického zobrazení v kapitole 5, tento region tvořil u všech výpočtů odlehlá pozorování, které výrazně ovlivňovalo celkový výsledek, a proto byl z výpočtů vyřazen.

Ukazatel hrubého domácího produktu patří ke klíčovým ukazatelům ekonomického vývoje a rozvoje jednotlivých regionů. V průběhu sledovaných let docházelo k růstu hodnoty tohoto ukazatele u všech sledovaných regionů. Nejdynamičtěji se vyvíjejícím regionem byl Jihomoravský kraj, kde se hodnota HDP zvýšila téměř o 25 % oproti prvnímu sledovanému roku, nejpomaleji se rozvíjejícími regiony byly ve sledovaných letech Středočeský kraj a Ústecký kraj. Výsledky ukazatelů β -konvergence a σ -konvergence ukázaly, že zde existují oba typy konvergence, σ -konvergence však převládá nad β -konvergencí. Zajímavé bylo zjištění, že výpočet σ -konvergence se výrazně měnil, pokud jsme ze sledovaných let vyřadili rok 2013. Hodnota roku 2013 se umístila daleko od ostatních let a směrnice regresní přímky byla kladná, tudíž převažovaly spíše divergenční tendence. Poté co byl výpočet ještě jednou opakován bez

roku 2013, byl výsledek značně odlišný, regresní přímka byla klesající a index determinace regresní závislosti měl hodnotu 0,22, mohli jsme tudíž prokázat konvergenční tendence. Z obou výše uvedených výsledků vyplývá, že ve vývoji hrubého domácího produktu došlo v roce 2013 k výraznému zvýšení rozdílů mezi jednotlivými sledovanými regiony.

	β- konvergence	σ- konvergence
Hrubý domácí produkt	slabá konvergence/nízký index determinace	výraznější konvergence/vyšší index determinace
Tvorba hrubého fixního kapitálu	výrazná konvergence/vysoký index determinace	výrazná konvergence/vysoký index determinace
Míra nezaměstnanosti	výrazná konvergence/vysoký index determinace	výrazná konvergence/vysoký index determinace
Čistý disponibilní důchod	slabá konvergence/nízký index determinace	výrazná divergence/vyšší index determinace
Měrné emise SO₂	velmi slabá divergence/nízký index determinace	velmi slabá divergence/nízký index determinace
Zjištěné spáchané trestné činy	slabá konvergence/nízký index determinace	výraznější konvergence/vyšší index determinace
Naděje na dožití při narození ženy	neprokazatelný trend/nulový index determinace	výrazná divergence/vyšší index determinace
Naděje na dožití při narození muži	velmi slabá konvergence/nízký index determinace	slabá konvergence/nízký index determinace

Tab. I Závěr/1 Souhrn výsledků disertační práce, vlastní úprava

Ukazatel tvorby hrubého fixního kapitálu představuje navýšení rekonstrukce, modernizace a nové investice v regionu. Region hlavního města Prahy se opět značně lišil od ostatních sledovaných krajů, hodnota tohoto ukazatele byla pro tento ukazatel dvojnásobně vyšší než u Středočeského kraje, který patří k druhému nejlepšímu kraji. Naopak nejnižší hrubý fixní kapitál vytváří Královéhradecký kraj, a to čtyřnásobně

méně než region hlavního města Prahy. Na základě dalších výpočtů můžeme konstatovat, že regionální nerovnosti v jednotlivých krajích se v průběhu sledovaných let snižovaly, dokazuje to zjištěná výrazná a spolehlivě prokazatelná β - konvergence a σ - konvergence. Otázkou však zůstává, co toto sblížování způsobilo, a zda je tento fakt pozitivní pro všechny sledované regiony. Může totiž znamenat, že u některých regionů došlo v roce 2013 k poklesu ukazatele tvorby hrubého fixního kapitálu oproti roku 2006, což není pro daný region zrovna ideální stav. Analýzy na toto téma by mohly být námětem pro další výzkum.

Sledování vývoje míry nezaměstnanosti v jednotlivých letech přinesl tyto výsledky. V průběhu let došlo k enormnímu nárůstu tohoto ukazatele v regionu hlavního města Prahy, míra nezaměstnanosti se zvýšila o více než 60 % v posledním sledovaném roce oproti prvnímu sledovanému roku. I zde můžeme na základě výpočtů spolehlivě prokázat vysokou míru sblížování jednotlivých regionů. I zde si můžeme klást otázku, co stojí za tímto snižováním regionálních rozdílů, a zda je toto snižování pozitivní či spíše negativní. Zda znamená to, že všechny regiony se přibližují ke stejné míře nezaměstnanosti, či spíše u regionů, které na začátku měly vysokou hodnotu tohoto ukazatele, zůstaly na hodnotě stejné a naopak regiony s původně nižší nezaměstnaností se přiblížily růstem této hodnoty. V tomto případě se přikláníme spíše k tomu, že se u regionů s původně nižší nezaměstnaností tato nezaměstnanost viditelným způsobem zvýšila a přiblížila se nezaměstnanosti regionů, které těmto problémům čelí již delší dobu. Tomuto tvrzení napomáhá i výše zmíněný fakt, že u hlavního města Prahy došlo k 60% nárůstu nezaměstnanosti oproti roku 2006 a podobně tomu bylo i u Jihočeského, Libereckého, Středočeského kraje a Kraje Vysočina, kde se míra nezaměstnanosti zvýšila v roce 2012 oproti původnímu roku 2006 o více než 40 %.

Zajímavé by bylo zjistit, jak se tyto rozdíly vyvíjejí uvnitř těchto regionů. Námětem pro další výzkum by mohlo být sledování vývoje míry nezaměstnanosti v obcích s rozšířenou působností v jednotlivých krajích České republiky. Výsledkem by pak mohlo být zjištění, zda existuje shodný vývoj u těchto jednotlivých obcí, nebo míru

nezaměstnanosti v rámci kraje zvyšují jen některá území obcí s rozšířenou působností, kde se může např. jednat o okrajové části regionů.

U souboru ukazatelů kvality života můžeme na základě zjištěných výsledků konstatovat rozdílný vývoj pro jednotlivé ukazatele, dokonce zde můžeme spatřit divergentní tendence pro některé ukazatele.

Ukazatel čistý disponibilní důchod, který nám naznačuje úroveň materiálního bohatství domácností (trvale bydlících) v jednotlivých regionech České republiky. Nejlépe jsou na tom domácnosti v regionu hlavního města Praha, následuje Středočeský a Plzeňský kraj, nejhůře se naopak mají v Ústeckém, Karlovarském, Olomouckém a Moravskoslezském kraji. Z provedených výpočtů můžeme konstatovat, že zde můžeme spatřit slabou β -konvergenci, ale ani tu nemůžeme díky nízkému indexu determinace spolehlivě prokázat. Jiná situace nastala u σ -konvergence, zde můžeme celkem spolehlivě konstatovat divergenci, a tím značné zvyšování regionálních rozdílů v jednotlivých regionech pro daný ukazatel.

V případě zjištěných spáchaných trestných činů je patrná slabá neprokazatelná β -konvergence, ale na druhou stranu výraznější, spolehlivě prokazatelná σ -konvergence.

V případě měrných emisí SO_2 vyšla shodně pro oba výpočty β -konvergence a σ -konvergence slabá divergence – zvětšování rozdílů mezi jednotlivými regiony. Ale ani tato divergence nemůže být spolehlivě prokázána vzhledem k velmi nízké hodnotě indexu determinace.

U naděje na dožití při narození žen můžeme konstatovat výraznou, spolehlivě prokazatelnou σ -divergenci. Zajímavý je fakt, že do roku 2008 bylo patrné určité sbližování v tomto ukazateli, ale poté nastalo velmi výrazné zvyšování rozdílů mezi jednotlivými sledovanými regiony. U výpočtu β -konvergence nemůžeme konstatovat žádný trend, regresní přímka je konstantní.

Je zajímavé, že u naděje na dožití při narození mužů došlo k trochu jiným výsledkům, než tomu bylo v případě žen. Zde můžeme konstatovat velmi slabou β - i σ - konvergenci, které ale nejsou spolehlivě prokazatelné.

Shluková analýza byla provedena dvakrát. První studie byla vytvořena pro všechny výše zmíněné ukazatele a druhá jen pro ukazatele, u který bylo možné na základě výpočtů β - konvergence a σ - konvergence spolehlivě prokázat β - či σ - konvergenci.

U shlukové analýzy provedené se všemi zvolenými ukazateli při srovnání let 2006 a 2012 jsme dospěli k těmto závěrům. Region hlavního města Prahy tvoří samostatný, velmi vzdálený shluk, což potvrzuje též výsledky přechodných výpočtů β - konvergence a σ - konvergence, kdy hlavní město Praha svými rozdílnými hodnotami jednotlivých ukazatelů tvořilo vždy odlehlá pozorování. Další shluk vytvořily tři zaostávající kraje, které se potýkají s problémy souvisejícími s útlumem dříve dominantních odvětví, patří mezi ně Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský kraj. Tyto kraje tvořily i samostatný shluk v roce 2012, nedošlo tedy u nich k žádnému přiblížení k ostatním regionům. Třetí shluk pak tvořily dvě podskupiny. Jednu z nich tvořily rozvíjející se Plzeňský a Středočeský kraj a druhou podskupinou tvořilo zbývajících osm krajů. Jistou konvergenci můžeme spatřit i zde na základě vytvoření shluků v roce 2012. K této skupině rozvíjejících se regionů přibýly v roce 2012 Jihočeský a Pardubický kraj, přičemž oba tyto kraje řadíme do regionů s průměrnou nebo nižší dynamikou rozvoje. Celkově však můžeme na základě výsledků shlukové analýzy potvrdit malé snižování rozdílů mezi jednotlivými regiony, což vyplývá z faktu, že celková relativní vzdálenost v grafu mezi kraji bez Prahy se mírně zmenšila o necelých 10 % z hodnoty 23 na hodnotu 21.

V druhé provedené shlukové analýze byly použity pouze ukazatele, u kterých byla spolehlivě prokazatelná míra β - konvergence či σ - konvergence. Jednalo se o ukazatele hrubý domácí produkt, tvorba hrubého fixního kapitálu, míru nezaměstnanosti a zjištěné spáchané trestné činy. Podobně jako u prvního případu vytvořil region hlavního města Prahy samostatný, vzdálený shluk. Ostatní kraje vytvořily tři výrazné shluky. První

shluk opět tvořily zaostávající Moravskoslezský a Ústecký kraj, druhý shluk vytvořily Středočeský, Plzeňský a Jihočeský kraj a třetí shluk tvořily dvě podskupiny – regiony s průměrnou nebo nižší dynamikou rozvoje – Zlínský, Pardubický, Královéhradecký kraj a Kraj Vysočina a regiony zaostávající – Karlovarský a Olomoucký kraj. V roce 2012 došlo k výrazné změně struktury shluků, z původních tři výrazně oddělených shluků vznikly pouze shluky dva. Původně nejslabší skupina tvořená Moravskoslezským a Ústeckým krajem vytvořila nový shluk méně výkonných regionů spolu s Karlovarským, Olomouckým, Libereckým a Jihomoravským krajem. Druhý výkonnější shluk tvořily dvě podskupiny, první z nich Pardubický, Královéhradecký, Zlínský kraj a Kraj Vysočina a druhou z nich Středočeský, Plzeňský a Jihočeský kraj. I tady můžeme konstatovat, že v průběhu let je viditelná slabá míra konvergence, o čemž svědčí snížení celkové relativní vzdálenosti o necelých 10 % z hodnoty 13 na hodnotu 12.

U obou provedených studií můžeme konstatovat, že v průběhu let se meziregionální rozdíly ve vybraných ukazatelích nepatrně snížily. Svědčí o tom fakt, že některé dříve výrazněji oddělené skupiny se k sobě přiblížily a vytvořily shluk. Při shlukové analýze se všemi ukazateli došlo ke sblížení středních a silnějších regionů, skupina slabších regionů v tomto případě zůstala stejná. U shlukové analýzy prováděné pouze s vybranými ukazateli, u kterých bylo možné spolehlivě prokázat konvergenci, vznikly v roce 2012 pouze dvě oddělené skupiny, některé z krajů se přiblížily ke krajům silnějším, některé naopak ke krajům slabším.

Na základě zjištěných výsledků analýz β - konvergence a σ - konvergence můžeme stanovit závěr, že v průběhu programovacího období 2007 - 2013 docházelo k mírnému sblížení regionálních rozdílů mezi jednotlivými regiony NUTS 3 v České republice. Potvrdily to i výsledky shlukové analýzy, kdy v obou pozorováních se relativní vzdálenosti snížily o necelých 10 %, což svědčí o mírné konvergenci. V případě druhé provedené shlukové analýzy došlo i k přiblížení zaostávajících regionů k ostatním regionům.

Zajímavým námětem pro další zkoumání by mohlo být využití výpočtů β -konvergence a σ -konvergence a shlukové analýzy pro porovnání regionů NUTS 2 s využitím dalších ukazatelů a také pro srovnání vývoje socioekonomických nerovností v regionech NUTS 2 a NUTS 3 v dalších státech Evropské unie.

Výsledky shlukové analýzy a uspořádání jednotlivých shluků by mohlo být podmětem k tvorbě budoucích regionálních strategií v České republice. Naskýtá se zde otázka, zda stávající vytvoření regionů soudržnosti na základě sousedství jednotlivých krajů je optimální a zda by tedy regiony soudržnosti a strategie jejich rozvoje neměly být raději vytvářeny na základě jiných kritérií, jako je např. podobnost ve vývoji dle jednotlivých socioekonomických ukazatelů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

ARMSTRONG, H., TAYLOR, J.: *Regional economics and policy*. 3rd ed. Malden, Mass.: Blackwell, 2000, x, 437 p. ISBN 06-312-1713-4.

BARRO, R., SALA I MARTÍN, X.: *Economic growth*. 2nd ed. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2004, xvi, 654 s. ISBN 02-620-2553-1.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D.: *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 211 s. ISBN 80-246-0384-5.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D.: *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 342 s. ISBN 978-80-246197-4-3.

BORTS, G. H., H. L. STEIN.: *Economic Growth in Free Market*. New York: Columbia Univ Press, 1964, 235 s.

DUFEK, J., MINAŘÍK, B.: *Hodnocení rozvojového potenciálu krajů České republiky z hlediska lidských zdrojů*. 2010. Brno: MZLU, 142 s. ISBN 978-80-7375-424-2

ČADIL, J.: *Regionální ekonomie: teorie a aplikace*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2010, xi, 152 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-191-8.

EMMANUEL, A.: *Unequal Exchange: A Study of the Imperialism of Trade*. New York: Monthly Review Press, 1972, 453 s.

FALTOVÁ LEITMANOVÁ, I.: *Regionální rozvoj - přístupy a nástroje*. 1. vyd. Praha: Alfa nakladatelství, 2012, 198 s. Ekonomie studium. ISBN 978-80-87197-58-5.

GOODALL, B.: *The penguin dictionary of human geography*. 1. publ. London: Penguin Books, 1987, Penguin reference books.

HARVEY, D.: *Social justice and the city*. Rev. ed. Athens: University of Georgia Press, 2009, p.354 Geographies of justice and social transformation. ISBN 978-0-8203-3403-5.

HEBÁK, P., HUSTOPECKÝ, J., JAROŠOVÁ, E., MALÁ, I.: *Vícerozměrné statistické metody*. Vyd. 1. Praha: Informatorium, 2005, 3 sv. ISBN 80-733-3025-3.

HENDL, J.: *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Vyd. 2., opr. Praha: Portál, 2006, 583 s. ISBN 80-736-7123-9.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. 4 vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2004, 448 s. ISBN 80-86473-80-5.

KÖNIG, P., LACINA, L.: *Rozpočet a politiky Evropské unie*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2004, xxiv, 374 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-717-9846-0.

KREJČÍ, Tomáš.: *Regionální rozvoj: teorie, aplikace, regionalizace*. 1. vyd. V Brně: Mendelova univerzita, 2010, 155 s. ISBN 978-80-7375-414-3.

MAIER, G., TÖDTLING, F.: *Regionálna a urbanistická ekonomika*. 1. vyd. Bratislava: Elita, 1998, 313 s. ISBN 80-804-4049-2.

MALINOVSKÝ, J., SUCHÁČEK, J.: *Velký anglicko-český slovník regionálního rozvoje a regionální politiky EU*. Ostrava: VŠB- TU Ostrava, Ekonomická fakulta. 956 s. ISBN 80-248-1117-0.

MATOUŠKOVÁ, Z.: *Úvod do prostorové ekonomiky*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1992, 112 s.

MEDERLY, P., TOPERCER, J., NOVÁČEK, P.: *Indikátory kvality života a udržitelného rozvoje: kvantitativní, vícerozměrný a variantní přístup*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd CESES, 2004, 117 s. ISBN 80-239-4389-8.

MYRDAL, G.: *Economic theory and under-developed regions*. London: G. Duckworth, 1957, 167 s.

NELSON, R.: *Technology, institutions and economic growth*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2005, 306 s. ISBN 06-740-1916-4.

PILEČEK, J.: *Regionální politika, územní disparity a dopady hospodářské krize v České republice*. Vyd. 1. Praha: ÚRS Praha, 2011, 169, [44] s. ISBN 978-80-7369-383-1.

PUKELIENĚ, V., BUTKUS, M.: *Evaluation of regional β convergence in EU countries at NUTS3 level*. Ekonomika. Vol. 91. issue. 2, p. 22–37. Roosa, S. A. (2008). Sustainable Development Handbook. 2nd ed. – Lilburn: The Fairmont Press, p. 491. ISBN 978-1-4398-5048-0.

RICHARDSON, H., W.: *Regional and urban economics*. Harmondsworth, UK: Penguin books, 1978, 416 s.

STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J.: *Regionální politika a její nástroje*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 212 s. ISBN 978-80-7367-588-2.

SVATOŇOVÁ, M. a kol.: *Základy strukturální a regionální politiky EU*. Jihlava: Krajský úřad Kraje Vysočina, 2006.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra.: *Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007, 129 s. ISBN 978-80-7395-019-4.

TVRDOŇ, J., ŽÁRSKA, E., HAMALOVÁ, M.: *Regionální rozvoj*. Vyd. 1. Bratislava: Ekonóm, 1995, 174 s. ISBN 80-225-0671-0.

VANHOVE, N.: *Regional Policy: A European Approach*. 3rd edn. Aldershot: Ashgate, 1999, 639 s.

VEBER, V.: *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 645 s. ISBN 80-7106-663-X. Kapitola 12. Evropská unie, s. 353–365.

WOKOUN, René.: *Regionální rozvoj a jeho management v České republice*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2007, 244 s. ISBN 978-80-245-1301-0.

WOKOUN, R.: *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. 475 s. ISBN 978-80-7201699-0.

ŽÍTEK, V., a KLÍMOVÁ, V.: *Regionální politika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 106 s. ISBN 978-80-210-4761-7.

Elektronické zdroje:

ABRAHAM, F a VAN ROMPUY, P. *Convergence-Divergence and the Implications for Community Structural Policies*. *Cashiers Economiques de Bruxelles* [online]. 1992, (135), p. 279-318. Dostupné z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=abraham+convergence-divergence+and+the+implications+for+community+structural+poilcies

ANTONESCU, Daniela. Identifying Regional Economic Disparities and Convergence in Romania. *Procedia Economics and Finance* [online]. 2012, 3, s. 1148 - 1155 [cit. 2016-02-

01]. Dostupné z: [http://www.scientificpapers.org/wp-content/files/1277_Antonescu_Ide](http://www.scientificpapers.org/wp-content/files/1277_Antonescu_Ide%20nificarea_disparitilor_i_convergeniei_economice_regionale_n_Romnia.pdf)

ATKINSON A.: On the measurement of inequality. *Journal of Economic Theory*, [online]. 1970, 3, p. 244-

263. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.521.849&rep=rep1&type=pdf>

BACHTLER, J., MENDEZ, C.: Who Governs EU Cohesion Policy? Deconstructing the Reforms of the Structural Funds. *Journal of Common Market Studies* [online]. 2007, 45,3,

p. 535-564 Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1007100

BERMANGROUP: *Regionální hospodářská konkurenceschopnost* [online]. 2006 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://www.czechinvest.org/data/files/prirucka-verejna-sprava-208.pdf>

BECKERMAN, W., BORTS, G., H., STEIN, J.,L.: Economic Growth in a Free Market. *The Economic Journal*. 1965, 75(300), 822-. DOI: 10.2307/2229687. ISSN 00130133. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/10.2307/2229687?origin=crossref>

BLAŽEK, J.: Teorie regionálního vývoje: je na obzoru nové paradigma či jde o pohyb v kruhu? In: *Geografie - Sborník ČGS*. 3. 1999, s. 141-159. Dostupné také z: http://geography.cz/sbornik/wpcontent/uploads/downloads/2014/03/1999_104_3_Blazek_Teorieregionalnihovyvojejenaobzorunoveparadigma.pdf

BLAŽEK, J., CSANK, P.: Nová fáze regionálního rozvoje v ČR. *Sociologický časopis* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 43, 5, s. 947-964 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d2ffd3fa8a03b8e86e13607a250144d6e459df19_512_07-5%20Blazek.pdf

BUČEK, M., GERULOVÁ, L.: Regionálna konvergencia resp. divergencia na pozadí teoretických koncepcií. In: *Regionální disparity* [online]. Šilheřovice, 2008. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd3_regdis_2008/pdf/02%20regdis_2008.pdf

CAMPO, C., MONTEIRO, F., SOARES, J.: The European regional policy and the socio-economic diversity of European regions: A multivariate analysis. *European Journal of Operational Research*, 2008, vol. 187, iss.2, pp. 600–612. DOI10.1016/j.ejor.2007.03.024

ČERVENKA, J. 2003.: „Jak změřit životní úroveň?“ *Socioweb* 2003 (2): 3-4. ISSN 1214-1720. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/103_SOCIOweb_2_2003.pdf

FACHIANELLI, H., TOMÁNEK, Petr.: Praktická aplikace vybraných metod měření regionálních disparit na oblast sociální vybavenosti regionů. Regionální disparity. *Working Papers No. 7*, Červenec 2010. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2010. s. 5-23. ISSN: 1802-9450

FALUDI, A., PEYRONY, J.: Cohesion Policy Contributing to Territorial Cohesion – Future Scenarios, Refereed article No. 43, September, 2011, *European Journal of Spatial Development*.

GAJDOVÁ, K., TULEJA, P.: Economic Potential of the Regions of the Czech Republic, *Journal of Economics, Business and Management* vol. 3, no. 1, [online]. 2015. p. 43-47, 2015. Dostupné z: <http://www.joebm.com/papers/153-W00019.pdf>

GIANNETTI, M.: The effects of integration on regional disparities: Convergence, divergence or both? *European Economic Review* [online]. 2002, (46), p. 539-567

HAMADA, R.: *Vybrané spôsoby a metódy merania a hodnotenia regionálnych disparít* [online] 2011 Dostupné z: http://www.regionalnirozvoj.eu/sites/regionalnirozvoj.eu/files/02_hamada_opraveny.pdf

HAMPL, M, Müller, J.: Společenská transformace a regionální diferenciacie Česka: Příklad vývoje rozmístění pracovních míst a obyvatelstva. *Geografie* [online]. 2011, 116,(3), s. 211-230 Dostupné z: http://geography.cz/sbornik/wpcontent/uploads/2011/10/g11-3-1hampl_muller.pdf

HAMPL, M: Regionální diferenciacie současného socioekonomického vývoje v České republice. In: *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (2007), 5, p. 889-910. Dostupné z: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-53514>

HAMPL, M.: Regionální diference společnosti: Obecné typy vývojových procesů. *Geografie* [online]. 2010, 115(1) Dostupné z: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2009/03/g10-1-1hampl.pdf>

HAPIOT, Aude a Assen SLIM. *Regional gaps and regional policies. The example of the Czech Republic and Slovakia* [online] 2004. Dostupné z: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/konference/03/05_Hapiot.pdf

HORKÁ, L.: Factors of socioeconomic development of regions: an alternative approach to an assessment of regions. In 16th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings. Brno: Masarykova univerzita. 2012. p. 51–59. ISBN 978-80-210-6257-3. DOI10.5817/CZ.MUNI.P210-6257-2013-5.

HUČKA, M.: Vznik a příčiny územních nerovností. Regionální disparity. *Working Paper, No. 1*, 2007. s. 13-19. [on-line] in: http://disparity.vsb.cz/pdf/pracovni_listy.pdf.

HLOUŠEK, J.: Využití vícerozměrných statistických metod při hodnocení krajů. [online]. 2004 Dostupné z: http://www.agris.cz/Content/files/main_files/61/139319/hlousek.pdf

CHABIČOVSKÁ, K.: Přístupy k hodnocení disparit. In: *Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 352- 355. ISBN 978- 80- 7368- 903- 2. Dostupné z: http://konference.osu.cz/cgsostrava2010/dok/Sbornik_CGS/Metodologie_geografie/Pristupy_k_hodnoceni_disparit.pdf

CHAJDIAK, Jozef. *Vzdialenosti krajov a zhluky krajov podľa životnej úrovne* (2006). *Forum Statisticum Slovacum* [online]. 2008, roč. 4 č. (5), s. 34-38 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: <http://www.ssds.sk/casopis/archiv/2008/fss0508.pdf>

JEŽDÍK, V., CHLAD, M.: *Rozdíly mezi kraji ČR - vývoj a příčiny* [online]. Praha: Český

statistický úřad, 2009 Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20535610/138209.pdf/91ec12c9-164f-4d41-b247-9e19adc2f156?version=1.0>

KADERŤÁBKOVÁ, A. a kol. (2007): Proces konvergence v nových členských zemích EU. *Working paper CES VŠEM* [online]. 6/2007. Praha: VŠEM. 2007, s. 68. ISSN 1801-2728 Dostupné z: https://www.vsem.cz/data/data/ces-soubory/working paper/gf_WPNo607.pdf

KERN, J.: Úvod do typologie disparit v regionech, přístupy k využívání disparit při koncipování rozvoje aglomerací v regionech Horní a Dolní Slezsko. *Regionální disparity. Working papers.* [online]. 2007, s. 33-39 [cit. 2014-10-02]. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0701.pdf

KOŽIAK, R.: 2008. Zmierňovanie regionálných disparít prostredníctvom regionálnej politiky. Univerzita Mateja Bela, EF v Banském Bystrici v spolupráci s OZ Ekonomika, 135 s. ISBN 978-80-8083-573-6

KOŽIAK, R., SUCHÝ, M., KAŠČÁKOVÁ, A., NEDELOVÁ, G.: Využitie zhlukovej analýzy pri skúmaní medziregionálnych rozdielov. *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* [online]. Hustopeče, 2014. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210 - 6840 - 2014-

3. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/003_2014.pdf

KUTSCHERAUER, A.: Disparity a jejich vliv na územní rozvoj země. Regionální disparity. Working Papers No. 4, únor 2009. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2009 [online]. Ostrava, 2009(4), s. 5 -

13 Dostupné z: http://disparity.idealnihosting.cz/dokumenty2/RD_0904.pdf

KUTSCHERAUER, A. a kol.: *Regionální disparity v územním rozvoji České republiky – jejich vznik, identifikace a eliminace* [online]. Ostrava: VŠB-Technická univerzita

Ostrava, 2010. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/vysledky/15_zaverecna_%20zprava_2010.pdf

MARTIN, R., SUNLEY, P. Slow Convergence? The New Endogenous Growth Theory and Regional Development. *Economic Geography* [online]. Clark University, 1998, Vol. 74(3), s. 201-227. Dostupné z: ftp://131.252.97.79/Transfer/ES_Pubs/ESVal/econ_geog/martin_1998_EndogGrowthAndRegionalDevelop_econGeog_v74_3_p201.pdf

MARTINČÍK, D.: Ekonomicko-sociální úroveň krajů – komplexní srovnávací analýza. [online]. Dostupné z: http://www.ekonomiemanagement.cz/download/1331826656_ad67/02_martincik.pdf

MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K.: Vývoj regionálnych disparít na Slovensku a problémy regionálneho rozvoja Prešovského kraja. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, Folia geographica*, 2005, XLIII, 8, ISSN 1336-6157, PU Prešov, s. 66-88.

MĚRTLOVÁ, L., PROKOP, M.: Shluková analýza jako metoda v regionálních analýzách. In XVIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: ESF MU Brno. 2015. s. 56-63. ISBN 978-80-210-7861-1. Dostupný z WWW: <www.econ.muni.cz/kolokvium>.

MICHÁLEK, A.: Vybrané metody merania regionálnych disparít. In *Geografický časopis*. [online] 64(3), s. 219-235 Dostupné z https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&doc=journallist&part=list_articles&journal_issue_no=11112875

NEDOMLELOVÁ, I.: Teorie rozvoje, teorie ekonomického růstu a teorie regionálního rozvoje [online]. 2008 Dostupné z WWW: <<http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2008/fl1.pdf>>.

NEVIMA, Jan a Lukáš MELECKÝ. Hodnocení beta-konvergence regionů NUTS 2 visegrádské čtyřky prostřednictvím regresního modelu. *Auspicia* [online]. Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2012, s. 58-61 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.opf.slu.cz/aak/2011/03/nevima.pdf>

NOVOTNÝ, V., NOSEK, V: Regionální dimenze sociálně-ekonomických nerovností v Česku: pojetí, měření, empirie. *Sborník příspěvků z XXI. sjezdu České geografické společnosti* [online]. České Budějovice, 2006 Dostupné z: https://web.natur.cuni.cz/~nosek6/admin/volne/CB_conf.pdf

OECD. Geographic Concentration and Territorial Disparity in OECD Countries. Paris: OECD Publications Service, [online]. 2002. Dostupné z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=OECD.+Geographic+Concentration+and+Territorial+Disparity+in+OECD+Countries.+Paris:+OECD+Publications+Service%2C+2002.

OKKO, Paavo. Regional growth and convergence via integration – the case of the large EU. In: *43rd European Congress of Regional Science* [online]. Javaskyla, 2003. Dostupné z: <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa03/cdrom/papers/445.pdf>

PALÁN, Josef. *Regionální politika Evropské unie* [online]. Praha: Parlamentní institut, 2009. Dostupné z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=Pal%C3%A1n+2009+poslanec%C3%A1+sn%C4%9Bmovna

PĚLUCHA, M., KOUŘILOVÁ, J., WOKOUN, R.: Regionální politika EU a v ČR. *Evropský sociální fond Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti* [online]. Dostupné z: http://kreg.vse.cz/wp-content/uploads/2011/04/RP_Regionalni-politika-EU-a-vCR.pdf

PILEČEK, J.: Měření regionálních disparit – pohled zpět. Regionální disparity a hospodářské subjekty v regionálním rozvoji. Sborník z mezinárodní vědecké konference. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2010. s. 58-73. ISBN: 978-80-248-2328-7.

PILEČEK, J., MULLER, J.: *Regionální disparity ve vývoji nezaměstnanosti v období hospodářské krize*. Regionální disparity a hospodářské subjekty v regionálním rozvoji. Sborník z mezinárodní vědecké konference. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2010. [online]. Ostrava. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd6_regdis_2010/pdf/06_regdis_%202010.pdf

POLEDNÍKOVÁ, E., LELKOVÁ, E.: Evaluation of Regional Disparities in Visegrad Four Countries, Germany and Austria using the Cluster Analysis. *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* [online]. Valtice, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/34686898/Polednikova_Lelkova.pdf

POSTRÁNECKÝ, J.: Regionální politika a regionální rozvoj v České republice. *Urbanismus a územní rozvoj* [online]. 2010, roč.XIII č.(5), s.10-16 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-05/03_regionalni.pdf

PUGA, D.: European Regional Policies in Light of Recent Location Theories. Discussion Paper No. 2767, April 2001. *Journal of Economic Geography* [online], s. 373-406 ISSN 0265-8003. Dostupné z: <http://www10.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2009/03778.pdf>

RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A.: Knowledge Economy – Regional Disparities in the Context of EU Cohesion Policy in Slovakia. *Geografické informácie* [online]. 2014, 18(2), 156-168 [cit. 2016-02-01]. DOI: 10.17846/GI.2014.18.2.156-168. ISSN 13379453. Dostupné z: <http://www.kgrr.fpv.ukf.sk/200>

REGIONÁLNÍ DISPARITY [online]. Ostrava, 2008, 2 [cit. 2014-02-01]. ISSN 1802-9450. Dostupné z: http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/RD_0802.pdf

SHEN, D.: Analysis of the Convergence of Regional Economic Growth in Beijing. *International Journal of Business and Management* [online]. 2008, 3(10). Dostupné z: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijbm/article/viewFile/1041/1010>

SLOBODA, D.: *Slovensko a regionálne rozdiely* [online]. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, [online]. 2006. 48 Dostupné z: http://www.konzervativizmus.sk/upload/pdf/Slovensko_a_regionalne_rozdiely.pdf

SKOKAN, K.: Moderní trendy a přístupy k rozvoji. Konference Evropské příležitosti regionu [online]. 2008 [cit. 2011-02-16]. Dostupné z WWW:<http://konference.dobrada.cz/web/document/cms_library/50.pdf>.

SKOKAN, Karel. Disparity a regionální rozvoj v zemích střední evropy. In: *Regionální disparity- jejich pojetí, klasifikace a měření* [online]. Šilheřovice, 2008 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd3_regdis_2008/pdf/03%20regdis_2008.pdf

SMRČKOVÁ, G.: *Reálná konvergence - souvislosti a příčiny*. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2008. [online]. Dostupné z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=re%C3%A1ln%C3%A1+konvergence+souvislosti+a+p%C5%99%C3%AD%C4%8Diny

SUCHÁČEK, Jan. Regionální nerovnosti v teoretickém kontextu. *Regionální disparity* [online]. Šilheřovice, 2008 Dostupné z: http://alkut.cz/edice_cd/cd3_regdis_2008/pdf/04%20regdis_2008.pdf

SUCHÁČEK, J.: Územní nerovnosti v teoriích regionálního rozvoje. Regionální disparity. Working Papers No. 2, červen 2008. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2009. s. 62-70. ISSN: 1802-9450

SVATOŠOVÁ, L.: The development of regional disparities in Czech Republic over the 2005-2010 years. *Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun.*, 2012, LX, (7), p. 337–344. Dostupné z http://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2012060070337.pdf

SVATOŠOVÁ, L., BOHÁČKOVÁ, I.: Metodologické přístupy k hodnocení regionálních disparit. In XV. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: Valtice, 20.-22..června 2012. Brno: MU ESF Brno,s. 11 -18. ISBN 978-80-210-5875-0.46.

SVATOŠOVÁ, L., NOVOTNÁ, Z.: Regionální disparity a jejich vývoj v ČR v letech 1996-2010. Acta Universitatis Bohemiae Meridionales, The Scientific Journal for Economics,Management and Trade, roč. 15, č. 1, s. 103 -110. ISSN 1212-3285.

STRATEGIE MÍSTNÍHO ROZVOJE ČR NA OBDOBÍ 2014 – 2020.: Analýza vývojových tendencí a disparit disparity (2011). [online]. [cit. 2011/4/4] dostupný z <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas>

ŠTEVANKA, D., MAŠTÁLKA, M.: *Vývoj regionálních disparit na úrovni České republiky* [online]. Dostupné z: http://www.regionálnírozvoj.eu/sites/regionálnírozvoj.eu/files/clanek-stevanka_r2.pdf

ŠTIKA, R.: Regionální rozdíly v Česku v 90. letech v kontextu novodobého vývoje. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*. 2004. 109, 1, s. 15-26

TULEJA, P.: Metody měření regionálních disparit v územním rozvoji České republiky. Regionální disparity. Working Papers No. 3, Prosinec 2008. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2008. s. 15-33. ISSN: 1802-9450

TULEJA, P.: Možnosti měření regionálních disparit – nový pohled. Regionální disparity. Working Papers No. 5, Květen 2009. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2009. s. 62-70. ISSN: 1802-9450

TULEJA, P.: Měření regionálních disparit – pohled zpět. Regionální disparity a hospodářské subjekty v regionálním rozvoji. *Sborník z mezinárodní vědecké konference*. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2010. s. 58-73. ISBN: 978-80-248-2328-7.

TULEJA, P., KUTSCHERAUER, A., TOMÁNEK, P.: Měření a hodnocení regionálních disparit. In: Kutscherauer, A. a kol: Regionální disparity. Disparity

v regionálním rozvoji země, jejich pojetí, identifikace a hodnocení. Series on Advanced Economic Issues. Ostrava: EkF VŠB-TU, 2010. s. 101-134. ISBN: 978-80-248-2335-5.
– kapitola, vědecká monografie

TULEJA, P.: Modelové regiony a možnosti jejich využití při hodnocení regionálních disparit. Acta academica karviniensia, č. 3, s. 134-149. ISSN 1212-415X.

TVRDÝ, L., HANČLOVÁ, J.: Clasification of the Regions. *Studies and Analyses of the Macro- and Microeconomics System Structure and Behavior Using the Economic – Mathematical Methods*. [online]. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, Faculty of Economics, 2004, s. 163- 214. ISBN 80- 248- 0666-

5. Dostupné z: http://accendo.cz/wpcontent/uploads/part_2-1_11_20041.pdf

VITURKA, M.: Disparity v regionálním vývoji. Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky. Working Papers No. 13, srpen 2008. ISSN: 1801-4496

WOKOUN, R., VYSTOUPIL, J.: *Evropský sociální fond Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti* [online]. Dostupné z: http://kreg.vse.cz/wpcontent/uploads/2011/04/REG902_Regpol-v-eu-a-cr.pdf

WOKOUN, R., KOUŘILOVÁ, J.: *Principy regionální politiky Evropské unie*, In: *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2011 ISBN 978-80-7380-304-9

ZAHRADNÍK, P., JEDLIČKA, J.: *Vybrané otázky reálné a nominální konvergence ve vztahu k EU* [online]. 2004. Dostupné z: <http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/konvergence.pdf>

Webové stránky:

www.euroskop.cz

http://ec.europa.eu/index_cs.htm

www.czso.cz

<http://disparity.vsb.cz/>

www.hajduch.cz

www.mmr.cz

www.oecd.org

www.strukturalni-fondy.cz

www.regionalnirozvoj.cz

www.vlada.cz

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. 1 Neoklasické modely regionálního růstu.	8
Tab. 1. 2 Teorie „jádro - periferie“	14
Tab. 1. 3 Přehled Neo/post marxistických teorií regionálního rozvoje.	19
Tab. 1. 4 Přehled teorií „nové ekonomické geografie“	25
Tab. 1. 5 Hlavní konvergenční teorie regionálního rozvoje.	27
Tab. 1. 6 Hlavní divergenční teorie regionálního rozvoje	28
Tab. 1. 7 Hlavní vývojové etapy regionální politiky.	30
Tab. 2. 1 Hranice počtu obyvatel pro jednotky NUTS.....	47
Tab. 2. 2 Přehled jednotlivých iniciativ	53
Tab. 2. 3 Přehled podpory ze strukturálních fondů podle jednotlivých cílů a Iniciativ v programovacím období 2000 – 2006	56
Tab. 2. 5 Přehled podpory ze strukturálních fondů Evropské unie podle jednotlivých cílů v programovacím období 2007 – 2013.	58
Tab. 7. 1 Vývoj HDP/obyv. (mil. Kč) ve sledovaných letech.....	92
Tab. 7. 2 Vývoj THFK (mil. Kč) ve sledovaných letech.....	96
Tab. 7. 3 Vývoj registrované míry nezaměstnanosti ve sledovaných letech	101
Tab. 7. 4 Vývoj ukazatele čistého disponibilního důchodu ve sledovaných letech.....	105
Tab. 7. 5 Vývoj spáchaných trestných činů ve sledovaných letech.....	109

Tab. 7. 6 Vývoj měrných emisí oxidu siřičitého ve sledovaných letech	112
Tab. 7. 7 Vývoj ukazatele naděje na dožití ženy ve sledovaných letech	115
Tab. 7. 8 Vývoj ukazatele naděje na dožití ženy ve sledovaných letech	118
Tab.	I
Závěr/1.....	132

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 3. 1 Přehled jednotlivých krajů v České republice.	66
Obr. 3. 2 Přehled jednotlivých regionů NUTS 2 v České republice.....	70
Obr. 3. 3 Popis vztahů mezi jednotlivými prvky strategie NRP	73
Obr. 3. 4 Soustava strategických a programových dokumentů sloužících k podpoře regionálního rozvoje..	74

SEZNAM GRAFŮ

Graf 2. 1 Celková alokace finančních prostředků Evropské unie vynaložených na politiku soudržnosti v období 2007 -2013.	58
Graf 3. 1 Vývoj vzniku regionálních struktur v České republice od roku 1990.....	68
Graf 3. 2 Vývoj výše finančních prostředků určených na regionální politiku poskytnuté Evropskou unií v jednotlivých programovacích obdobích	77
Graf 7. 1 β - konvergence, všechny regiony.....	92
Graf 7. 2 β - konvergence bez Prahy	93
Graf 7. 3 σ - konvergence včetně roku 2013	94
Graf 7. 4 σ - konvergence bez roku 2013	95
Graf 7. 5 β - konvergence, všechny regiony	97
Graf 7. 6 β - konvergence bez Prahy	98
Graf 7. 7 σ - konvergence	99
Graf 7. 8 β - konvergence s Prahou	102
Graf 7. 9 β - konvergence s Prahou	103
Graf 7. 10 σ - konvergence	104
Graf 7. 11 β - konvergence, všechny regiony	106
Graf 7. 12 β - konvergence bez Prahy.	107
Graf 7. 13 σ - konvergence.	108

Graf 7. 14 β - konvergence	110
Graf 7. 15 β - konvergence bez Prahy.	110
Graf 7. 16 σ - konvergence.	111
Graf 7. 17 β - konvergence	113
Graf 7. 18 β - konvergence bez Prahy.	114
Graf 7. 19 σ - konvergence.	114
Graf 7. 20 β - konvergence bez Prahy	116
Graf 7. 21 σ - konvergence	117
Graf 7. 22 β - konvergence bez Prahy.	119
Graf 7. 23 σ - konvergence	120
Graf 8. 1 Dendrogram shlukové analýzy, všechny ukazatele, rok 2006.....	122
Graf 8. 2 Dendrogram shlukové analýzy, všechny ukazatele, rok 2012	123
Graf 8. 3 Dendrogram shlukové analýzy, vybrané ukazatele, rok 2006.....	124
Graf 8. 4 Dendrogram shlukové analýzy, vybrané ukazatele, rok 2012.....	126

PŘÍLOHY

Příloha 1: Hodnoty logaritmických proměnných pro jednotlivé ukazatele

HDP na obyvatele (ln)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu (ln)
Hlavní město Praha	13,5017	13,6020	13,6395	13,5994	13,6070	13,6044	13,5973	13,6126	0,01584
Středočeský kraj	12,6847	12,7643	12,7968	12,7328	12,7179	12,7558	12,7567	12,7520	0,00961
Jihočeský kraj	12,6267	12,6692	12,6773	12,6745	12,6668	12,6721	12,7008	12,7091	0,01177
Plzeňský kraj	12,7019	12,7409	12,7191	12,7322	12,7555	12,7671	12,7536	12,7926	0,01296
Karlovarský kraj	12,4344	12,5137	12,5157	12,5219	12,5032	12,5175	12,5131	12,5328	0,01405
Ústecký kraj	12,5333	12,5963	12,6321	12,6334	12,6070	12,6264	12,6184	12,6049	0,01022
Liberecký kraj	12,5443	12,5760	12,5874	12,5461	12,5677	12,5861	12,6171	12,6221	0,01112
Královéhradecký kraj	12,5698	12,6612	12,6952	12,6866	12,6991	12,7030	12,7146	12,7322	0,02319
Pardubický kraj	12,5602	12,6504	12,6608	12,6229	12,6403	12,6826	12,6410	12,6537	0,01336
Kraj Vysočina	12,5442	12,6344	12,6286	12,6189	12,6133	12,6654	12,6864	12,6982	0,02200
Jihomoravský kraj	12,6324	12,7286	12,7953	12,7670	12,7747	12,7902	12,8188	12,8505	0,03117
Olomoucký kraj	12,4334	12,5164	12,5623	12,5397	12,5624	12,6011	12,6136	12,6094	0,02514
Zlínský kraj	12,5377	12,6135	12,6862	12,6635	12,6544	12,6790	12,6883	12,7050	0,02391
Moravskoslezský kraj	12,5430	12,6327	12,6829	12,6226	12,6495	12,7037	12,7149	12,6945	0,02165
Směrodatná odchylka logaritmu	0,0811	0,0779	0,0818	0,0769	0,0781	0,0767	0,0791	0,0851	
Průměr	12,6320	12,7071	12,7342	12,7115	12,7156	12,7396	12,7453	12,7550	
Variační koeficient	0,00642	0,00613	0,00643	0,00605	0,00614	0,00602	0,00620	0,00667	
THFK	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	pr. Koef.	

								Růstu (ln)
Hlavní město Praha	12,24394	12,44807	12,46638	12,37468	12,31377	12,31988	12,28304	0,00652
Středočeský kraj	11,60706	11,67513	11,58116	11,46459	11,43774	11,54200	11,54645	-0,01010
Jihočeský kraj	11,33671	11,39655	11,41741	11,30408	11,39632	11,29305	11,31640	-0,00339
Plzeňský kraj	11,60656	11,54246	11,42102	11,51439	11,37905	11,36567	11,30653	-0,05001
Karlovarský kraj	11,11522	11,08544	11,20065	11,09517	11,27897	11,27682	11,31126	0,03267
Ústecký kraj	11,09075	11,38013	11,34127	11,30012	11,49878	11,46195	11,40276	0,05200
Liberecký kraj	11,10538	11,15514	11,29515	11,13001	11,10669	11,17986	11,27660	0,02854
Královéhradecký kraj	11,02484	11,16321	11,19225	11,15078	11,09947	11,02427	10,99124	-0,00560
Pardubický kraj	11,08122	11,30250	11,37390	11,15465	11,32371	11,24431	11,25739	0,02936
Kraj Vysočina	11,15654	11,37254	11,21772	11,18898	11,16333	11,19213	11,24539	0,01481
Jihomoravský kraj	11,48800	11,64131	11,66889	11,51867	11,51774	11,51981	11,52116	0,00553
Olomoucký kraj	11,13400	11,27006	11,30484	11,40840	11,32245	11,24344	11,20070	0,01112
Zlínský kraj	11,17754	11,24552	11,23600	11,13209	11,21413	11,23555	11,20830	0,00513
Moravskoslezský kraj	11,22574	11,31861	11,52208	11,27663	11,28760	11,34952	11,32009	0,01573
Směrodatná odchylka logaritmu	0,20200	0,18134	0,15108	0,15348	0,13708	0,14519	0,14142	0,02504
Průměr	11,24227	11,34989	11,36710	11,27989	11,30969	11,30218	11,30033	0,00968
Variační koeficient	0,01797	0,01598	0,01329	0,01361	0,01212	0,01285	0,01251	2,58781

Míra nezaměstnanosti	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Průměrný koef. růstu (ln)
Hlavní město Praha	1,00144	0,77039	0,75943	1,29746	1,40400	1,37340	1,50851	0,08451
Středočeský kraj	1,67126	1,44606	1,49825	1,94668	2,04511	1,95601	2,01742	0,05769
Jihočeský kraj	1,73634	1,49779	1,57460	2,05199	2,14017	2,01826	2,12394	0,06460
Plzeňský kraj	1,72224	1,48918	1,61519	2,09936	2,10967	1,94724	1,98868	0,04441
Karlovarský kraj	2,21919	1,99016	2,03022	2,40461	2,43317	2,28557	2,38356	0,02739
Ústecký kraj	2,62239	2,39442	2,32791	2,61066	2,63195	2,56032	2,64046	0,00301
Liberecký kraj	1,95167	1,80039	1,93925	2,41926	2,35517	2,24727	2,32797	0,06272
Královéhradecký kraj	1,84443	1,54862	1,56983	2,07547	2,12465	2,01357	2,15292	0,05142
Pardubický kraj	1,93318	1,69210	1,78394	2,25960	2,28930	2,13326	2,21475	0,04693
Kraj Vysočina	1,96017	1,72891	1,83626	2,32731	2,37314	2,24513	2,32548	0,06089
Jihomoravský kraj	2,17702	1,93425	1,92086	2,35960	2,38571	2,28304	2,34329	0,02771
Olomoucký kraj	2,19400	1,90716	1,92731	2,50069	2,52450	2,43123	2,47290	0,04648
Zlínský kraj	2,04784	1,79509	1,81319	2,38232	2,37398	2,23538	2,34343	0,04926
Moravskoslezský kraj	2,53236	2,26346	2,13847	2,49673	2,51415	2,41442	2,51299	-0,00323
Směrodatná odchylka logaritmu	0,29560	0,29245	0,24182	0,20213	0,18043	0,19201	0,19144	0,02182
Průměr	2,04708	1,80674	1,84425	2,30264	2,33082	2,21313	2,29598	0,04148
Variační koeficient	0,14440	0,16187	0,13112	0,08778	0,07741	0,08676	0,08338	0,52603

ČDD	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu (ln)
Hlavní město Praha	12,36081	12,39780	12,44588	12,45555	12,48696	12,47656	12,47049	12,45965	0,01412
Středočeský kraj	12,11624	12,17829	12,22111	12,26879	12,28355	12,27791	12,29476	12,25846	0,02032
Jihočeský kraj	12,03755	12,07415	12,15030	12,15887	12,13216	12,14192	12,14551	12,12087	0,01190
Plzeňský kraj	12,03685	12,10763	12,17063	12,18055	12,18045	12,18947	12,21298	12,20846	0,02452
Karlovarský kraj	11,93936	11,98131	12,02417	12,07552	12,06568	12,08003	12,07094	12,07211	0,01896
Ústecký kraj	11,92329	11,95771	12,02939	12,07357	12,06690	12,07724	12,06459	12,04887	0,01794
Liberecký kraj	11,99883	12,04021	12,07172	12,10833	12,12841	12,11466	12,12079	12,10490	0,01515
Královéhradecký kraj	12,01772	12,06329	12,12823	12,16273	12,15345	12,14773	12,16815	12,15551	0,01968
Pardubický kraj	11,96294	12,02992	12,09153	12,11805	12,10477	12,11752	12,14725	12,12550	0,02322
Kraj Vysočina	11,99136	12,05364	12,11384	12,13510	12,12789	12,14677	12,15037	12,15703	0,02367
Jihomoravský kraj	11,98311	12,06503	12,12660	12,15040	12,17206	12,16058	12,18376	12,18574	0,02895
Olomoucký kraj	11,95382	12,01679	12,08190	12,09569	12,07012	12,09013	12,10476	12,07504	0,01732
Zlínský kraj	12,01040	12,05924	12,09981	12,10696	12,09386	12,11262	12,12884	12,11120	0,01440
Moravskoslezský kraj	11,91591	11,97941	12,06994	12,08851	12,08061	12,09311	12,09790	12,07568	0,02282
Směrodatná odchylka logaritmu	0,05495	0,05812	0,05495	0,05344	0,06088	0,05457	0,06175	0,06064	0,00470
Průměr	11,99134	12,04666	12,10609	12,13254	12,12769	12,13459	12,14543	12,13072	0,01991
Variační koeficient	0,00458	0,00482	0,00454	0,00441	0,00502	0,00450	0,00508	0,00500	

Zjištěné spáchané trestné činy	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	4,3270 2	4,2902 1	4,2151 5	4,2136 1	4,0792 3	4,0926 8	4,0633 6	4,1881 4	-0,01984
Středočeský kraj	3,4619 5	3,6117 3	3,5556 8	3,5028 9	3,4144 0	3,3869 9	3,3211 9	3,3601 2	-0,01455
Jihočeský kraj	3,2492 1	3,2220 0	3,2228 2	3,1100 3	3,1772 8	3,1486 8	3,0910 4	3,1612 4	-0,01257
Plzeňský kraj	3,2306 4	3,3203 6	3,2872 2	3,2200 0	3,1863 6	3,1806 8	3,1097 5	3,1754 2	-0,00789
Karlovarský kraj	3,4392 9	3,5446 6	3,3763 4	3,3569 0	3,2503 7	3,2846 6	3,2214 7	3,3045 4	-0,01925
Ústecký kraj	3,6851 8	3,7374 1	3,6814 4	3,5691 1	3,5616 6	3,6000 5	3,5011 0	3,5874 7	-0,01396
Liberecký kraj	3,5380 6	3,6136 2	3,5695 3	3,5115 5	3,4442 1	3,4408 3	3,3893 6	3,4607 4	-0,01104
Královéhradecký kraj	3,0436 1	3,2070 3	3,1180 8	3,0263 5	2,9988 9	2,9907 2	2,9704 1	2,9724 5	-0,01016
Pardubický kraj	2,9400 3	3,0252 2	2,9748 8	2,8839 3	2,8436 1	2,8760 5	2,8574 1	2,8694 7	-0,01008
Kraj Vysočina	2,7733 4	2,9313 6	2,8476 8	2,8583 9	2,8247 7	2,8227 8	2,8152 7	2,8426 3	0,00990
Jihomoravský kraj	3,3428 6	3,3809 9	3,3220 9	3,2645 9	3,2358 3	3,2466 7	3,2309 5	3,2390 9	-0,01482
Olomoucký kraj	3,0928 0	3,2013 2	3,1436 6	3,0989 6	3,0626 2	3,1116 3	3,1146 1	3,1439 8	0,00731
Zlínský kraj	2,8184 7	2,9177 7	2,8679 0	2,8332 1	2,7725 9	2,7504 5	2,7151 1	2,7536 6	-0,00926
Moravskoslezský kraj	3,3876 6	3,4594 8	3,4891 2	3,5086 2	3,4629 5	3,5397 5	3,4987 4	3,5557 1	0,02401
Směrodatná odchylka logaritmu	0,2818 4	0,2669 8	0,2694 3	0,2657 5	0,2597 5	0,2704 9	0,2529 1	0,2698 2	0,01237
Průměr	3,2310 1	3,3210 0	3,2658 8	3,2111 2	3,1719 6	3,1830 7	3,1412 6	3,1866 6	-0,00634
Variační koeficient	0,0872 3	0,0803 9	0,0825 0	0,0827 6	0,0818 9	0,0849 8	0,0805 1	0,0846 7	-1,95208

Měrné emise SO ₂	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	1,52536	1,09192	1,27257	1,22378	1,14422	0,55966	-	-	-0,24113
Středočeský kraj	0,75066	0,75679	0,73490	0,66786	0,74427	0,75151	0,65609	0,65233	-0,01405
Jihočeský kraj	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,02668
	0,08768	0,12168	0,09547	0,13648	0,10183	0,21264	0,23897	0,27444	
Plzeňský kraj	0,37277	0,32168	0,20749	0,35990	0,02064	-	-	-	-0,06673
						0,02615	0,07444	0,09431	
Karlovarský kraj	1,63285	1,84947	1,09106	1,01673	1,07101	0,98639	1,04189	1,05431	-0,08265
Ústecký kraj	2,59718	2,65851	2,41581	2,45872	2,38632	2,45498	2,36274	2,05284	-0,07776
Liberecký kraj	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,08972
	0,06513	0,24726	0,23234	0,31907	0,53689	0,81279	0,77355	0,69315	
Královéhradecký kraj	0,54083	0,49187	0,42379	0,22229	0,27763	0,21511	0,05042	-	-0,08015
								0,02020	
Pardubický kraj	1,13242	1,14635	1,05365	0,95240	1,05125	1,03049	0,94495	0,97456	-0,02255
Kraj Vysočina	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,03683
	0,82098	0,91629	0,89160	0,91629	0,82098	0,86750	0,99425	1,07881	
Jihomoravský kraj	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,12842
	0,52815	0,52243	0,53657	0,60271	0,73146	0,81038	1,23778	1,42712	
Olomoucký kraj	0,12266	-	-	-	-	-	-	-	-0,06248
		0,02849	0,19025	0,14028	0,17004	0,15916	0,31382	0,31471	
Zlínský kraj	0,56898	0,50078	0,32208	0,32930	0,21972	0,22751	0,21511	0,18232	-0,05524
Moravskoslezský kraj	1,69718	1,72246	1,44862	1,40159	1,41401	1,41498	1,31908	1,28647	-0,05867
Směrodatná odchylka logaritmu	0,95985	1,02756	0,90090	0,90697	0,92972	0,97962	1,01602	0,99360	0,03162
Průměr	0,60874	0,58552	0,44240	0,40723	0,37105	0,32249	0,22750	0,17693	-0,06169
Variační koeficient	1,57678	1,75495	2,03641	2,22718	2,50566	3,03770	4,46609	5,61577	-0,51262

Naděje dožití při narození ženy	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	4,37792	4,38079	4,38368	4,38361	4,38947	4,39124	4,39297	4,39609	0,00260
Středočeský kraj	4,36919	4,37720	4,37940	4,38078	4,38458	4,38926	4,38994	4,39302	0,00340
Jihočeský kraj	4,37608	4,38061	4,38206	4,38332	4,38751	4,39201	4,39417	4,39357	0,00250
Plzeňský kraj	4,37052	4,37671	4,38404	4,38492	4,38379	4,38666	4,39182	4,39309	0,00322
Karlovarský kraj	4,36191	4,36703	4,36976	4,37053	4,37287	4,37537	4,37868	4,38211	0,00288
Ústecký kraj	4,34984	4,35802	4,36280	4,36333	4,36426	4,36566	4,36959	4,36950	0,00281
Liberecký kraj	4,37548	4,37498	4,37924	4,38366	4,38381	4,39161	4,39185	4,39383	0,00262
Královehradecký kraj	4,38319	4,38259	4,38749	4,38914	4,39177	4,39854	4,40031	4,40128	0,00258
Pardubický kraj	4,37830	4,37600	4,38144	4,38842	4,38772	4,38626	4,39095	4,39528	0,00243
Kraj Vysočina	4,38239	4,39542	4,39517	4,39480	4,39593	4,39771	4,39708	4,40275	0,00291
Jihomoravský kraj	4,38130	4,38609	4,38962	4,39188	4,39528	4,40006	4,40319	4,40529	0,00343
Olomoucký kraj	4,37770	4,38130	4,38109	4,38141	4,38549	4,39041	4,39424	4,39542	0,00253
Zlínský kraj	4,37841	4,38413	4,38649	4,38804	4,39280	4,39811	4,39880	4,40137	0,00328
Moravskoslezský kraj	4,36738	4,37292	4,37464	4,37465	4,37874	4,38029	4,37860	4,38193	0,00208
Směrodatná odchylka logaritmu	0,00943	0,00916	0,00847	0,00882	0,00897	0,01003	0,00966	0,00996	0,00042
Průměr	4,37321	4,37792	4,38102	4,38268	4,38497	4,38861	4,39071	4,39296	0,00282
Variační koeficient	0,00216	0,00209	0,00193	0,00201	0,00205	0,00229	0,00220	0,00227	0,14775

Naděje dožití při narození mužů	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Průměrný koef. růstu
Hlavní město Praha	4,32022	4,32530	4,32938	4,33399	4,33438	4,33675	4,34367	4,34798	0,00397
Středočeský kraj	4,29062	4,29643	4,30070	4,30445	4,30828	4,31263	4,31658	4,32012	0,00421
Jihočeský kraj	4,29941	4,30722	4,30810	4,31092	4,31514	4,31689	4,31878	4,32257	0,00331
Plzeňský kraj	4,29620	4,30379	4,30882	4,31064	4,31602	4,31828	4,31950	4,32439	0,00403
Karlovarský kraj	4,28019	4,28488	4,28840	4,28651	4,28637	4,29354	4,30406	4,30557	0,00363
Ústecký kraj	4,26493	4,26795	4,27292	4,27677	4,28016	4,28715	4,29005	4,29105	0,00373
Liberecký kraj	4,28992	4,29152	4,29411	4,30265	4,30903	4,31442	4,32097	4,31834	0,00406
Královehradecký kraj	4,30932	4,31492	4,31774	4,31891	4,32063	4,32370	4,32589	4,32913	0,00283
Pardubický kraj	4,29649	4,30157	4,30729	4,31285	4,31519	4,31541	4,31668	4,32180	0,00362
Kraj Vysočina	4,30257	4,30936	4,31131	4,31438	4,31937	4,32461	4,32583	4,32910	0,00379
Jihomoravský kraj	4,29274	4,29791	4,30581	4,31114	4,31375	4,31935	4,32029	4,32323	0,00436
Olomoucký kraj	4,29312	4,29395	4,29758	4,30299	4,30429	4,30600	4,30780	4,30947	0,00234
Zlínský kraj	4,28541	4,29495	4,29560	4,29560	4,29710	4,30034	4,30914	4,31474	0,00419
Moravskoslezský kraj	4,27469	4,28097	4,28089	4,28285	4,28550	4,28651	4,29449	4,30143	0,00382
Směrodatná odchylka logaritmu	0,01189	0,01265	0,01277	0,01318	0,01381	0,01325	0,01133	0,01138	0,00058
Průměr	4,29043	4,29580	4,29917	4,30236	4,30545	4,30914	4,31308	4,31623	0,00369
Variační koeficient	0,00277	0,00294	0,00297	0,00306	0,00321	0,00307	0,00263	0,00264	0,15622

Příloha 2: Legislativa a dokumenty v oblasti regionální politiky Evropské unie

Amsterdamské smlouvě

Agenda 2000

Corkska deklarace

Europe's Regional Policy

Jednotného evropského aktu

Lisabonská smlouva

Maastrichtská smlouva

Smlouva o založení Evropského společenství

Smlouvy z Nice

Strategické obecné zásady Společenství

Nařízení Rady (EHS) č. 2052/88 z 24. června 1988 o úkolech strukturálních fondů a jejich efektivnosti a o koordinaci jejich činností navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 4253/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o koordinaci činností různých strukturálních fondů navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 4254/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský fond regionálního rozvoje.

Nařízení Rady (EHS) č. 4255/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský sociální fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 4256/88 z 19. prosince 1988 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 2081/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 2052/88 o úkolech strukturálních fondů a jejich efektivnosti a o koordinaci jejich činností navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 2082/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4253/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde

o koordinaci činností různých strukturálních fondů navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (EHS) č. 2083/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4254/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský regionální rozvojový fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 2084/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4255/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský sociální fond.

Nařízení Rady (EHS) č. 2085/93 z 20. července 1993 doplňující nařízení (EHS) č. 4256/88 o opatřeních k implementaci nařízení (EHS) č. 2052/88, pokud jde o Evropský zemědělský podpůrný a garanční fond.

Nařízení Rady (ES) č. 3193/94 z 19. prosince 1994 doplňující nařízení (EHS) č. 2052/88 o úkolech strukturálních fondů a jejich efektivnosti a o koordinaci jejich činností navzájem, jakož i činností Evropské investiční banky a dalších existujících finančních nástrojů.

Nařízení Rady (ES) č. 1260/1999 o obecných ustanoveních o strukturálních fondech.

Nařízení Rady (ES) č. 1084/2006 z 11. července 2006 o Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1164/1999

Nařízení Rady (ES) č. 1085/2006 ze 17. července 2006, kterým se zřizuje nástroj předvstupní pomoci (NPP).

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 z 26. května 2003 o zavedení společné klasifikace územních statistických jednotek.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1783/1999 o Evropském fondu pro regionální rozvoj.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1784/1999 o Evropském sociálním fondu.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1257/1999 o podpoře pro rozvoj venkova ze Zemědělského podpůrného a záručního fondu a měnící a rušící některá nařízení.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1784/1999 o Finančním nástroji na podporu rybolovu.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1080/2006 z 5. července 2006 o Evropském fondu pro regionální rozvoj a o zrušení nařízení (ES) č. 1783/1999.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1081/2006 z 5. července 2006 o Evropském sociálním fondu a o zrušení nařízení (ES) č. 1784/1999, které stanoví úkoly Evropského sociálního fondu, rozsah jeho pravomocí a druhy výdajů způsobilých pro poskytnutí pomoci.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 z 5. července 2006 o evropském uskupení pro územní spolupráci. Nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 ze dne 11. července 2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1260/1999 stanovuje pravidla a vytyčuje cíle, ke kterým mají tyto fondy přispívat.

Nařízení Komise (ES) č. 1828/2006 z 8. prosince 2006, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti a k nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1080/2006 o Evropském fondu pro regionální rozvoj.

Příloha 3: Legislativa a dokumenty v oblasti regionální politiky České republiky

Národní rozvojový plán

Národní strategický referenční rámec

Strategie regionálního rozvoje

Strategie udržitelného rozvoje České republiky

Strategie hospodářského růstu

Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných

zákon č. 272/1996 Sb., kterým se provádějí některá opatření v soustavě ústředních orgánů státní správy České republiky a kterým se mění a doplňuje zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a mění a doplňuje zákon č. 97/1993 Sb., o působnosti Správy státních hmotných rezerv, stanoveno Ministerstvo pro místní rozvoj ústředním orgánem státní správy ve věcech regionální politiky

č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje

usnesení vlády č. 759/1992, kterým byly přijaty Zásady regionální a hospodářské politiky vlády České republiky

usnesení vlády č. 235/1998, kterým byly schváleny Zásady regionální politiky ČR

usnesení vlády České republiky č. 682 ze dne 12. 7. 2000, o Strategii regionálního rozvoje České republiky